

Rådet for
Den Europæiske Union

Bruxelles, den 27. februar 2026
(OR. en)

11787/24

Interinstitutionel sag:
2024/0101 (NLE)
2024/0102 (NLE)

AELE 72
AND 13
SM 13
MI 659

LOVGIVNINGSMÆSSIGE RETSAKTER OG ANDRE INSTRUMENTER

Vedr.: Aftale om oprettelse af en associering mellem Den Europæiske Union og dens medlemsstater på den ene side og Fyrstendømmet Andorra og Republikken San Marino, hver som en særskilt part, på den anden side

AFTALE
OM OPRETTELSE AF EN ASSOCIERING MELLEM
DEN EUROPÆISKE UNION OG DENS MEDLEMSSTATER PÅ DEN ENE SIDE
OG FYRSTENDØMMET ANDORRA OG REPUBLIKKEN SAN MARINO,
HVER SOM EN SÆRSKILT PART, PÅ DEN ANDEN SIDE

PRÆAMBEL

DEN EUROPÆISKE UNION, i det følgende benævnt "EU",

og

KONGERIGET BELGIEN,

REPUBLIKKEN BULGARIEN,

DEN TJEKKISKE REPUBLIK,

KONGERIGET DANMARK,

FORBUNDSREPUBLIKKEN TYSKLAND,

REPUBLIKKEN ESTLAND,

IRLAND,

DEN HELLENSKE REPUBLIK,

KONGERIGET SPANIEN,

DEN FRANSKE REPUBLIK,

REPUBLIKKEN KROATIEN,

DEN ITALIENSKE REPUBLIK,

REPUBLIKKEN CYPERN,

REPUBLIKKEN LETLAND,

REPUBLIKKEN LITAUEN,

STORHERTUGDØMMET LUXEMBOURG,

UNGARN,

REPUBLIKKEN MALTA,

KONGERIGET NEDERLANDENE,

REPUBLIKKEN ØSTRIG,

REPUBLIKKEN POLEN,

DEN PORTUGISISKE REPUBLIK,

RUMÆNIEN,

REPUBLIKKEN SLOVENIEN,

DEN SLOVAKISKE REPUBLIK,

REPUBLIKKEN FINLAND, og

KONGERIGET SVERIGE,

De Høje Kontraherende Parter i traktaten om Den Europæiske Union og traktaten om Den Europæiske Unions funktionsmåde, i det følgende benævnt "EU-medlemsstaterne",

på den ene side,

og

FYRSTENDØMMET ANDORRA, i det følgende benævnt "Andorra",

og

REPUBLIKKEN SAN MARINO, i det følgende benævnt "San Marino",

hver som en særskilt part,

på den anden side,

SOM HENVISER TIL de historiske, geografiske, kulturelle og økonomiske forbindelser mellem EU og hver associeret stat, herunder i form af gældende aftaler, samt de særlige nære forbindelser mellem hver associeret stat og en eller flere EU-medlemsstater,

SOM TAGER I BETRAGTNING, at der gradvist er knyttet forbindelser mellem EU og Andorra, bl.a. som følge af aftalen i form af brevveksling mellem Det Europæiske Økonomiske Fællesskab og Fyrstendømmet Andorra¹, udfærdiget i Luxembourg den 28. juni 1990, samarbejdsaftalen mellem Det Europæiske Fællesskab og Fyrstendømmet Andorra², udfærdiget i Bruxelles den 15. november 2004, den monetære konvention mellem Den Europæiske Union og Fyrstendømmet Andorra³, udfærdiget i Bruxelles den 30. juni 2011, og aftalen mellem Det Europæiske Fællesskab og Fyrstendømmet Andorra om fastlæggelse af foranstaltninger svarende til dem, der er fastlagt i Rådets direktiv 2003/48/EF om beskatning af indtægter fra opsparing i form af rentebetalinger⁴, udfærdiget i Bruxelles den 15. november 2004, og den dertil knyttede fælles hensigtserklæring, ændringsprotokollen til aftalen mellem Det Europæiske Fællesskab og Fyrstendømmet Andorra om fastlæggelse af foranstaltninger svarende til dem, der er fastlagt i Rådets direktiv 2003/48/EF om beskatning af indtægter fra opsparing i form af rentebetalinger⁵, udfærdiget i Bruxelles den 12. februar 2016, og ændringsprotokollen til aftalen mellem Den Europæiske Union og Fyrstendømmet Andorra om automatisk udveksling af oplysninger om finansielle konti til forbedring af efterrettelighed vedrørende international beskatning⁶, udfærdiget i Bruxelles den 13. oktober 2025,

¹ EFT L 374 af 31.12.1990, s. 14.

² EUT L 135 af 28.5.2005, s. 14.

³ EUT C 369 af 17.12.2011, s. 1.

⁴ EUT L 359 af 4.12.2004, s. 33.

⁵ EUT L 268 af 1.10.2016, s. 40.

⁶ EUT L, 2025/2400, 5.12.2025, ELI: http://data.europa.eu/eli/agree_internation/2025/2400/oj.

SOM TAGER I BETRAGTNING, at der gradvist er knyttet forbindelser mellem EU og San Marino, bl.a. som følge af aftalen om samarbejde og toldunion mellem Det Europæiske Økonomiske Fællesskab og Republikken San Marino¹, udfærdiget i Bruxelles den 16. december 1991, den monetære aftale mellem Den Europæiske Union og Republikken San Marino², udfærdiget i Bruxelles den 27. marts 2012, og aftalen mellem Det Europæiske Fællesskab og Republikken San Marino om fastlæggelse af foranstaltninger svarende til dem, der er fastlagt i Rådets direktiv 2003/48/EF om beskatning af indtægter fra opsparing i form af rentebetalinger³, udfærdiget i Bruxelles den 7 december 2004, og det ledsagende aftalememorandum, ændringsprotokollen til aftalen mellem Det Europæiske Fællesskab og Republikken San Marino om fastlæggelse af foranstaltninger svarende til dem, der er fastlagt i Rådets direktiv 2003/48/EF om beskatning af indtægter fra opsparing i form af rentebetalinger⁴, udfærdiget i Bruxelles den 8. december 2015, og ændringsprotokollen til aftalen mellem Den Europæiske Union og Republikken San Marino om automatisk udveksling af oplysninger om finansielle konti til forbedring af efterrettelighed vedrørende international beskatning⁵, udfærdiget i Bruxelles den 13. oktober 2025,

SOM TAGER I BETRAGTNING, at de associerede stater i århundreder har haft tætte forbindelser til deres nabolande, som nu er EU-medlemsstater, og at de associerede staters områder er omgivet af EU's område,

¹ EUT L 84 af 28.3.2002, s. 43.

² EUT C 121 af 26.4.2012, s. 5.

³ EUT L 381 af 28.12.2004, s. 33.

⁴ EUT C 346 af 31.12.2015, s. 3.

⁵ EUT L, 2025/2428, 5.12.2025, ELI: http://data.europa.eu/eli/agree_internation/2025/2428/oj.

SOM HAR BESLUTTET at oprette en associering med henblik på at uddybe, diversificere og fastholde deres forbindelser på grundlag af de værdier, der er fælles for EU, EU-medlemsstaterne og de associerede stater, om respekt for den menneskelige værdighed, frihed, demokrati, lighed, retsstatsprincippet og respekt for menneskerettigheder, herunder rettigheder for personer, der tilhører mindretal - værdier, der udgør væsentlige elementer af denne aftale,

SOM ER FAST BESLUTTEDE PÅ at fremme sådanne fælles værdier i et samfund, der er præget af mangfoldighed, ikkeforskelsbehandling, tolerance, retfærdighed, solidaritet og ligestilling mellem kvinder og mænd,

SOM UNDERSTREGER EU's og EU-medlemsstaternes vilje til at udvikle særlige forbindelser med sine nabolande med henblik på at skabe et område med velstand og godt naboskab med gensidige rettigheder og forpligtelser og muligheden for en fælles indsats, og som er kendetegnet ved tætte og fredelige forbindelser, der bygger på samarbejde,

SOM TILSTRÆBER at etablere en omfattende og sammenhængende ramme for forbindelserne mellem EU, EU-medlemsstaterne og de associerede stater under hensyntagen til de enkelte associerede staters særlige situation som omhandlet i erklæringen ad artikel 8 i traktaten om Den Europæiske Union, der er knyttet som bilag til slutakten fra den regeringskonference, der vedtog Lissabontraktaten, undertegnet den 13. december 2017,

SOM ER FAST BESLUTTEDE PÅ at sikre den økonomiske integration og de respektive associerede staters deltagelse i EU's indre marked, herunder navnlig de fire udelelige friheder: den frie bevægelighed for varer, den frie bevægelighed for personer, den frie bevægelighed for tjenesteydelser og den frie bevægelighed for kapital på grundlag af fælles regler og lige vilkår, idet der tages hensyn til de enkelte associerede staters særlige situation, og idet deres uafhængighed og deres institutioners uafhængighed bevares,

SOM HAR BESLUTTET ved hjælp af associeringen at forbedre de økonomiske og erhvervsmæssige muligheder for borgere og virksomheder i de associerede parter,

SOM ER FAST BESLUTTET PÅ som led i associeringsaftalens gennemførelse at sikre ensartethed i det indre marked, retssikkerhed, en ensartet fortolkning og anvendelse af denne aftale og lige behandling af bl.a. de associerede parter erhvervsdrivende og borgere,

SOM ANERKENDER, at det for at sikre en korrekt anvendelse af denne aftale og fuld overholdelse af EU-retten er nødvendigt at fastlægge en hensigtsmæssig institutionel ramme, bl.a. et forum for dialog mellem de associerede parter og procedurer for kontrol og tvistbilæggelse, og Den Europæiske Unions Domstols enekompetence med henblik på at sikre en ensartet fortolkning og anvendelse af denne aftale,

SOM ØNSKER at bidrage til en styrkelse af samarbejdet mellem medlemmerne af Europa-Parlamentet og medlemmerne af de associerede staters parlamenter, såvel som mellem arbejdsmarkedets parter i EU og i de associerede stater,

SOM NOTERER SIG, at EU, EU-medlemsstaterne og de associerede stater ønsker at bygge deres associering på et højt niveau af sundhedspleje, sikkerhed og forbrugerbeskyttelse,

SOM ER FAST BESLUTTEDE PÅ at bevare, beskytte og forbedre miljøkvaliteten og sikre en forsvarlig og fornuftig udnyttelse af naturressourcer i overensstemmelse med princippet om bæredygtig udvikling, forsigtighedsprincippet og princippet om forebyggende indsats samt at fremme menneskers og dyrs velfærd,

SOM ER OPMÆRKSOMME PÅ betydningen af de økonomiske, miljømæssige og sociale aspekter af bæredygtig udvikling,

SOM ØNSKER at fremme og bidrage til gennemførelsen af FN's 2030-dagsorden for bæredygtig udvikling og verdensmålene for bæredygtig udvikling,

SOM BEKRÆFTER deres tilslutning til FN-pagten, verdenserklæringen om menneskerettigheder og konventionen til beskyttelse af menneskerettigheder og grundlæggende frihedsrettigheder samt til målene og principperne for Europarådet og Organisationen for Sikkerhed og Samarbejde i Europa,

SOM NOTERER SIG, at oprettelsen af associeringen styrker de bilaterale forbindelser mellem EU, EU-medlemsstaterne og hver associeret stat og dermed ansporer de associerede parter til at opnå stadig større konvergens i holdningerne til bilaterale, regionale og internationale anliggender af fælles interesse,

SOM BEMÆRKER, at såfremt parterne, inden for rammerne af denne aftale, beslutter at indgå specifikke aftaler inden for frihed, sikkerhed og retfærdighed, som kan indgås af EU i henhold til tredje del, afsnit V, i traktaten om Den Europæiske Unions funktionsmåde, vil bestemmelserne i sådanne fremtidige aftaler ikke være bindende for Irland, medmindre EU samtidig med Irland, hvad angår deres respektive tidligere bilaterale forbindelser, giver Andorra og San Marino meddelelse om, at Irland som en del af EU er blevet bundet af sådanne fremtidige specifikke aftaler i overensstemmelse med protokol nr. 21 om Irlands stilling for så vidt angår området med frihed, sikkerhed og retfærdighed, der er knyttet som bilag til traktaten om Den Europæiske Union og til traktaten om Den Europæiske Unions funktionsmåde; som bemærker, at eventuelle senere interne EU-foranstaltninger, som kan vedtages i overensstemmelse med tredje del, afsnit V, i traktaten om Den Europæiske Unions funktionsmåde med henblik på at gennemføre denne aftale, ikke vil være bindende for Irland, medmindre Irland har meddelt, at de ønsker at deltage i eller acceptere de pågældende foranstaltninger i overensstemmelse med nævnte protokol; som endvidere bemærker, at sådanne fremtidige aftaler eller senere interne EU-foranstaltninger kun vil være gældende i forhold til Danmark i overensstemmelse med protokol nr. 22 om Danmarks stilling, der er knyttet som bilag til traktaten om Den Europæiske Union og traktaten om Den Europæiske Unions funktionsmåde,

ER BLEVET ENIGE OM FØLGENDE:

DEL I

MÅL, VÆRDIER OG PRINCIPPER

ARTIKEL 1

Mål

1. Ved denne aftale oprettes en associering mellem EU og EU-medlemsstaterne på den ene side og Andorra og San Marino, hver som en særskilt part, på den anden side (i det følgende benævnt "associeringen").
2. Målene med associeringen er:
 - a) at sikre de respektive associerede staters deltagelse i det indre marked, som omfatter fri bevægelighed for personer, fri bevægelighed for varer, fri bevægelighed for tjenesteydelser og fri bevægelighed for kapital samt lige vilkår mellem de kontraherende parter i overensstemmelse med denne aftale, samt de associerede staters deltagelse i de tilhørende tværgående og ledsagende politikker under hensyntagen til den særlige situation i den enkelte associerede stat, og
 - b) at indføre en hensigtsmæssig ramme med henblik på at udvikle og fremme dialog og samarbejde mellem EU og EU-medlemsstaterne og hver associeret stat inden for andre områder af fælles interesse.

ARTIKEL 2

Definitioner

I denne aftale forstås ved:

- a) "associerede stater": henholdsvis Andorra og San Marino, hver som en særskilt part
- b) "EU-part": EU, EU-medlemsstaterne eller EU og EU-medlemsstaterne, inden for deres respektive kompetenceområder som fastlagt i traktaten om Den Europæiske Union og traktaten om Den Europæiske Unions funktionsmåde
- c) "kontraherende parter": EU-parten på den ene side og Andorra og San Marino på den anden side
- d) "associerede parter": EU-parten som en associeret part på den ene side og enten Andorra eller San Marino som en associeret part på den anden side
- e) "associeringsaftale": rammeaftalen, rammeprotokollerne, de associerede staters protokoller og bilag til de associerede staters protokoller
- f) "rammeaftale": associeringsaftalen uden protokoller og bilag
- g) "den associerede stats protokol": en associeret stats protokol og de dertil hørende bilag, som fastlægger de særlige betingelser for at opfylde målene samt de elementer, der er knyttet til vedtagelsen af gældende EU-ret om det indre marked

- h) "rammeprotokol": en protokol, der er fælles for de kontraherende parter
- i) "bilag til den associerede stats protokol": en tekst, som indeholder de EU-retsakter, der er omfattet af anvendelsesområdet for denne aftale, med eventuelle tilpasninger
- j) "EU-Domstolen": Den Europæiske Unions Domstol og Den Europæiske Unions Ret
- k) "TEU": traktaten om Den Europæiske Union
- l) "TEUF": traktaten om Den Europæiske Unions funktionsmåde.

ARTIKEL 3

Værdier

Denne aftale bygger på de kontraherende parters fælles værdier: respekt for den menneskelige værdighed, frihed, demokrati, ligestilling, retsstaten og respekt for menneskerettighederne, herunder rettigheder for personer, der tilhører mindretal. I et samfund præget af mangfoldighed, ikkeforskelsbehandling, tolerance, retfærdighed, solidaritet og ligestilling mellem kvinder og mænd er sådanne fælles værdier væsentlige dele af denne aftale.

ARTIKEL 4

Principper

For at nå de mål, der er beskrevet i rammeaftalens artikel 1, træffer de associerede parter alle relevante almindelige eller særlige foranstaltninger til at sikre, at forpligtelserne i henhold til denne aftale opfyldes i overensstemmelse med følgende grundlæggende principper:

- a) et velfungerende og ensartet indre marked i EU baseret på ensartede regler
- b) retssikkerhed og ligebehandling af erhvervsdrivende og borgere
- c) hensyntagen til de enkelte associerede staters særlige situation.

ARTIKEL 5

Princippet om ikkeforskelsbehandling

Inden for denne aftales anvendelsesområde og med forbehold af denne aftales særlige bestemmelser er al forskelsbehandling, der udøves på grundlag af nationalitet, forbudt.

DEL II

FRI BEVÆGELIGHED FOR VARER, PERSONER, TJENESTEYDELSER OG KAPITAL

KAPITEL 1

FRIE VAREBEVÆGELSER

ARTIKEL 6

Frie varebevægelser

Der indføres fri bevægelighed for varer mellem de associerede parter i overensstemmelse med denne aftale.

ARTIKEL 7

Toldforbud

Told på import og eksport og andre afgifter med tilsvarende virkning mellem de associerede parter er forbudt. Det forbud, der er fastsat i denne artikel, gælder også for finanstold.

ARTIKEL 8

Forbud mod kvantitative restriktioner

Kvantitative restriktioner på import og eksport og andre foranstaltninger med tilsvarende virkning mellem de associerede parter er forbudt.

ARTIKEL 9

Forbud mod eller restriktioner på import, eksport eller transit

1. Denne aftale er ikke til hinder for forbud mod eller restriktioner på import, eksport eller varer i transit, som er begrundet i hensynet til den offentlige sædelighed, den offentlige orden eller den offentlige sikkerhed, beskyttelse af menneskers, dyrs eller planters liv og sundhed, beskyttelse af nationale skatte af kunstnerisk, historisk eller arkæologisk værdi eller beskyttelse af industriel eller kommerciel ejendomsret. Sådanne forbud eller restriktioner må dog hverken udgøre et middel til vilkårlig forskelsbehandling eller en skjult begrænsning af samhandelen mellem de associerede parter.
2. Foranstaltninger, der har mindst mulig indflydelse på den frie bevægelighed for varer mellem de associerede parter, foretrækkes. Varigheden af sådanne foranstaltninger begrænses til, hvad der er strengt nødvendigt for at nå målene i stk. 1.

ARTIKEL 10

Interne afgifter

Ingen associeret part må direkte eller indirekte pålægge produkter fra den anden associerede part interne afgifter af nogen art, som er højere end de afgifter, der direkte eller indirekte pålægges lignende indenlandske produkter. Endvidere må ingen associeret part pålægge produkter fra den anden associerede part interne afgifter, som indirekte vil kunne beskytte andre produkter.

ARTIKEL 11

Anvendelse af EU's fælles toldtarif

De associerede stater anvender i deres forbindelser med tredjelande EU's fælles toldtarif i overensstemmelse med bestemmelserne i den respektive associerede stats protokol.

ARTIKEL 12

Anvendelse af EU's fælles handelspolitik

De associerede stater anvender i deres forbindelser med tredjelande EU's fælles handelspolitik, herunder EU's handelsbeskyttelsesforanstaltninger, som fastsat i bilag XXV til hver associeret stats protokol.

ARTIKEL 13

Andre regler

1. Der er fastsat særlige bestemmelser og ordninger i:
 - a) bilag I til hver associeret stats protokol for så vidt angår fødevarer sikkerhed samt veterinær- og plantesundhedsanliggender
 - b) bilag II til hver associeret stats protokol for så vidt angår tekniske forskrifter, standarder, prøvning og certificering
 - c) bilag III til hver associeret stats protokol for så vidt angår produktansvar
 - d) bilag IV til hver associeret stats protokol for så vidt angår energi
 - e) bilag XXIII til hver associeret stats protokol for så vidt angår toldlovgivning
 - f) bilag XXIV til hver associeret stats protokol for så vidt angår lovgivning om landbrug, og
 - g) bilag XXV til hver associeret stats protokol for så vidt angår andre anliggender end de, der er omfattet af rammeaftalens artikel 12.
2. De særlige bestemmelser og ordninger, der er omhandlet i stk. 1, finder anvendelse på alle produkter, medmindre andet er angivet.

KAPITEL 2

FRI BEVÆGELIGHED FOR PERSONER, ARBEJDSTAGERE OG SELVSTÆNDIGE ERHVERVSDRIVENDE

ARTIKEL 14

Arbejdskraftens frie bevægelighed

1. Arbejdskraftens frie bevægelighed mellem de associerede parter skal sikres.
2. Arbejdskraftens frie bevægelighed forudsætter afskaffelse af enhver i nationaliteten begrundet forskelsbehandling af EU-medlemsstaternes arbejdstagere og af den pågældende associerede stats arbejdstagere for så vidt angår beskæftigelse, aflønning og øvrige arbejdsvilkår.
3. Med forbehold af de begrænsninger, der retfærdiggøres af hensynet til den offentlige orden, den offentlige sikkerhed og den offentlige sundhed, indebærer arbejdskraftens frie bevægelighed retten til:
 - a) at acceptere faktisk tilbudte stillinger
 - b) frit at bevæge sig inden for EU-medlemsstaternes og den pågældende associerede stats område i dette øjemed
 - c) at tage ophold på en EU-medlemsstats eller den pågældende associerede stats område for dér at have beskæftigelse i henhold til de ved lov eller administrativt fastsatte bestemmelser, der gælder for indenlandske arbejdstageres beskæftigelse

- d) at blive boende på en EU-medlemsstats eller den pågældende associerede stats område efter at have haft ansættelse dér.
- 4. Bestemmelserne i denne artikel gælder ikke for ansættelse i den offentlige administration.
- 5. De associerede staters protokoller, navnlig bilag V til hver associeret stats protokol, indeholder særlige bestemmelser om arbejdskraftens frie bevægelighed.

ARTIKEL 15

Social sikring for arbejdstagere og selvstændige erhvervsdrivende

For at gennemføre den frie bevægelighed for arbejdstagere og den frie bevægelighed for selvstændige erhvervsdrivende skal de associerede parter, jf. bilag VI til hver associeret stats protokol, hvad angår social sikring for arbejdstagere og selvstændige erhvervsdrivende og deres ydelsesberettigede pårørende navnlig sikre:

- a) sammenlægning af alle perioder, der i de forskellige nationale lovgivninger tages i betragtning med henblik på at erhverve og opretholde retten til ydelser og på beregning af størrelsen heraf
- b) betaling af ydelser til personer, der bor inden for de associerede parters område.

ARTIKEL 16

Gensidig anerkendelse af eksamensbeviser

For at lette adgangen til at tage arbejde og optage og udøve selvstændig erhvervsvirksomhed træffer de associerede parter de nødvendige foranstaltninger som indeholdt i bilag VII til hver associeret stats protokol vedrørende gensidig anerkendelse af eksamensbeviser og andre kvalifikationsbeviser og samordning af de associerede parters love og administrative bestemmelser om adgangen til at tage arbejde og optage og udøve selvstændig erhvervsvirksomhed.

KAPITEL 3

ETABLERINGSFRIHED

ARTIKEL 17

Etableringsfrihed

1. Etableringsfriheden mellem de associerede parter skal sikres i overensstemmelse med denne aftale.
2. Enhver begrænsning i etableringsfriheden for personer, der er statsborgere i en EU-medlemsstat eller i den pågældende associerede stat, på en anden af disse staters område er forbudt. Dette forbud gælder også hindringer for oprettelsen af agenturer, filialer eller datterselskaber, som foretages af statsborgere i en EU-medlemsstat eller den pågældende associerede stat, der er etableret på en anden EU-medlemsstats eller den anden associerede stats område.
3. Med forbehold af del IV, kapitel 5, indebærer etableringsfriheden adgang til at optage og udøve selvstændig erhvervsvirksomhed samt til at oprette og lede virksomheder, navnlig selskaber i den i artikel 20, stk. 2, i rammeaftalens anførte betydning, på de vilkår, som i etableringslandets lovgivning er fastsat for landets egne statsborgere.
4. Bilag VIII-XI og XXII til hver associeret stats protokol samt rammeprotokol 3 indeholder særlige bestemmelser om etableringsfriheden.

ARTIKEL 18

Udøvelse af offentlig myndighed

Virksomhed, som varigt eller lejlighedsvist er forbundet med udøvelse af offentlig myndighed i en associeret part, er i den pågældende associerede part ikke omfattet af bestemmelserne i dette kapitel.

ARTIKEL 19

Særlige ordninger begrundet i hensynet til den offentlige orden, den offentlig sikkerhed og folkesundheden

Bestemmelserne i dette kapitel og de forholdsregler, der træffes i medfør af dette kapitel, udelukker ikke anvendelse af love eller administrative bestemmelser, der indeholder særlige regler for statsborgere i en EU-medlemsstat eller den pågældende associerede stat, og som er begrundet i hensynet til den offentlige orden, den offentlige sikkerhed eller den offentlige sundhed.

ARTIKEL 20

Afgrænsning og definition af selskaber

1. Selskaber, som er oprettet i overensstemmelse med en EU-medlemsstats eller den pågældende associerede stats lovgivning, og hvis vedtægtsmæssige hjemsted, hovedkontor eller hovedvirksomhed er beliggende inden for denne EU-medlemsstats eller den pågældende associerede stats område, ligestilles for så vidt angår anvendelsen af bestemmelserne i dette kapitel med fysiske personer, der er statsborgere i en EU-medlemsstat eller den pågældende associerede stat.

2. Ved "selskaber" forstås privatretlige selskaber, heri indbefattet kooperative selskaber, samt alle andre juridiske personer, der henhører under den offentlige ret eller privatretten, med undtagelse af selskaber, som ikke arbejder med gevinst for øje.

ARTIKEL 21

Kapitalanbringelser i selskaber

En EU-medlemsstat eller den pågældende associerede stat giver den anden EU-medlemsstats eller den pågældende associerede stats statsborgere samme behandling som sine egne statsborgere for så vidt angår kapitalanbringelser i selskaber i den i artikel 20, stk. 2, i rammeaftalen anførte betydning, uden at dette berører anvendelsen af denne aftales øvrige bestemmelser.

ARTIKEL 22

Gensidig anerkendelse af eksamensbeviser

Rammeaftalens artikel 16 finder anvendelse på anliggender, der er omfattet af dette kapitel.

ARTIKEL 23

Særlige bestemmelser

Etableringsfrihed på transportområdet er omfattet af del II, kapitel 6.

KAPITEL 4

FRI BEVÆGELIGHED FOR TJENESTEYDELSER

ARTIKEL 24

Fri bevægelighed for tjenesteydelser

1. Der sikres fri bevægelighed for tjenesteydelser mellem de associerede parter i overensstemmelse med denne aftale.
2. Enhver begrænsning i den frie bevægelighed for tjenesteydelser mellem de associerede parter er forbudt for så vidt angår statsborgere i en EU-medlemsstat eller i den pågældende associerede stat, der er etableret i en anden EU-medlemsstat eller en anden associeret stat end modtageren af den pågældende tjenesteydelse.
3. "Ydelser anses for at være "tjenesteydelser", hvis de normalt leveres mod betaling, og hvis de ikke er omfattet af bestemmelserne vedrørende den frie bevægelighed for personer, den frie bevægelighed for varer og kapitalens frie bevægelighed.
4. "Tjenesteydelser" omfatter især:
 - a) virksomhed af industriel karakter
 - b) virksomhed af forretningsmæssig karakter
 - c) virksomhed af håndværksmæssig karakter

d) de liberale erhvervs virksomhed.

Tjenesteyderen kan midlertidigt udøve sin virksomhed i den EU-medlemsstat eller den pågældende associerede stat, hvor ydelsen leveres, på samme vilkår, som EU-medlemsstaten eller den pågældende associerede stat fastsætter for sine egne statsborgere, jf. dog kapitel 3.

5. Bilag IX-XI til hver associeret stats protokol samt rammeprotokol 3 indeholder særlige bestemmelser om fri bevægelighed for tjenesteydelser.

ARTIKEL 25

Ikke-forskelsbehandling

Så længe begrænsningerne i den frie bevægelighed for tjenesteydelser mellem de associerede parter ikke er afskaffet, anvender de associerede parter dem over for alle personer, der leverer tjenesteydelser som omhandlet i rammeaftalens artikel 24, stk. 2, uanset disses nationalitet eller opholdssted.

ARTIKEL 26

Særlige bestemmelser

1. Den frie bevægelighed for tjenesteydelser på transportområdet er omfattet af del II, kapitel 6.
2. Rammeaftalens artikel 16, 18, 19 og 20 finder anvendelse på anliggender, der er omfattet af dette kapitel.

KAPITEL 5

KAPITALENS FRIE BEVÆGELIGHED

ARTIKEL 27

Kapitalbevægelser

1. Inden for rammerne af denne aftales bestemmelser er begrænsninger af kapitalbevægelser mellem de associerede parter forbudt.
2. Inden for rammerne af denne aftales bestemmelser er begrænsninger af betalinger mellem de associerede parter forbudt.
3. Bilag XII til hver associeret stats protokol fastsætter særlige bestemmelser om den frie bevægelighed for kapital og betalinger.

ARTIKEL 28

Foranstaltninger, der er forenelige med frie kapitalbevægelser

1. Artikel 27 i rammeaftalen berører ikke EU-medlemsstaternes og de associerede staters ret til:
 - a) at anvende de relevante bestemmelser i deres skattelovgivning, som sondrer imellem skatteydere, hvis situation er forskellig med hensyn til deres bopælssted eller med hensyn til det sted, hvor deres kapital er investeret

- b) at træffe de nødvendige foranstaltninger for at hindre overtrædelser af deres nationale ret og forskrifter, især på skatte- og afgiftsområdet og i forbindelse med tilsynet med finansielle institutioner, eller til af administrative eller statistiske hensyn at fastlægge procedurer for anmeldelse af kapitalbevægelser eller til at træffe foranstaltninger, der er begrundet i hensynet til den offentlige orden eller den offentlige sikkerhed.
2. Bestemmelserne i dette kapitel griber ikke ind i muligheden for at anvende sådanne restriktioner for etableringsfriheden, der er forenelige med denne aftale.
3. De foranstaltninger og fremgangsmåder, der er omhandlet i stk. 1 og 2, må ikke udgøre et middel til vilkårlig forskelsbehandling eller en skjult begrænsning af den frie bevægelighed for kapital og betalinger.

ARTIKEL 29

Beskyttelsesforanstaltninger i tilfælde af betalingsbalancevanskeligheder

I tilfælde af, at en EU-medlemsstat, hvis valuta ikke er euroen, eller en associeret stat har vanskeligheder eller er i alvorlig fare for vanskeligheder med hensyn til sin betalingsbalance enten som følge af uligevægt på dens globale betalingsbalance eller som følge af arten af den valuta, den råder over, og navnlig når disse vanskeligheder vil kunne bringe denne aftales funktion i fare, kan den pågældende EU-medlemsstat eller associerede stat træffe beskyttelsesforanstaltninger.

ARTIKEL 30

Beskyttelsesforanstaltninger med hensyn til kapitalbevægelser eller betalinger

I undtagelsestilfælde, i tilfælde af alvorlige vanskeligheder eller i fare herfor kan EU med henblik på gennemførelsen af den Økonomiske og Monetære Union vedtage eller opretholde beskyttelsesforanstaltninger med hensyn til kapitalbevægelser eller betalinger i en periode på højst 6 måneder, forudsat at sådanne beskyttelsesforanstaltninger er strengt nødvendige.

ARTIKEL 31

Gennemførelse af beskyttelsesforanstaltninger

EU på den ene side og hver af de associerede stater på den anden side benytter deres interne procedurer til gennemførelsen af rammeaftalens artikel 29.

ARTIKEL 32

Det blandede udvalgs rolle i tilfælde af beskyttelsesforanstaltninger

1. Alle beskyttelsesforanstaltninger, der er omhandlet i rammeaftalens artikel 29, meddeles straks det blandede udvalg, der er nedsat ved rammeaftalens artikel 76.

2. Alle beskyttelsesforanstaltninger, der er omhandlet i rammeaftalens artikel 29, skal være genstand for høringer og en informationsudveksling i det blandede udvalg inden og efter meddelelsen af dem.

3. I de i rammeaftalens artikel 29 beskrevne situationer kan den pågældende EU-medlemsstat eller associerede stat, såfremt der opstår en pludselig betalingsbalancekrise, og de i nærværende artikels stk. 2 fastsatte procedurer ikke kan følges, i forebyggende øjemed træffe de nødvendige beskyttelsesforanstaltninger. Sådanne beskyttelsesforanstaltninger skal medføre mindst mulig forstyrrelse i aftalens funktion og må ikke gå ud over, hvad der er strengt nødvendigt for at afhjælpe de pludseligt opståede vanskeligheder.

4. Hvis der træffes beskyttelsesforanstaltninger i overensstemmelse med stk. 3, skal der gives meddelelse herom senest den dag, de træder i kraft, og de høringer og den informationsudveksling, der er omhandlet i stk. 2, skal finde sted snarest muligt derefter.

KAPITEL 6

TRANSPORT

ARTIKEL 33

Anvendelsesområde

1. Denne aftale omfatter kombineret transport, transport ad vej, jernbane og indre vandveje samt søtransport, herunder tjenester relateret til disse transportformer.
2. De transportrelaterede mål i denne aftale forfølges i overensstemmelse med rammeaftalens artikel 34-37 og bilag XIII til hver associeret stats protokol.

ARTIKEL 34

Anvendelse af interne regler uden forskelsbehandling

De bestemmelser om kombineret transport, transport ad jernbane, vej og indre vandveje samt søtransport, som gælder i en associeret part, og som ikke er fastsat i de EU-retsakter, der er omhandlet i bilag XIII til hver associeret stats protokol, må ikke have direkte eller indirekte følger for transportvirksomheder i den anden associerede part, der er mindre gunstige end for førstnævnte associerede parts egne transportvirksomheder.

ARTIKEL 35

Statsstøtte til transportsektoren

Støtte til transporttjenester, der modsvarer behovet for en samordning af transportvæsenet, eller som udgør godtgørelse for visse forpligtelser, der hænger sammen med begrebet offentlig tjenesteydelse, er forenelige med denne aftale.

ARTIKEL 36

Forbud mod forskelsbehandling i form af takster og vilkår

1. I samfærdslen inden for de associerede parters område må der ikke udøves forskelsbehandling, som består i, at en transportvirksomhed for samme transportforbindelse anvender forskellige transportpriser og -vilkår på samme slags gods alt efter godsets oprindelses- eller bestemmelsesland.
2. Det blandede udvalg undersøger på eget initiativ eller på anmodning af en associeret part ethvert tilfælde af forskelsbehandling, der er omfattet af denne artikel, og træffer de nødvendige afgørelser inden for rammerne af sine egne interne regler.

ARTIKEL 37

Afgifter ved grænsepassage

Afgifter eller gebyrer, som en transportvirksomhed ved grænsepassage opkræver ud over transportpriserne, må ikke overstige et rimeligt niveau i betragtning af de omkostninger, der faktisk er forbundet med passagen. De associerede parter bestræber sig på gradvis at nedbringe disse omkostninger.

DEL III

KONKURRENCEREGLER OG ANDRE FÆLLES REGLER

KAPITEL 1

REGLER FOR VIRKSOMHEDER

ARTIKEL 38

Aftaler mellem virksomheder, afgørelser inden for sammenslutninger af virksomheder og samordnet praksis

1. Følgende er uforenelige med aftalens funktion: alle aftaler mellem virksomheder, alle vedtagelser inden for sammenslutninger af virksomheder og alle former for samordnet praksis, der kan påvirke handelen mellem de associerede parter, og som har til formål eller til følge at hindre, begrænse eller fordreje konkurrencen inden for de associerede parters område, navnlig sådanne, som består i:

- a) direkte eller indirekte at fastsætte købs- eller salgspriser eller andre handelsvilkår
- b) at begrænse eller kontrollere produktionen, afsætningen, den tekniske udvikling eller investeringer
- c) at opdele markeder eller forsyningskilder

- d) at anvende ulige vilkår for ydelser af samme værdi over for handelspartnere, som derved stilles ringere i konkurrencen
 - e) at gøre indgåelsen af en aftale betinget af, at medkontrahenten godkender tillægsydelser, som efter deres natur eller ifølge handelssædvane ikke har forbindelse med aftalens genstand.
2. Aftaler eller afgørelser, som er forbudt i medfør af denne artikel, har ingen retsvirkning.
3. Stk. 1 kan dog erklæres uanvendelig på:
- enhver aftale eller kategori af aftaler mellem virksomheder
 - enhver vedtagelse eller kategori af vedtagelser inden for sammenslutninger af virksomheder, og
 - enhver samordnet praksis eller kategori deraf

som bidrager til at forbedre produktionen eller distributionen af varerne eller til at fremme den tekniske eller økonomiske udvikling, samtidig med at den sikrer forbrugerne en rimelig andel i fordelene herved, og som ikke:

- a) pålægger de pågældende virksomheder begrænsninger, der ikke er nødvendige for at nå disse mål
- b) giver disse virksomheder mulighed for at udelukke konkurrence for en væsentlig del af de pågældende varer.

ARTIKEL 39

Misbrug af en dominerende stilling

En eller flere virksomheders misbrug af en dominerende stilling på de associerede parter område eller en væsentlig del heraf er uforenelig med denne aftales funktion og forbudt i den udstrækning, samhandelen mellem de associerede parter kan påvirkes heraf.

Misbrug kan især bestå i:

- a) direkte eller indirekte at påtvinge urimelige købs- eller salgspriser eller andre urimelige handelsvilkår
- b) at begrænse produktionen, afsætningen eller den tekniske udvikling til skade for forbrugerne
- c) at anvende forskellige vilkår for ydelser af samme værdi over for handelspartnere, som derved stilles ringere i konkurrencen
- d) at gøre indgåelsen af en aftale betinget af, at medkontrahenten godkender tillægsydelser, som efter deres natur eller ifølge handelssædvane ikke har forbindelse med aftalens genstand.

ARTIKEL 40

Europa-Kommissionens beføjelser

Hvis handelen mellem EU's medlemsstater forventes at blive påvirket, har kun Kommissionen beføjelse til at anvende dette kapitel.

ARTIKEL 41

Vurderingskriterier for forbudte praksisser

Enhver praksis, der er forbudt i henhold til rammeaftalens artikel 38 og 39, skal vurderes i overensstemmelse med de kriterier, der følger af anvendelsen af artikel 101 og 102 i TEUF samt eventuel gældende afledt ret i EU. De relevante bestemmelser er fastlagt i bilag XIV til hver associeret stats protokol.

ARTIKEL 42

Offentlige virksomheder og virksomheder med særlige eller eksklusive rettigheder, der har fået overdraget at udføre tjenesteydelser af almindelig økonomisk interesse

1. EU-medlemsstaterne eller de associerede stater afstår, for så vidt angår offentlige virksomheder og virksomheder, som EU-medlemsstaterne eller de associerede stater indrømmer særlige eller eksklusive rettigheder, fra at træffe eller opretholde foranstaltninger, som er i strid med denne aftales bestemmelser, navnlig de i dette kapitel nævnte regler.

2. Virksomheder, der har fået overdraget at udføre tjenesteydelser af almindelig økonomisk interesse, eller som har karakter af fiskale monopoler, er underkastet denne aftales bestemmelser, navnlig konkurrencereglerne, i det omfang anvendelsen af sådanne bestemmelser ikke retligt eller faktisk hindrer opfyldelsen af de særlige opgaver, som er betroet sådanne virksomheder. Udviklingen af samhandelen må ikke påvirkes i et sådant omfang, at det strider imod de associerede parters interesser.

ARTIKEL 43

Produktion af og handel med landbrugsprodukter

Dette kapitel finder anvendelse på produktionen af og handelen med landbrugsprodukter inden for de grænser, der er fastsat ved retsakter vedtaget i henhold til artikel 42 i TEUF med henblik på anvendelsen af artikel 101 og 102 i TEUF på produktionen af og handelen med landbrugsprodukter.

KAPITEL 2

STATSSTØTTE

ARTIKEL 44

Almindelige principper

1. Bortset fra de i denne aftale hjemlede undtagelser er støtte, som ydes af EU-medlemsstater, associerede stater eller ved hjælp af statsmidler under enhver tænkelig form, og som fordrejer eller truer med at fordreje konkurrencevilkårene ved at begunstige visse virksomheder eller visse produktioner, uforenelig med denne aftale i det omfang, den påvirker samhandelen mellem de associerede parter.

2. Følgende betragtes som forenelig med denne aftales funktion:
 - a) støtte af social karakter til enkelte forbrugere, forudsat at den ydes uden forskelsbehandling med hensyn til varernes oprindelse
 - b) støtte, hvis formål er at råde bod på skader, der er forårsaget af naturkatastrofer eller af andre usædvanlige begivenheder.

3. Følgende kan betragtes som forenelig med denne aftales funktion:
 - a) støtte til fremme af den økonomiske udvikling i områder, hvor levestandarden er usædvanlig lav, eller hvor der hersker en alvorlig underbeskæftigelse

- b) støtte, der kan fremme virkeliggørelsen af vigtige projekter af fælleseuropæisk interesse eller afhjælpe en alvorlig forstyrrelse i en EU-medlemsstats eller en associeret stats økonomi
- c) støtte til fremme af udviklingen af visse erhvervsgrane eller økonomiske regioner, når den ikke ændrer samhandelsvilkårene mellem de associerede parter på en måde, der strider imod nogle af parternes interesser
- d) støtte til fremme af kultur og bevarelse af kulturarven, herunder bevarelse af naturværdier og kulturværdier, når den ikke ændrer samhandelsvilkårene mellem de associerede parter på en måde, der strider imod nogle af parternes interesser.

ARTIKEL 45

Åbenhed

De associerede parter skal sikre åbenhed med hensyn til statsstøtte inden for denne aftales anvendelsesområde. Hver associeret part offentliggør med henblik herpå følgende oplysninger om hver enkelt støttetildeling, der overstiger det beløb, der er fastsat i EU-retsakterne:

- a) den fulde ordlyd af de enkelte støtteordninger eller afgørelser om tildeling af støtte og gennemførelsesbestemmelserne
- b) den godkendende myndigheds identitet
- c) de individuelle støttemodtageres identitet

- d) den støtteform og det støttebeløb, som hver enkelt støttemodtager ydes
- e) dato for tildelingen og virksomhedstypen
- f) regionen, hvori støttemodtageren er etableret, og
- g) den erhvervssektor, hvor støttemodtageren hovedsagelige er aktiv.

Europa-Kommissionen kan uddybe kravene om offentliggørelse fastsat i denne artikel nærmere.

ARTIKEL 46

Europa-Kommissionens undersøgelse af statsstøtte

1. Europa-Kommissionen skal underrettes om enhver plan, som de associerede stater måtte have om at indføre eller ændre støtteforanstaltninger, i så god tid, at den kan fremsætte sine bemærkninger hertil. Hvis den mener, at et projekt ikke er foreneligt med det indre marked, skal den uden ophold indlede proceduren i stk. 3. Den pågældende associerede stat må ikke sætte de foreslåede foranstaltninger i værk, før proceduren er afsluttet med en endelig beslutning.

2. Europa-Kommissionen undersøger i samarbejde med de associerede stater løbende de støtteordninger, som findes i disse associerede stater. Den foreslår disse associerede stater sådanne foranstaltninger, som det indre markeds funktion eller gradvise udvikling kræver. Inden for 1 år fra denne aftales ikrafttræden foretager de associerede stater en samlet opgørelse af de støtteordninger, der var indført inden denne aftales ikrafttræden, og tilpasser inden for 2 år efter denne aftales ikrafttræden disse støtteordninger til de kriterier, der er omhandlet i rammeaftalens artikel 44.

3. Finder Europa-Kommissionen – efter at have givet parterne en frist til at fremsætte deres bemærkninger – at støtte, som ydes af en associeret stat eller med en associeret stats midler, er uforenelig med det indre marked, eller at støtten misbruges, træffer den afgørelse om, at den associerede stat skal ophæve eller ændre støtten inden for den frist, som Europa-Kommissionen fastsætter.

4. Hvis den associerede stat ikke retter sig efter den i stk. 3 omhandlede afgørelse inden udløbet af den fastsatte frist, kan Europa-Kommissionen indbringe sagen direkte for EU-Domstolen.

ARTIKEL 47

Fortolkning og anvendelse af statsstøttere regler

1. Uanset rammeaftalens artikel 81 forpligter de associerede parter sig til at anvende og fortolke rammeaftalens artikel 44, 45 og 46 i overensstemmelse med kriterierne for anvendelsen af reglerne i artikel 93, 106, 107 og 108 i TEUF samt eventuel gældende afledt ret i EU.

2. Bilag XV til hver associeret stats protokol fastsætter de bestemmelser, der er omhandlet i stk. 1.
3. Det blandede udvalg kan vedtage afgørelser om ændring af bilag XV til hver associeret stats protokol, jf. dog stk. 1.

ARTIKEL 48

Fremstilling af og handel med landbrugsprodukter

Statsstøttere reglerne finder ikke anvendelse på produktionen af og handelen med de landbrugsprodukter, der er anført i bilag I til TEUF.

KAPITEL 3

ANDRE FÆLLES REGLER

ARTIKEL 49

Udbud og intellektuel, industriel og kommerciel ejendomsret

1. Bilag XVI til hver associeret stats protokol fastsætter særlige bestemmelser og ordninger for udbud. Medmindre andet er fastsat, finder sådanne særlige bestemmelser og ordninger anvendelse på alle varer og tjenesteydelser, der er opført i nævnte bilag.
2. Bilag XVII til hver associeret stats protokol stat fastsætter særlige bestemmelser og ordninger for intellektuelle, industrielle og kommercielle ejendomsrettigheder. Medmindre andet er fastsat, finder sådanne særlige bestemmelser og ordninger anvendelse på alle varer og tjenesteydelser.

DEL IV

HORISONTALE BESTEMMELSER VEDRØRENDE DE FIRE FRIHEDER

KAPITEL 1

SOCIALPOLITIK

ARTIKEL 50

Forbedring af arbejdsforhold

De associerede parter er enige om, at det er nødvendigt at fremme bedre arbejds- og levevilkår for arbejdstagerne.

ARTIKEL 51

Arbejdstageres sikkerhed og sundhed

1. De associerede parter bestræber sig på at forbedre navnlig arbejdsmiljøet for at beskytte arbejdstagernes sikkerhed og sundhed. Med henblik på at bidrage til at nå dette mål anvendes der minimumsforskrifter, som skal gennemføres gradvis under hensyntagen til de vilkår og tekniske regler, der gælder i de associerede parter. Disse minimumsforskrifter må ikke forhindre nogen af de associerede parter i at opretholde eller indføre strengere foranstaltninger til beskyttelse af arbejdsvilkårene, som er forenelige med denne aftale.

2. Bilag XVIII til hver associeret stats protokol indeholder bestemmelserne om fastsættelse af de minimumsforskrifter, der er omhandlet i denne artikels stk. 1.

ARTIKEL 52

Arbejdsret

De associerede parter indfører de nødvendige foranstaltninger inden for arbejdsret til at sikre denne aftales rette funktion. Sådanne foranstaltninger er fastsat i bilag XVIII til hver associeret stats protokol.

ARTIKEL 53

Lige løn til kvinder og mænd for samme arbejde

1. Hver af de associerede parter gennemfører og opretholder princippet om lige løn til kvinder og mænd for samme arbejde.

Ved "løn" forstås i denne artikel den almindelige grund- eller minimumsløn og alle andre ydelser, som arbejdstageren som følge af arbejdsforholdet modtager fra arbejdsgiveren direkte eller indirekte i penge eller naturalier.

Lige løn uden forskelsbehandling begrundet i køn indebærer:

a) at den løn, der ydes for samme arbejde, der aflønnes i akkord, fastsættes på samme beregningsgrundlag

b) at den løn, der ydes for arbejde, betalt efter tid, er den samme for samme slags arbejde.

2. Bilag XVIII til hver associeret stats protokol fastsætter særlige bestemmelser til gennemførelse af denne artikels stk. 1.

ARTIKEL 54

Ligebehandling af kvinder og mænd

De associerede parter fremmer princippet om ligebehandling af kvinder og mænd ved gennemførelsen af bestemmelserne i bilag XVIII til hver associeret stats protokol.

ARTIKEL 55

Dialog mellem arbejdsmarkedets parter

De associerede parter bestræber sig på at fremme dialogen mellem arbejdsmarkedets parter på europæisk plan.

KAPITEL 2

FORBRUGERBESKYTTELSE

ARTIKEL 56

Forbrugerbeskyttelse

Bilag XIX til hver associeret stats protokol fastsætter bestemmelser om forbrugerbeskyttelse.

KAPITEL 3

MILJØ OG KLIMA

ARTIKEL 57

Mål vedrørende miljø og klima

1. Der er følgende mål med de associerede parters virke på miljø- og klimaområdet:
 - a) at bevare, beskytte og forbedre miljøkvaliteten
 - b) at bidrage til beskyttelse af menneskers sundhed
 - c) at sikre, at naturens ressourcer udnyttes forsvarligt og fornuftigt, og
 - d) at fremme foranstaltninger til bekæmpelse af klimaændringer.

2. De associerede parters indsats på miljø- og klimaområdet bygger på principperne om en forebyggende indsats, om udbedring af miljøskader fortrinsvis ved kilden og om, at forureneren betaler. Miljøbeskyttelseskravene og klimainsatsen er vigtige bestanddele af de associerede parters politik på andre områder.

ARTIKEL 58

Beskyttelsesforanstaltninger

Bilag XX til hver associeret stats protokol fastsætter særlige bestemmelser om de beskyttelsesforanstaltninger, der skal træffes i henhold til rammeaftalens artikel 57.

ARTIKEL 59

Strengere nationale foranstaltninger

De beskyttelsesforanstaltninger, der er nævnt i rammeaftalens artikel 58, må ikke være til hinder for, at de associerede parter opretholder eller indfører strengere beskyttelsesforanstaltninger, som er forenelige med denne aftale.

KAPITEL 4

STATISTIKKER

ARTIKEL 60

Samarbejde på statistikområdet

1. De associerede parter drager omsorg for, at der fremstilles og udbredes indbyrdes sammenhængende og sammenlignelige statistiske oplysninger til beskrivelse af og tilsyn med alle relevante økonomiske, sociale og miljømæssige aspekter af de associerede stater.
2. Med henblik på stk. 1 udvikler og anvender de associerede parter harmoniserede metoder, definitioner og klassifikationer såvel som fælles programmer og procedurer for tilrettelæggelse af statistisk arbejde på passende administrativt niveau under behørig overholdelse af kravet om statistisk fortrolighed.
3. Bilag XXI til hver associeret stats protokol fastsætter særlige bestemmelser om statistik.
4. Rammeprotokol 5 fastsætter særlige bestemmelser om tilrettelæggelsen af samarbejdet på statistikområdet.

KAPITEL 5

SELSKABSRET

ARTIKEL 61

Selskabsret

Bilag XXII til hver associeret stats protokol fastsætter særlige bestemmelser om selskabsret.

DEL V

SAMARBEJDE

ARTIKEL 62

Samarbejde om bekæmpelse af svig

1. De associerede parter forpligter sig til effektivt at bekæmpe svig, korrupktion, smugling og andre ulovlige aktiviteter, der skader EU's finansielle interesser.

De kompetente myndigheder i de associerede stater på den ene side og Europa-Kommissionen, Det Europæiske Kontor for Bekæmpelse af Svig (OLAF) og Den Europæiske Anklagemyndighed (EPPO) på den anden side arbejder med henblik herpå tæt sammen, hører hinanden regelmæssigt og bistår hinanden inden for deres respektive mandater. De kompetente myndigheder i de associerede stater og OLAF kan med henblik på samarbejdet indgå administrative ordninger.

Disse administrative ordninger skal helst indgås, før en associeret stat får mulighed for at modtage EU-midler i forbindelse med sin deltagelse i programmer, der finansieres af EU.

De associerede stater samarbejder med EU i bekæmpelsen af svig og forpligter sig til gradvist at bringe deres politikker og lovgivning i overensstemmelse med EU's bestemmelser om bekæmpelse af svig uden dog at være forpligtet til at harmonisere dem. Disse EU-bestemmelser om bekæmpelse af svig er opført i protokollerne for de associerede stater.

2. De associerede parter kan udveksle bevismateriale, analyser og andre typer oplysninger, herunder personoplysninger, med henblik på at forebygge, opdage, efterforske, retsforfølge og administrativt og strafferetligt at straffe svig, korrupsion, smugling og enhver anden ulovlig aktivitet, der skader deres respektive finansielle interesser.

Oplysninger og bevismateriale, der videregives eller indhentes i henhold til denne artikel, skal uanset form være omfattet af tavshedspligt og nyde samme beskyttelse som tilsvarende oplysninger, herunder personoplysninger, gives i henhold til lovgivningen i den associerede part, der modtager dem, og i henhold til de tilsvarende bestemmelser, som gælder for EU-institutionerne.

Navnlig må oplysningerne og bevismaterialet hverken videregives til andre end personer i EU-institutionerne eller hos myndighederne i de associerede stater, hvis funktion forudsætter kendskab til disse oplysninger og dette bevismateriale, eller anvendes af EU-institutionerne eller myndighederne i de associerede stater til andre formål end dem, der er omfattet af denne artikels anvendelsesområde.

3. OLAF kan foretage kontrol på stedet og inspektion af erhvervsdrivende på den pågældende associerede stats område, hvis den associerede stat modtager EU-midler under programmer, der finansieres af EU, hvis Europa-Kommissionen har overdraget budgetgennemførelsesopgaver til OLAF i henhold til disse programmer, eller hvis der ved en afgørelse truffet af det blandede udvalg er konstateret svigagtige aktiviteter i den associerede stat til skade for EU's toldafgifter eller andre egne indtægter. De kompetente myndigheder i den pågældende associerede stat skal i den forbindelse bistå OLAF inden for rammerne af det tætte samarbejde, der er omhandlet i stk. 1.

OLAF kan inden for rammerne af sine beføjelser og på grundlag af en behørigt begrundet anmodning til de kompetente myndigheder i en associeret stat foretage kontrol på stedet og inspektion af erhvervsdrivende på den pågældende associerede stats område i andre tilfælde, end dem, der er nævnt i dette stykkes første afsnit, forudsat at den kompetente myndighed i en associeret stat ikke gør indsigelse mod denne behørigt begrundede anmodning.

ARTIKEL 63

Samarbejde om andre anliggender

1. De associerede parter anerkender og forpligter sig til at gennemføre principperne om god forvaltningsskik på beskatningsområdet, herunder de internationale standarder vedrørende gennemsigtighed og udveksling af oplysninger, fair beskatning og minimumsstandarderne vedrørende udhuling af skattegrundlaget og overførsel af overskud. Parterne fremmer god forvaltning på skatteområdet, forbedrer det internationale samarbejde på skatteområdet og letter beskyttelsen af skatteindtægter.
2. De associerede parter forpligter sig til inden for en periode på 4 år fra denne aftales ikrafttræden at ændre hver associeret stats protokol, således at den omfatter bestemmelser om gensidig bistand ved inddrivelse af alle skattefordringer.

DEL VI

SAMARBEJDE PÅ ANDRE OMRÅDER END DE FIRE FRIHEDER

ARTIKEL 64

Samarbejdsområder

De associerede parter kan styrke og udvide samarbejdet inden for rammerne af EU's virksomhed med hensyn til:

- forskning og teknologisk udvikling
- informationstjenester
- miljø
- klimaindsats
- uddannelse, erhvervsuddannelse og ungdomsanliggender
- socialpolitik
- forbrugerbeskyttelse

- små og mellemstore virksomheder
- turisme
- politikken på det audiovisuelle område
- civilbeskyttelse
- samarbejde om civilretlige spørgsmål
- kultur
- kommunikation
- transeuropæiske net
- regionalpolitik, og
- folkesundhed

for så vidt sådanne anliggender ikke er omfattet af andre dele i denne aftale.

ARTIKEL 65

Dialog og samråd

1. De associerede parter kan ved alle egnede midler styrke deres indbyrdes dialog, særlig på grundlag af de procedurer, der er fastsat i del VII, med henblik på at indkredse områder og aktiviteter, hvor et nærmere samarbejde kan bidrage til virkeliggørelsen af deres fælles målsætninger på de i rammeaftalens artikel 64 nævnte områder.
2. De associerede parter kan navnlig udveksle oplysninger og efter anmodning fra en af parterne holde konsultationer i det blandede udvalg om planer eller forslag vedrørende fastlæggelse eller ændring af rammeprogrammer, særprogrammer, foranstaltninger og projekter på de i rammeaftalens artikel 64 nævnte områder.
3. Del VII finder tilsvarende anvendelse på nærværende del, når dette specielt er fastsat i nærværende del eller i de associerede staters protokoller.

ARTIKEL 66

Samarbejdsformer

Samarbejde i henhold til rammeaftalens artikel 64 kan tage en af følgende former:

- a) de associerede staters deltagelse i EU's rammeprogrammer, særprogrammer, projekter eller andre foranstaltninger

- b) fastlæggelse af fælles aktiviteter på særlige områder, som kan omfatte afstemning eller koordinering af aktiviteter og sammenlægning af bestående aktiviteter samt fastlæggelse af fælles ad hoc-aktiviteter
- c) formel eller uformel udveksling eller tilrådighedsstillelse af information
- d) fælles bestræbelser for at tilskynde til visse aktiviteter overalt i de associerede parters område
- e) om nødvendigt parallel lovgivning af identisk eller lignende indhold
- f) koordination, hvor dette er af gensidig interesse, af bestræbelser og aktiviteter gennem eller inden for rammerne af internationale organisationer og af samarbejde med tredjelande.

ARTIKEL 67

De associerede staters deltagelse

i EU's rammeprogrammer, særprogrammer, projekter eller andre foranstaltninger

Når samarbejdet tager form af de associerede staters deltagelse i EU's rammeprogrammer, særprogrammer, projekter eller andre foranstaltninger finder følgende principper anvendelse:

- a) de associerede stater skal have adgang til alle dele af et program
- b) de associerede staters status i udvalg, som bistår Europa-Kommissionen med forvaltningen eller udviklingen af en EU-aktivitet, hvortil de associerede stater eventuelt bidrager finansielt som følge af deres deltagelse heri, skal fuldt ud afspejle et sådant bidrag

- c) EU-afgørelser, bortset fra afgørelser vedrørende EU's almindelige budget, som direkte eller indirekte får følger for et rammeprogram, et særprogram, et projekt eller en anden foranstaltning, i hvilken de associerede stater deltager på grundlag af en afgørelse i henhold til denne aftale, er omfattet af bestemmelserne i rammeaftalens artikel 65, stk. 3; vilkårene for fortsat deltagelse i den pågældende aktivitet kan tages op til fornyet overvejelse i det blandede udvalg i overensstemmelse med rammeaftalens artikel 72
- d) på projektstadiet har institutioner, virksomheder, organisationer og statsborgere i de associerede stater samme rettigheder og forpligtelser i forbindelse med det pågældende EU-program eller andre foranstaltninger, som de rettigheder og forpligtelser, der gælder for partnerinstitutioner, virksomheder, organisationer og statsborgere i EU-medlemsstaterne; det samme gælder tilsvarende for deltagere i udvekslinger mellem EU-medlemsstater og de associerede stater som led i den pågældende aktivitet
- e) De associerede stater, deres institutioner, virksomheder, organisationer og statsborgere har samme rettigheder og forpligtelser med hensyn til udbredelse, evaluering og udnyttelse af resultater som de rettigheder og forpligtelser, der gælder for EU-medlemsstater, deres institutioner, virksomheder, organisationer og statsborgere
- f) De associerede parter forpligter sig i overensstemmelse med deres respektive regler og forskrifter til i nødvendigt omfang at lette mobiliteten for deltagerne i programmer og andre foranstaltninger.

ARTIKEL 68

Finansielle bidrag fra associerede stater

1. Hvis det samarbejde, der er fastsat i denne del, indebærer et finansielt bidrag fra en associeret stat, tager dette finansielle bidrag følgende former:

a) Bidraget fra de associerede stater som følge af deres deltagelse i EU-aktiviteter beregnes i forhold til:

- de forpligtelsesbevillinger, og
- de betalingsbevillinger,

der hvert år opføres for EU på EU's almindelige budget inden for hver budgetpost svarende til den pågældende aktivitet.

Proportionalitetsfaktoren, som anvendes til beregning af de associerede staters bidrag, er summen af forholdet mellem på den ene side bruttonationalproduktet i markedspriser i hver associeret stat og på den anden side summen af bruttonationalproduktet i markedspriser i EU-medlemsstaterne og den pågældende associerede stat. Proportionalitetsfaktoren beregnes for hvert regnskabsår på grundlag af de seneste statistiske data.

De associerede staters bidrag skal, både hvad angår forpligtelsesbevillingerne og betalingsbevillingerne, supplere de beløb, der opføres for EU på dets almindelige budget inden for hver budgetpost svarende til de pågældende aktiviteter.

De bidrag, som de associerede stater indbetaler hvert år, beregnes på grundlag af betalingsbevillingerne.

Forpligtelser, som EU har indgået forud for de associerede staters deltagelse i de pågældende aktiviteter på grundlag af denne aftale, såvel som de dermed forbundne betalinger medfører ikke noget bidrag fra de associerede stater.

- b) De associerede staters finansielle bidrag som følge af deres deltagelse i visse projekter eller andre aktiviteter bygger på princippet om, at hver associeret stat skal dække sine egne omkostninger og yde et passende bidrag, der fastsættes af det blandede udvalg, til EU's generalomkostninger.
- c) Det blandede udvalg træffer de nødvendige afgørelser vedrørende de associerede staters bidrag til omkostningerne ved den pågældende aktivitet.

2. De nærmere bestemmelser om gennemførelsen af denne artikel fastsættes i den associerede stats protokol om gennemførelsen af rammeaftalens artikel 68, der er omhandlet i rammeaftalens artikel 72.

ARTIKEL 69

Udveksling af oplysninger mellem offentlige myndigheder

I tilfælde, hvor samarbejdet tager form af informationsudveksling mellem offentlige myndigheder, har de associerede stater samme ret til at modtage og samme forpligtelse til at levere oplysninger, som EU-medlemsstaterne har, med forbehold af fortrolighedskravene, som fastsættes af det blandede udvalg.

ARTIKEL 70

Samarbejde på særlige områder

Ordningerne for samarbejde på særlige områder er fastsat i de associerede staters protokoller.

ARTIKEL 71

Bestående samarbejde

Medmindre andet er fastsat i en associeret stats protokol, er det samarbejde, der allerede består mellem de associerede parter på de i rammeaftalens artikel 64 opregnede områder på tidspunktet for denne aftales ikrafttræden, derefter omfattet af de relevante bestemmelser i denne del og den pågældende associerede stats protokol.

ARTIKEL 72

De blandede udvalgs rolle

De blandede udvalg træffer i overensstemmelse med del VI de afgørelser, der er nødvendige for at gennemføre rammeaftalens artikel 64-71 og de deraf følgende foranstaltninger, som bl.a. kan omfatte udarbejdelse, supplering og ændring af bestemmelserne i den associerede stats protokol om gennemførelsen af rammeaftalens artikel 68, såvel som vedtagelse af eventuelle overgangsordninger, som gennemførelsen af rammeaftalens artikel 71 måtte medføre.

ARTIKEL 73

Nye samarbejdsområder

De associerede parter tager de nødvendige skridt til at udvikle, styrke eller udvide samarbejdet inden for rammerne af EU's aktiviteter på områder, som ikke er opregnet i rammeaftalens artikel 64, hvis et sådant samarbejde forventes at kunne bidrage til virkeliggørelsen af målsætningerne for denne aftale eller betragtes som værende af gensidig interesse. Sådanne skridt kan også omfatte ændring af rammeaftalens artikel 64 ved tilføjelse af nye områder til de deri opregnede områder.

ARTIKEL 74

Nationale foranstaltninger

Uden at det berører andre dele i denne aftale, udelukker nærværende del ikke, at hver af de associerede parter selvstændigt kan udarbejde, vedtage og gennemføre foranstaltninger.

DEL VII

INSTITUTIONELLE BESTEMMELSER

KAPITEL 1

ASSOCIERINGENS INSTITUTIONER

ARTIKEL 75

Associeringsudvalg

1. Der nedsættes et associeringsudvalg. Det består af repræsentanter for de kontraherende parter. Det har beføjelse til at undersøge generelle spørgsmål omfattet af denne aftale, som måtte opstå mellem EU-parten og de associerede stater.
2. Formandskabet i associeringsudvalget udøves på skift af en repræsentant for EU-parten, en repræsentant for Andorra og en repræsentant for San Marino.
3. Associeringsudvalget vedtager sin forretningsorden efter fælles overenskomst mellem de kontraherende parter.
4. For at kunne udøve sit hverv træder associeringsudvalget sammen med den hyppighed, der er fastsat i forretningsordenen, dog mindst én gang hvert andet år. Det mødes tillige på initiativ af en de kontraherende parter i overensstemmelse med forretningsordenen.

ARTIKEL 76

Blandede udvalg

1. Der nedsættes to blandede udvalg, som består af henholdsvis
 - a) repræsentanter for EU-parten og Andorra ("Det Blandede Udvalg EU-Andorra"), og
 - b) repræsentanter for EU-parten og San Marino ("Det Blandede Udvalg EU-San Marino").

Med henblik på rammeaftalen læses enhver henvisning til et blandet udvalg som en henvisning til et af de blandede udvalg, der er anført i litra a) og b).

2. De blandede udvalg sikrer, at denne aftale gennemføres effektivt og fungerer korrekt.
3. I de respektive blandede udvalg udveksler de associerede parter synspunkter og oplysninger om anliggender, der er omfattet af denne aftale. Navnlig skal høringer i de respektive blandede udvalg behandle ethvert anliggende, der er omfattet af denne aftale, og som giver anledning til problemer vedrørende anvendelsen eller fortolkningen og bringes op af en af de associerede parter.
4. For at opfylde målene for denne aftale og gennemføre et samarbejde på områder af fælles interesse og samtidig sikre, at EU's indre marked som udvidet til at omfatte de associerede stater fungerer effektivt i overensstemmelse med denne aftales bestemmelser og betingelser, herunder navnlig de associerede staters protokoller, skal de respektive udvalg træffe afgørelser som foreskrevet i denne aftale.

5. De respektive blandede udvalg vedtager ved afgørelse deres respektive forretningsordener, som grundlæggende skal være ens.
6. Formandskabet i de respektive blandede udvalg udøves på skift af de associerede parter. De blandede udvalgs sekretariat varetages af EU.
7. For at kunne varetage deres opgaver træder de respektive blandede udvalg regelmæssigt sammen med en hyppighed, der fastsættes i deres respektive forretningsorden, dog mindst en gang om året. De træder også sammen på anmodning af formanden eller en associeret part. Det pågældende blandede udvalg træder sammen senest 2 måneder efter en anmodning af en associeret part.
8. De respektive blandede udvalg kan beslutte at nedsætte underudvalg eller arbejdsgrupper, der bistår dem i udførelsen af deres opgaver. De respektive blandede udvalg fastsætter i deres forretningsorden sammensætningen af sådanne underudvalg og arbejdsgrupper samt deres metoder og funktionsmåde. Sådanne underudvalgs eller arbejdsgruppers opgaver fastsættes i hvert enkelt tilfælde af de respektive blandede udvalg.

ARTIKEL 77

De blandede udvalgs beslutningstagning

1. Et blandet udvalg træffer sine afgørelser efter fælles overenskomst mellem de associerede parter. Efter anmodning fra en af de associerede parter fører det blandede udvalg drøftelser.

2. Ændringer af en associeret stats protokol vedtages ved afgørelse truffet af det blandede udvalg, medmindre andet er fastsat i den respektive associerede stats protokol.
3. Bilag til en associeret stats protokol ændres ved en afgørelse, der træffes af det blandede udvalg i overensstemmelse med rammeaftalens artikel 81.
4. Når det er muligt og hensigtsmæssigt, træffer de blandede udvalg deres afgørelser om at ændre bilagene til de associerede staters protokoller sideløbende og på grundlag af koordinerede forslag. De afgørelser, der træffes af et blandet udvalg, skal også fremsendes til den associerede stat, der ikke er medlem af det pågældende blandede udvalg.
5. Et blandet udvalg kan træffe sine afgørelser ved skriftlig procedure, medmindre en associeret part anmoder om, at en afgørelse træffes på et møde i det blandede udvalg.
6. Afgørelser, der træffes af et blandet udvalg, er bindende for de associerede parter, som tager de nødvendige skridt til at sikre, at de pågældende afgørelser træder i kraft i deres retsorden og anvendes effektivt.

ARTIKEL 78

Parlamentarisk samarbejde

1. Der nedsættes et parlamentarisk associeringsudvalg. Det skal være et forum, hvor medlemmer af Europa-Parlamentet og medlemmer af de associerede stater parlamente kan mødes og udveksle synspunkter, og det skal gennem dialog og debat bidrage til en bedre forståelse mellem EU og de associerede stater på de områder, der er omfattet af aftalen.
2. Det parlamentariske associeringsudvalg består af medlemmer af Europa-Parlamentet på den ene side og af medlemmer af de associerede stater parlamente på den ene side. Det samlede antal medlemmer af det parlamentariske associeringsudvalg fastsættes i vedtægten for det parlamentariske associeringsudvalg, der er fastsat i rammeprotokol 7.
3. Det parlamentariske associeringsudvalg træder sammen skiftevis i EU og i en af de associerede stater med en hyppighed, som det selv fastsætter i overensstemmelse med vedtægten for det parlamentariske associeringsudvalg.
4. Det parlamentariske associeringsudvalg vedtager sin forretningsorden i overensstemmelse med vedtægten for det parlamentariske associeringsudvalg.
5. Formandskabet for det parlamentariske associeringsudvalg varetages på skift af en repræsentant for Europa-Parlamentet og en repræsentant for en af de associerede stater parlamente i overensstemmelse med vedtægten for det parlamentariske associeringsudvalg og udvalgets forretningsorden.

ARTIKEL 79

Samarbejde mellem arbejdsmarkedets parter og andre repræsentanter for erhvervslivet

1. Der nedsættes et rådgivende associeringsudvalg bestående af arbejdsmarkedets parter og andre repræsentanter for erhvervslivet. Det har til opgave at fremme dialog og samarbejde mellem arbejdsmarkedsorganisationer og repræsentanter for civilsamfundsorganisationer i EU og i de associerede stater. Dialogen og samarbejdet skal omfatte alle økonomiske og sociale aspekter af de forbindelser, der etableres ved denne aftale.
2. Det rådgivende associeringsudvalg for arbejdsmarkedets parter og andre repræsentanter for erhvervslivet består af medlemmer af Det Europæiske Økonomiske og Sociale Udvalg (EØSU) på den ene side og af arbejdsmarkedets parter og andre repræsentanter for erhvervslivet, der er udpeget af de associerede stater, på den anden side.
3. Det rådgivende associeringsudvalg for arbejdsmarkedets parter og andre repræsentanter for erhvervslivet vedtager selv sin forretningsorden.
4. Formandskabet for det rådgivende udvalg af arbejdsmarkedets parter og andre repræsentanter for erhvervslivet varetages på skift af en repræsentant for EØSU og repræsentanter for arbejdsmarkedets parter og andre repræsentanter for erhvervslivet, der er udpeget af de associerede stater, i overensstemmelse med udvalgets forretningsorden.

KAPITEL 2

HØRING I FORBINDELSE MED EU'S BESLUTNINGSPROCEDURE

ARTIKEL 80

Udarbejdelse af en EU-retsakt

1. Når Europa-Kommissionen udarbejder en EU-retsakt på et område, der er omfattet af denne aftale, underretter den de associerede stater herom og hører uformelt deres eksperter på samme måde og inden for samme frist, som den hører EU-medlemsstaternes eksperter, når Europa-Kommissionen udarbejder sine forslag.
2. Når Europa-Kommissionen fremlægger sit forslag for Rådet for Den Europæiske Union og Europa-Parlamentet, fremsender den samtidig kopier heraf til de associerede stater.
3. På anmodning af en af de associerede parter skal der finde en foreløbig meningsudveksling sted i det blandede udvalg eller ved en enhver anden egnet metode, der kan være formel eller uformel. På en af de associerede parters anmodning skal de associerede parter igen høre hinanden på vigtige tidspunkter forud for vedtagelsen af den pågældende EU-retsakt. De associerede stater underretter, når det er relevant, Europa-Kommissionen om deres reaktion og kan give udtryk for deres respektive særlige situation.

4. Når Europa-Kommissionen udarbejder delegerede retsakter som omhandlet i artikel 290 i TEUF som led i en af de lovgivningsmæssige retsakter, der er omfattet af en eller flere protokoller til denne aftale, skal den i videst muligt omfang inddrage de associerede stater i udarbejdelsen af sine forslag.

5. Når Europa-Kommissionen udarbejder gennemførelsesretsakter som omhandlet i artikel 291 i TEUF som led i en af de lovgivningsmæssige retsakter, der er omfattet af en eller flere protokoller til denne aftale, skal den i videst muligt omfang inddrage de associerede stater i udarbejdelsen af sine forslag, der efterfølgende skal forelægges de udvalg, som bistår Europa-Kommissionen i udøvelsen af dens gennemførelsesbeføjelser. Europa-Kommissionen skal ved udarbejdelsen af sine forslag høre de associerede staters eksperter på samme måde og inden for samme frist, som den hører EU-medlemsstaternes eksperter.

6. I tilfælde, hvor Rådet for Den Europæiske Union får forelagt en sag i overensstemmelse med den gældende procedure for den pågældende type udvalg, fremsender Europa-Kommissionen de synspunkter, som de associerede staters eksperter fremsætter, til Rådet for Den Europæiske Union.

7. De associerede staters eksperter inddrages i arbejdet i de udvalg, der ikke er omfattet af stk. 4 og 5, når det er nødvendigt for at sikre, at aftalen fungerer korrekt. Listen over disse udvalg, og hvis det er relevant andre udvalg af lignende karakter, medtages i de associerede staters protokoller. Retningslinjerne for en sådan deltagelse er fastsat i de associerede staters protokoller og bilag om de respektive anliggender.

KAPITEL 3

ENSARTETHED

ARTIKEL 81

Ændring af bilagene

1. For at sikre, at principperne i rammeaftalens artikel 4 overholdes, samarbejder de associerede parter tæt for at gøre det muligt for de blandede udvalg hurtigt og effektivt at træffe afgørelser og sikre, at EU-retsakter, der er vedtaget på områder, som er omfattet af denne aftale, indarbejdes i de relevante bilag hurtigst muligt efter deres vedtagelse og fremsendelse til de associerede stater.
2. De blandede udvalg træffer afgørelserne om at ændre bilagene med henblik på så vidt muligt at sikre samtidig anvendelse af de i stk. 1 omhandlede EU-retsakter i EU og den nationale lovgivning, hvorved disse gennemføres i de associerede stater. I tilfælde af problemer styrkes høringerne mellem de associerede parter formelt eller uformelt med henblik på at finde en gensidigt acceptabel løsning, herunder muligheden for at anerkende ækvivalent national lovgivning. Den pågældende associerede stat meddeler skriftligt EU alle nyttige oplysninger med henblik på en tilbundsående vurdering af situationen.

3. Afgørelser, der træffes af de blandede udvalg i henhold til stk. 2, skal træffes senest 6 måneder efter, at det pågældende anliggende er blevet forelagt for det blandede udvalg. Hvis en associeret stat ved udløbet af denne periode stadig ikke har indvilget i at indarbejde en EU-retsakt i det relevante bilag i overensstemmelse med stk. 1, finder tvistbilæggelsesproceduren i rammeaftalens artikel 90 anvendelse. Sagen anses for at være henvist til det blandede udvalg i henhold til rammeaftalens artikel 90, stk. 1, ved udløbet af denne periode.

4. Hvis en afgørelse truffet af et blandet udvalg ændrer et bilag, som i henhold til denne ændring henviser til EU-retsakter, og hvis den pågældende ændring medfører krav om, at der skal træffes gennemførelsesforanstaltninger i den pågældende associerede stat, skal sådanne gennemførelsesforanstaltninger træffes inden for en periode svarende til den, der er fastsat for EU-medlemsstaternes gennemførelse af de pågældende EU-retsakter, medmindre andet besluttet af det blandede udvalg. Perioden starter på datoen for ikrafttrædelsen af det blandede udvalgs afgørelse.

ARTIKEL 82

De associerede staters forfatningsmæssige krav

1. Hvis en afgørelse truffet af et blandet udvalg først kan gennemføres i en associeret stat, efter at visse forfatningsmæssige krav er opfyldt, skal den pågældende afgørelse træde i kraft i den pågældende associerede stats retsorden, når disse forfatningsmæssige krav er opfyldt. Datoen for opfyldelsen af disse forfatningsmæssige krav meddeles EU.

2. Hvis der efter udløbet af en periode på 6 måneder efter, at det blandede udvalg har truffet afgørelse, ikke er givet en sådan meddelelse, finder det blandede udvalgs afgørelse midlertidigt anvendelse, indtil de forfatningsmæssige krav omhandlet i stk. 1 er opfyldt, medmindre den associerede stat meddeler EU, at en sådan midlertidig anvendelse ikke kan finde sted og begrundelsen herfor.

3. Hvis afgørelsen ikke er blevet gennemført i den associerede stat efter udløbet af en periode på 12 måneder efter, at det blandede udvalg har truffet afgørelse, finder rammeaftalens artikel 90 anvendelse.

ARTIKEL 83

Automatisk procedure

1. Hvis der i bilag I til en associeret stats protokol henvises til en EU-retsakt, skal denne henvisning, uanset rammeaftalens artikel 81, læses som en henvisning til denne EU-retsakt som ajourført, uden at det er nødvendigt at indarbejde den nye EU-retsakt i bilag I.

2. Med henblik på stk. 1 forstås ved "som ajourført":

- a) en fuldstændig erstatning af en EU-basisretsakt med en ny basisretsakt
- b) Europa-Kommissionens vedtagelse af delegerede retsakter med henblik på at supplere eller ændre visse ikkevæsentlige bestemmelser i EU-basisretsakten
- c) efterfølgende ændringer af de delegerede retsakter, der er omhandlet i litra b)

- d) Europa-Kommissionens vedtagelse af gennemførelsesretsakter, der er nødvendige for at gennemføre EU-retsakten
 - e) efterfølgende ændringer af de gennemførelsesretsakter, der er omhandlet i litra d).
3. Af hensyn til gennemsigtigheden noterer det blandede udvalg hvert år de EU-retsakter, der er genstand for den automatiske procedure.

ARTIKEL 84

Forenklet procedure

1. Uanset rammeaftalens artikel 81, og for så vidt andet ikke er fastsat i rammeaftalens artikel 83, træffer de associerede stater samtidig med EU-medlemsstaterne foranstaltninger svarende til dem, som EU-medlemsstaterne træffer i henhold til de relevante EU-retsakter, der er vedtaget inden for følgende områder, uden at det er nødvendigt at indarbejde disse nye EU-retsakter i bilag I til den associerede stats protokol:
- a) foranstaltninger til bekæmpelse af dyresygdomme
 - b) fødevarer og foder fra tredjelande, der er genstand for restriktioner
 - c) ikkekommerciel transport af selskabsdyr
 - d) import fra tredjelande
 - e) udsætning i miljøet.

2. Uanset artikel 106, og uden at det berører proceduren i rammeaftalens artikel 77, kan listen over områder i stk. 1 ændres ved en afgørelse truffet af det blandede udvalg.
3. Af hensyn til gennemsigtigheden noterer det blandede udvalg hvert år de EU-retsakter, der er genstand for den forenklede procedure.

ARTIKEL 85

Ensartet fortolkning

1. Denne aftale og de EU-retsakter, der henvises til heri, fortolkes og anvendes på en ensartet måde.
2. De EU-retsakter, der henvises til i denne aftale, og bestemmelserne i denne aftale, i det omfang anvendelsen af dem involverer begreber i EU-retten, skal fortolkes og anvendes i overensstemmelse med EU-Domstolens retspraksis, hvad enten denne foreligger før eller efter undertegnelsen af aftalen.
3. De blandede udvalg følger udviklingen i EU-Domstolens retspraksis for at identificere eventuelle uoverensstemmelser mellem en associeret stats nationale retsorden og EU-Domstolens retspraksis og undersøge, hvordan de kan afhjælpes.

4. Hvis en associeret stat, som af Europa-Kommissionen er blevet underrettet om en uoverensstemmelse mellem dens nationale retsorden og EU-Domstolens retspraksis, ikke har truffet de nødvendige foranstaltninger til at afhjælpe denne inden for en periode på 6 måneder, finder proceduren i rammeaftalens artikel 90 anvendelse. Sagen anses for at være henvist til det blandede udvalg i henhold til rammeaftalens artikel 90, stk. 1, ved udløbet af denne periode.

KAPITEL 4

TILSYNSPROCEDUREN

ARTIKEL 86

Generelt tilsyn

1. For at sikre et ensartet tilsyn med anvendelsen af denne aftale samarbejder Europa-Kommissionen og de associerede staters nationale myndigheder, og de udveksler oplysninger og hører hinanden om tilsynspolitiske emner og individuelle sager.
2. Tilsyn med aftalens anvendelse føres i fællesskab af de associerede parter i det blandede udvalg. Hvis Europa-Kommissionen eller de nationale myndigheder i en associeret stat konstaterer et tilfælde af manglende eller ukorrekt anvendelse, henviser de det til det blandede udvalg med henblik på at finde en acceptabel løsning. Hvis der ikke findes en løsning, finder proceduren i rammeaftalens artikel 90 anvendelse.
3. De associerede parters kompetente myndigheder kan modtage og behandle klager vedrørende aftalens anvendelse. Når de modtager sådanne klager, underretter de den anden associerede part.

ARTIKEL 87

Tilsyn i bestemte sektorer

1. Når de EU-retsakter, der er opført i bilagene, tillægger Europa-Kommissionen beføjelser, herunder beslutningstagningsbeføjelser eller udøvende beføjelser, over for EU-medlemsstaternes kompetente myndigheder, erhvervsdrivende eller borgere, har Europa-Kommissionen de samme beføjelser over for de associerede stater og deres fysiske og juridiske personer. Der kan fastlægges særlige bestemmelser i protokollerne.
2. Europa-Kommissionen kan for at kunne udføre sine opgaver i henhold til stk. 1 anmode de kompetente myndigheder i de associerede stater og de berørte fysiske og juridiske personer om alle de oplysninger, den anser for nødvendige.

ARTIKEL 88

Samarbejde mellem EU-medlemsstaternes kompetente myndigheder og EU-institutionerne

En associeret stat kan forlade sig på samarbejdet med en eller flere EU-medlemsstater eller EU-institutioner med henblik på at opfylde sine forpligtelser for så vidt angår gennemførelsen og en effektiv anvendelse af denne aftale. I så tilfælde træffer den associerede stat foranstaltninger, der fastlægger de nærmere bestemmelser for et sådant samarbejde og underretter Europa-Kommissionen herom i det blandede udvalg. Sådanne foranstaltninger må på ingen måde påvirke Europa-Kommissionens beføjelser.

KAPITEL 5

TVISTBILÆGGELSE OG DOMSTOLSPRØVELSE

ARTIKEL 89

Princippet om eksklusivitet

De associerede parter må ikke indbringe en tvist vedrørende fortolkningen eller anvendelsen af denne aftale eller EU-retsakter, der er omhandlet heri, for andre tvistbilæggesmekanismer end dem, der er fastsat i denne aftale.

ARTIKEL 90

Bilæggelse af tvister mellem associerede parter

1. Hvis der opstår problemer, hører de associerede parter hinanden og bestræber sig på at få denne aftale til at fungere effektivt og på at løse eventuelle problemer gennem konstruktiv dialog. I tilfælde af en tvist vedrørende fortolkningen eller anvendelsen af denne aftale eller en EU-retsakt, der er omhandlet heri, kan EU-parten eller den associerede stat indbringe sagen for det blandede udvalg ved en skriftlig meddelelse. EU-parten eller den associerede stat, som agter at indbringe sagen for det blandede udvalg i henhold til dette stykke, underretter på forhånd den anden part herom.

2. Hvis EU-parten eller den associerede stat henviser sagen til det blandede udvalg, træder det blandede udvalg sammen snarest muligt inden for en periode på 2 måneder, efter at sagen blev henvist til det. Det blandede udvalg forelægges alle relevante oplysninger, der er nødvendige for, at det kan undersøge situationen nærmere. Det blandede udvalg undersøger alle muligheder for at finde en løsning i overensstemmelse med denne aftale og kan træffe de afgørelser, der måtte være nyttige i så henseende.

3. Hvis det blandede udvalg ikke er i stand til at finde en løsning på det problem, der er omhandlet i denne artikels stk. 1, inden for en periode på 6 måneder fra datoen for det første møde i overensstemmelse med denne artikel, kan hver af de associerede parter indbringe sagen for EU-Domstolen. EU-Domstolen fortolker bestemmelserne omhandlet i rammeaftalens artikel 85, stk. 1 og 2, for så vidt angår deres gennemførelse og anvendelse. Hvis en associeret part overvejer at indbringe en sag for EU-Domstolen i henhold til dette stykke, underretter den straks den anden associerede part skriftligt herom og forelægger den alle relevante oplysninger.

4. De associerede stater skal have samme rettigheder som EU-medlemsstater og EU-institutioner og skal være genstand for samme procedurer ved EU-Domstolen.

5. De associerede parter hører hinanden i det blandede udvalg og bilægger deres tvist med henblik på at sikre, at EU-Domstolens dom gennemføres af EU-parten eller den associerede stat senest 12 måneder efter dommen. Til dette formål forelægges det blandede udvalg alle relevante oplysninger, der er nødvendige for, at det kan undersøge situationen nærmere.

6. Hvis det blandede udvalg ikke formår at bilægge tvisten, kan det træffe afgørelse om foranstaltninger, der kompenserer for den påståede ukorrekte anvendelse af aftalen, for at afhjælpe eventuelle skævheder. En sådan afgørelse skal træffes inden 12 måneder efter datoen for EU-Domstolens dom.

7. Hvis det blandede udvalg ikke har truffet en afgørelse om kompenserende foranstaltninger som omhandlet i stk. 6, kan den associerede part, som påstår, at aftalen ikke anvendes korrekt, træffe kompenserende foranstaltninger for at afhjælpe eventuelle skævheder, herunder suspension af hele eller dele af denne aftale. Disse kompenserende foranstaltningers omfang og varighed skal begrænses til, hvad der er strengt nødvendigt for at afhjælpe situationen, og de skal medføre mindst mulig forstyrrelse i aftalens funktion.

8. Den associerede part, der er påvirket af de kompenserende foranstaltninger omhandlet i stk. 7, kan indgive bemærkninger til det blandede udvalg med henblik på at få truffet en afgørelse om, hvorvidt disse kompenserende foranstaltninger står i rimeligt forhold til situationen. Hvis det blandede udvalg ikke er i stand til at træffe en afgørelse inden for 3 måneder fra det tidspunkt, hvor sagen blev henvist til det, kan hver associeret part indbringe spørgsmålet om, hvorvidt disse kompenserende foranstaltninger står i rimeligt forhold til situationen, til voldgift i overensstemmelse med rammeprotokol 6. Spørgsmål vedrørende fortolkningen af denne aftale, som er omhandlet i stk. 3, afgøres ikke ved voldgift. Voldgiftskendelsen er bindende for de associerede parter.

Hvis der er truffet kompenserende foranstaltninger i henhold til stk. 6 eller 7, bevares de rettigheder, som borgere har opnået i henhold til denne aftale på den dag, hvor de kompenserende foranstaltninger får virkning, og det samme gælder de tilhørende forpligtelser i henhold til denne aftale.

ARTIKEL 91

Domstolsprøvelse

1. Enhver prøvelse af lovligheden af EU-retsakter, der er vedtaget af EU-institutioner, EU-organer, EU-kontorer eller EU-agenturer, og som er omfattet af denne aftale, henhører udelukkende under EU-Domstolens kompetence.
2. De EU-retsakter, der henvises til i stk. 1, og som er rettet til en associeret stat eller til en fysisk eller juridisk person, der har bopæl eller er etableret i en associeret stat, kan underkastes EU-Domstolens prøvelse. En sådan prøvelse foretages i overensstemmelse med artikel 263 i TEUF.
3. Uanset udløbet af den frist, der er fastsat i artikel 263, stk. 6, i TEUF, kan en associeret stat samt enhver fysisk eller juridisk person, der har bopæl eller er etableret på dens område, i retstvister, der angår en almenyldig retsakt vedtaget af en EU-institution, et EU-organ, et EU-kontor eller et EU-agentur, over for EU-Domstolen påberåbe sig de i artikel 263, stk. 2, i TEUF nævnte grunde og gøre gældende, at retsakten ikke kan finde anvendelse.

ARTIKEL 92

Undladelæssøgsmål

1. En associeret stat samt enhver fysisk eller juridisk person, der har bopæl eller er etableret på dens område, kan klage til EU-Domstolen over, at en EU-institution, et EU-organ, et EU-kontor eller et EU-agentur i strid med denne aftale har undladt at udstede en retsakt til denne fysiske eller juridiske person, henstillinger og udtalelser dog undtaget.

2. Det undladelssøgsmål, der er omhandlet i stk. 1, kan kun antages til behandling, hvis EU-institutionen, EU-organet, EU-kontoret eller EU-agenturet har været opfordret til at handle. Hvis EU-institutionen, EU-organet, EU-kontoret eller EU-agenturet ikke har taget stilling inden 2 måneder efter denne opfordring, kan sagen indbringes inden for en frist på yderligere 2 måneder.

ARTIKEL 93

Appel i tilfælde af ansvar uden for kontraktforhold

I tilfælde af ansvar uden for kontraktforhold og i overensstemmelse med denne aftale kan en associeret stat samt fysiske eller juridiske personer, der har bopæl eller er etableret på dens område, henvise sagen til EU-Domstolen for at opnå erstatning for skader forårsaget af EU-institutionerne, EU-organerne, EU-kontorerne eller EU-agenturerne eller af deres tjenestemænd eller øvrige ansatte under udøvelsen af deres hverv.

ARTIKEL 94

Anmodning om en præjudiciel afgørelse

1. Hvis der under en retssag ved en ret i en associeret stat rejses et spørgsmål vedrørende fortolkningen af aftalen eller gyldigheden af en retsakt, der er vedtaget af EU-institutioner, EU-organer, EU-kontorer eller EU-agenturer inden for denne aftales anvendelsesområde, kan den pågældende ret i en associeret stat anmode EU-Domstolen om en præjudiciel afgørelse.

2. Rejses et sådant spørgsmål under en retssag ved en ret i en associeret stat, hvis afgørelser ifølge den associerede stats nationale retsregler ikke kan appelleres, er retten i en associeret stat pligtig at indbringe sagen for EU-Domstolen.

3. En associeret stat har ret til at forelægge processkrifter eller skriftlige bemærkninger for EU-Domstolen i sager, hvor en ret i en EU-medlemsstat har anmodet om en præjudiciel afgørelse vedrørende denne aftale, eller hvor en ret i en associeret stat har gjort dette i sagen som omhandlet i stk. 1.

ARTIKEL 95

Gældende ret i sager indbragt for EU-Domstolen

Hvis en sag indbringes for EU-Domstolen i henhold til rammeaftalens artikel 90-94, skal den procedure, der anvendes ved EU-Domstolen, være den samme som den, der er fastsat i EU-retten for tilsvarende sager baseret på TEUF.

ARTIKEL 96

EU-Domstolens domme

1. Domme, der afsiges af EU-Domstolen i henhold til denne aftale, er bindende.
2. Den EU-institution, det EU-organ, det EU-kontor eller det EU-agentur, fra hvilken en annulleret retsakt hidrører, eller hvis undladelse er erklæret i strid med denne aftale, har pligt til at gennemføre de foranstaltninger, der er nødvendige for at efterleve dommen.

KAPITEL 6

BESKYTTELSESFORANSTALTNINGER OG FORCE MAJEURE

ARTIKEL 97

Beskyttelsesforanstaltninger

1. Hvis der opstår alvorlige økonomiske, samfundsmæssige eller miljømæssige problemer af sektormæssig eller regional art, som er forårsaget af aftalens anvendelse og antages at være ved, kan en associeret part ensidigt træffe egnede beskyttelsesforanstaltninger på de vilkår og efter de procedurer, der er fastsat i denne artikel.
2. De i stk. 1 omhandlede beskyttelsesforanstaltninger skal med hensyn til anvendelsesområde og varighed begrænses til, hvad der er strengt nødvendigt for at afhjælpe situationen. De foranstaltninger, der medfører færrest forstyrrelser i aftalens funktion, skal foretrækkes.
3. Hvis en associeret part overvejer at træffe beskyttelsesforanstaltninger som omhandlet i stk. 1, underretter den straks den anden associerede part skriftligt herom og forelægger den alle relevante oplysninger.
4. De associerede parter indleder straks konsultationer i det blandede udvalg med henblik på at finde en acceptabel løsning.

5. Den pågældende associerede part må først træffe de i stk. 1 omhandlede beskyttelsesforanstaltninger efter 1 måned fra datoen for den i stk. 3 omhandlede underretning, medmindre høringsproceduren i det blandede udvalg er afsluttet inden da. Hvis særlige omstændigheder kræver øjeblikkelig handling, hvilket udelukker forudgående høring, kan den pågældende associerede part straks og på betingelse af, at den øjeblikkeligt indgiver en begrundet meddelelse til det blandede udvalg, træffe de hastende beskyttelsesforanstaltninger, der er strengt nødvendige for at afhjælpe situationen.
6. Den pågældende associerede part underretter straks det blandede udvalg om, hvilke beskyttelsesforanstaltninger der er truffet, og fremlægger alle relevante oplysninger.
7. De trufne beskyttelsesforanstaltninger tages op til drøftelse i det blandede udvalg hver tredje måned fra tidspunktet for deres vedtagelse med henblik på eventuelt at ophæve dem inden det tidspunkt, hvor de udløber, eller med henblik på at begrænse deres anvendelsesområde. Hver associeret part kan anmode det blandede udvalg om at tage disse beskyttelsesforanstaltninger op til fornyet overvejelse eller ophæve dem.
8. Hvis en beskyttelsesforanstaltning truffet af en associeret part giver anledning til uligevægt mellem rettighederne og forpligtelserne i henhold til denne aftale, kan den anden associerede part træffe forholdsmæssige udlignende foranstaltninger, der dog ikke må gå ud over, hvad der er strengt nødvendigt for at afhjælpe uligevægten. De foranstaltninger, der medfører færrest forstyrrelser i aftalens funktion, skal foretrækkes.

9. Hver associeret part kan anmode det blandede udvalg om at træffe afgørelse om proportionaliteten af de beskyttelsesforanstaltninger, der er omhandlet i stk. 1, de hastende beskyttelsesforanstaltninger, der er omhandlet i stk. 5 eller af de udlignende foranstaltninger, der er omhandlet i stk. 8. Hvis det blandede udvalg ikke er i stand til at træffe en afgørelse inden for 3 måneder fra det tidspunkt, hvor sagen er blevet henvist til det, kan hver associeret part indbringe spørgsmålet om foranstaltningernes proportionalitet til voldgift i overensstemmelse med rammeprotokol 6. Spørgsmål vedrørende fortolkningen af denne aftale afgøres ikke ved voldgift. Voldgiftskendelsen er bindende for parterne i tvisten.

ARTIKEL 98

Force majeure

1. I tilfælde af et terrorangreb, en naturkatastrofe eller en menneskeskabt katastrofe, der påvirker en associeret part, kan denne associerede part straks og ensidigt træffe passende beskyttelsesforanstaltninger på de vilkår og efter de procedurer, der er fastsat i denne artikel.

2. De beskyttelsesforanstaltninger, der er omhandlet i stk. 1, skal med hensyn til anvendelsesområde og varighed begrænses til, hvad der er strengt nødvendigt for at afhjælpe situationen. De foranstaltninger, der medfører færrest forstyrrelser i aftalens funktion, skal foretrækkes.

3. Den pågældende associerede part underretter straks det blandede udvalg om, hvilke beskyttelsesforanstaltninger der er truffet, og fremlægger alle relevante oplysninger.

4. De truffne beskyttelsesforanstaltninger tages op til drøftelse i det blandede udvalg hver tredje måned fra tidspunktet for deres vedtagelse med henblik på eventuelt at ophæve dem inden det tidspunkt, hvor de udløber, eller med henblik på at begrænse deres anvendelsesområde. Hver associeret part kan til enhver tid anmode det blandede udvalg om at tage sådanne beskyttelsesforanstaltninger op til fornyet overvejelse eller ophæve dem.

5. Hvis en beskyttelsesforanstaltning truffet af en associeret part giver anledning til uligevægt mellem rettighederne og forpligtelserne i henhold til denne aftale, kan den anden associerede part træffe forholdsmæssige udlignende foranstaltninger, der dog ikke må gå ud over, hvad der er strengt nødvendigt for at afhjælpe uligevægten. De foranstaltninger, der medfører færrest forstyrrelser i aftalens funktion, skal foretrækkes.

6. Hver associeret part kan anmode det blandede udvalg om at træffe afgørelse om proportionaliteten af de foranstaltninger, der er omhandlet i stk. 1 eller 5. Hvis det blandede udvalg ikke er i stand til at træffe en afgørelse inden for 3 måneder fra det tidspunkt, hvor sagen er blevet henvist til det, kan hver associeret part indbringe spørgsmålet om foranstaltningernes proportionalitet til voldgift i overensstemmelse med rammeprotokol 6. Spørgsmål vedrørende fortolkningen af denne aftale afgøres ikke ved voldgift. Voldgiftskendelsen er bindende for parterne i tvisten.

ARTIKEL 99

Afgørelser om betalingsforpligtelser

1. Afgørelser truffet af Europa-Kommissionen i henhold til denne aftale, hvorved personer, bortset fra stater, pålægges betalingsforpligtelser, kan tvangsfuldbyrdes. Det samme gælder domme afsagt af EU-Domstolen, hvorved sådanne betalingsforpligtelser pålægges i henhold til de tvistbilæggelsesmetoder, der er fastsat i denne aftale.
2. Tvangsfuldbyrdelsen sker efter den borgerlige retsplejes regler i den stat, på hvis område den finder sted. Fuldbyrdelsespåtegning skal efter en prøvelse, der kun omfatter ægtheden af den pågældende afgørelse, påføres af den myndighed, som hver EU-medlemsstat og hver associeret stat har udpeget til formålet og meddelt den anden associerede part.
3. Når formkravene, der er omhandlet i stk. 2, er opfyldt på den berørte parts begæring, kan denne lade tvangsfuldbyrdelse udføre i henhold til loven i den stat, på hvis område tvangsfuldbyrdelsen skal finde sted, ved at indbringe sagen direkte for den kompetente myndighed. Tvangsfuldbyrdelsen kan kun udsættes, hvis EU-Domstolen har truffet afgørelse herom. Det henhører dog under de berørte staters retters kompetence at prøve klager over påståede uregelmæssigheder i gennemførelsen af tvangsfuldbyrdelser.

DEL VIII

ALMINDELIGE OG AFSLUTTENDE BESTEMMELSER

ARTIKEL 100

Gennemførelse

De associerede parter træffer alle almindelige og særlige foranstaltninger til at opfylde deres forpligtelser i henhold til denne aftale, de respektive protokoller og de EU-retsakter, der henvises til deri, og afholder sig fra at træffe foranstaltninger, der kan skade opfyldelsen af deres mål.

ARTIKEL 101

Formueret

Formueretten i de associerede parter berøres ikke af denne aftale.

ARTIKEL 102

Undtagelser af sikkerhedshensyn

Ingen bestemmelse i denne aftale er til hinder for, at en associeret part træffer foranstaltninger, som

- a) er nødvendige for at hindre udbredelsen af oplysninger, som ville stride mod dens væsentlige sikkerhedsinteresser
- b) vedrører fabrikation af eller handel med våben, ammunition og krigsmateriel og andre produkter, som er nødvendige til forsvarsformål, eller forskning, udvikling eller produktion, der er nødvendig til forsvarsformål, forudsat at sådanne foranstaltninger ikke forringer konkurrencevilkårene for varer, som ikke er bestemt specielt til militære formål
- c) vedrører fissions- og fusionsmaterialer eller materialer, af hvilke disse udvindes
- d) er væsentlige for den associerede parts sikkerhed i tilfælde af alvorlige indre uroligheder, der forstyrrer den offentlige orden, i tilfælde af krig eller alvorlig international spænding, der udgør en krigstrussel, eller for at opfylde de forpligtelser, den har indgået inden for rammerne af De Forenede Nationers pagt med henblik på bevarelse af freden og den internationale sikkerhed.

ARTIKEL 103

Restriktive EU-foranstaltninger

De associerede stater træffer de foranstaltninger, der er nødvendige for at sikre, at rettigheder og forpligtelser i henhold til denne aftale ikke på nogen måde gør det muligt eller tillader omgåelse af restriktive EU-foranstaltninger, som er vedtaget i henhold til artikel 29 i TEU og artikel 215 i TEUF, inden for deres jurisdiktion.

ARTIKEL 104

Territorialt anvendelsesområde

1. Rammeaftalen og rammeprotokollerne finder anvendelse på de områder, hvor TEU og TEUF finder anvendelse, på betingelserne i nævnte traktater samt på henholdsvis Andorras og San Marinos område.
2. Hver associeret stats protokol finder anvendelse på de områder, hvor TEU og TEUF finder anvendelse, på betingelserne i nævnte traktater samt på den pågældende associerede stats område.

ARTIKEL 105

Fremtidige tiltrædelser af EU

1. EU underretter de associerede stater om enhver ny anmodning fra et tredjeland om tiltrædelse af EU. Associeringsudvalget undersøger eventuelle indvirkninger, som et tredjelands tiltrædelse af EU vil have på denne aftale før datoen for en sådan tiltrædelse.
2. Inden en aftale om et tredjelands tiltrædelse af EU træder i kraft, ændrer de kontraherende parter, i det omfang det er nødvendigt, denne aftale i overensstemmelse med deres respektive interne procedurer.
3. Denne aftale finder anvendelse på alle nye EU-medlemsstater fra datoen for den pågældende nye medlemsstats tiltrædelse af EU.

ARTIKEL 106

Ændring af rammeaftalen

Enhver kontraherende part kan indgive forslag om ændring af rammeaftalen til de andre kontraherende parter. Forslag om ændring af rammeaftalen skal være genstand for forhandlinger mellem de kontraherende parter i associeringsudvalget. Hvis de kontraherende parter bliver enige om en ændring af rammeaftalen, skal den undertegnes og vedtages af de kontraherende parter, og den træder i kraft, når alle kontraherende parter har meddelt, at deres respektive interne procedurer er afsluttet, og ratifikationsinstrumenterne er deponeret.

ARTIKEL 107

Ændring af rammeprotokollerne

Enhver kontraherende part kan indgive forslag om ændring af en rammeprotokol til de andre kontraherende parter. Forslag om ændring af en rammeprotokol skal være genstand for forhandlinger mellem de kontraherende parter i associeringsudvalget. Hvis de kontraherende parter bliver enige om en ændring af en rammeprotokol, skal den undertegnes og vedtages af de kontraherende parter, og den træder i kraft, når alle kontraherende parter har meddelt, at deres respektive interne procedurer er afsluttet, og ratifikationsinstrumenterne er deponeret.

ARTIKEL 108

Ændring af de associerede staters protokoller

EU-parten eller den pågældende associerede stat kan indgive forslag om ændring af den respektive associerede stats protokol. Forslag om ændring af en associeret stats protokol skal være genstand for forhandlinger mellem de associerede parter i associeringsudvalget. Hvis de associerede parter bliver enige om en ændring af de respektive associerede staters protokoller, skal det blandede udvalg vedtage nævnte ændring ved en afgørelse. Hvis det fastsættes i den associerede stats protokol, jf. artikel 77, stk. 2, at en ændring af hele eller dele af den pågældende associerede stats protokol først kan træde i kraft, når den associerede parts egne interne procedurer er afsluttet, får det blandede udvalgs afgørelse først virkning, når de associerede parter har meddelt, at deres respektive interne procedurer er afsluttet.

ARTIKEL 109

Protokoller og bilag

Rammeprotokollerne, de associerede staters protokoller, bilagene og retsakterne, hvortil der henvises deri, som tilpasset med henblik på denne aftale udgør en integrerende del af denne aftale og har samme retsvirkning.

ARTIKEL 110

Gældende aftaler

1. Medmindre andet er fastsat i nærværende aftale, særlig i rammeprotokol 2 og i de associerede staters protokoller, går denne aftale forud for gældende bilaterale eller multilaterale aftaler, som binder EU på den ene side og en af de associerede stater på den anden side, i det omfang samme emne er omfattet af nærværende aftale.
2. Hvis gældende bilaterale aftaler, som binder EU på den ene side og en af de associerede stater på den anden side, helt eller delvist er omhandlet i nærværende aftale, forstås der ved disse aftaler ligeledes ændringer deraf og efterfølgeraftaler, som træder i kraft for begge associerede parter på eller efter datoen for nærværende aftales ikrafttræden, medmindre andet er fastsat i nærværende aftale.

ARTIKEL 111

Sprog

1. Denne aftale udfærdiges i ét eksemplar på bulgarsk, dansk, engelsk, estisk, finsk, fransk, græsk, irsk, italiensk, kroatisk, lettisk, litauisk, maltesisk, nederlandsk, polsk, portugisisk, rumænsk, slovakisk, slovensk, spansk, svensk, tjekkisk, tysk, ungarsk og catalansk, idet hver af disse tekster har samme gyldighed.
2. Teksten til de EU-retsakter, der er omhandlet i denne aftale, har samme gyldighed på bulgarsk, dansk, engelsk, estisk, finsk, fransk, græsk, italiensk, lettisk, litauisk, maltesisk, nederlandsk, polsk, portugisisk, rumænsk, slovakisk, slovensk, spansk, svensk, tjekkisk, tysk og ungarsk som offentliggjort i *Den Europæiske Unions Tidende*, og disse EU-retsakter udfærdiges på catalansk med henblik på autentifikation heraf.

ARTIKEL 112

Ikrafttræden, midlertidig anvendelse og opsigelse

1. De kontraherende parter ratificerer, indgår eller godkender denne aftale i overensstemmelse med deres respektive forfatningsmæssige eller institutionelle krav. Denne aftale træder i kraft mellem de kontraherende parter den første dag i den anden måned efter sidste meddelelse om deponering af ratifikations-, indgåelses- eller godkendelsesinstrumentet hos generalsekretæren for Rådet for Den Europæiske Union, der fungerer som depositar for denne aftale.
2. I afventning af at de i stk. 1 nævnte ratificerings-, indgåelses- og godkendelsesprocedurer afsluttes, kan de kontraherende parter midlertidigt anvende denne aftale helt eller delvist fra den første dag i måneden efter den måned, hvori en kontraherende part har deponeret sit ratifikations-, indgåelses- eller godkendelsesinstrument hos generalsekretæren for Rådet for Den Europæiske Union, medmindre en anden kontraherende part meddeler, at en sådan midlertidig anvendelse ikke kan finde sted.
3. Hvis betingelserne for den midlertidige anvendelse mellem de kontraherende parter i overensstemmelse med stk. 2 ikke er opfyldt, kan denne aftale helt eller delvist anvendes mellem EU-parten og en af de associerede stater fra den første dag i den anden måned efter den måned, hvori enten EU-parten eller den pågældende associerede stat har deponeret sit ratifikations-, indgåelses- eller godkendelsesinstrument hos generalsekretæren for Rådet for Den Europæiske Union, medmindre EU-parten eller den pågældende associerede stat meddeler, at en sådan midlertidig anvendelse ikke kan finde sted. I denne aftales anvendelsesperiode i henhold til dette stykke forstås henvisningerne til associeringsudvalget i rammeaftalens artikel 75, 105, 106 og 107 som henvisninger til det blandede udvalg. I samme periode skal det blandede udvalg træffe afgørelse om eventuelle tekniske tilpasninger af denne aftale, der måtte være nødvendige for at sikre, at den fungerer efter hensigten.

4. En associeret part kan opsige denne aftale ved skriftligt at meddele den anden associerede part sin beslutning om at opsige denne aftale. Denne aftale ophører med at finde anvendelse mellem de respektive associerede parter 6 måneder efter modtagelsen af en sådan meddelelse, jf. dog betingelserne i stk. 5.

5. Denne aftale finder fortsat anvendelse mellem EU-parten og den tilbageværende associerede stat, hvis den ene af de associerede parters opsigelse af aftalen ikke påvirker de kontraherende parter.

6. Hvis aftalen ophører med at finde anvendelse, skal de rettigheder og forpligtelser, som borgere eller virksomheder allerede har erhvervet i henhold til aftalen, opretholdes. EU-parten og den berørte associerede stat afgør ved fælles aftale, hvilke foranstaltninger der skal træffes med hensyn til rettigheder eller forpligtelser, der er ved at blive erhvervet. Dette stykke berører ikke de særlige bestemmelser i rammeaftalens artikel 90.

7. Fra den dato, hvor denne aftale anvendes midlertidigt, jf. stk. 2, eller anvendes mellem EU-parten og den pågældende associerede stat, jf. stk. 3, forstås ved henvisninger i denne aftale til datoen for aftalens ikrafttræden eller denne aftales ikrafttræden henvisninger til den dato, hvor denne aftale anvendes midlertidigt, jf. stk. 2, eller anvendes mellem EU-parten og den pågældende associerede stat, jf. stk. 3.

TIL BEKRÆFTELSE HERAF har undertegnede befuldmægtigede, behørigt bemyndigede i så henseende, undertegnet denne aftale.

Udfærdiget i ..., den ...

For Den Europæiske Union,

For Kongeriget Belgien,

For Republikken Bulgarien,

For Den Tjekkiske Republik,

For Kongeriget Danmark,

For Forbundsrepublikken Tyskland,

For Republikken Estland,

For Irland,

For Den Hellenke Republik,

For Kongeriget Spanien,

For Den Franske Republik,

For Republikken Kroatien,

For Den Italienske Republik,

For Republikken Cypern,

For Republikken Letland,

For Republikken Litauen,

For Storhertugdømmet Luxembourg,

For Ungarn,

For Republikken Malta,

For Kongeriget Nederlandene,

For Republikken Østrig,

For Republikken Polen,

For Den Portugisiske Republik,

For Rumænien,

For Republikken Slovenien,

For Den Slovakiske Republik,

For Republikken Finland,

For Kongeriget Sverige,

For Fyrstendømmet Andorra,

For Republikken San Marino,

RAMMEPROTOKOL 1 OM HORIZONTALTILPASNINGER

ARTIKEL 1

Anvendelse af EU-retsakter og særlige tilpasninger

Bestemmelserne i de EU-retsakter, der er omhandlet i de associerede stats protokoller, anvendes i overensstemmelse med denne aftale og denne rammeprotokol, medmindre andet er fastsat i den respektive associerede stats protokol. Eventuelle særlige tilpasninger af EU-retsakter er angivet i bilaget til den associerede stats protokol, hvor den pågældende EU-retsakt er opført.

ARTIKEL 2

Betragtninger i EU-retsakter

Betragtningerne til de omhandlede EU-retsakter tilpasses ikke med henblik på denne aftale. Betragtningerne er relevante i det omfang, de er nødvendige for en korrekt fortolkning og anvendelse af disse EU-retsakter inden for rammerne af denne aftale.

ARTIKEL 3

Overgangsordninger

1. Hvis der henvises til denne artikel i et bilag til en associeret stats protokol for så vidt angår en EU-retsakt, finder denne artikels stk. 2-5 anvendelse.
2. Forpligtelsen for den pågældende associerede stat til at gennemføre og anvende EU-retsakten suspenderes indtil udgangen af den periode, der er angivet i det relevante bilag.
3. Den pågældende associerede stat kan til enhver tid i den i stk. 2 nævnte periode meddele det blandede udvalg, at den har til hensigt at gennemføre EU-retsakten inden en sådan periodes udløb. Den associerede stat angiver i så fald datoen for, hvornår den agter at anvende EU-retsakten. Det blandede udvalg træffer afgørelse om ændring af det relevante bilag.
4. Anvendelsen af en EU-retsakt mellem EU og den pågældende associerede stat suspenderes indtil den førstkommende af følgende datoer:
 - a) den første dag efter udgangen af den periode, der er omhandlet i stk. 2, eller
 - b) den dato, der er omhandlet i stk. 3.
5. Under den i stk. 2 omhandlede suspension reguleres forbindelserne mellem EU og den pågældende associerede stat for så vidt angår anliggender, der hører under EU-retsaktens anvendelsesområde, af de særlige bestemmelser i det relevante bilag.

ARTIKEL 4

Ordninger uden fristangivelse i bilaget

1. Hvis der henvises til denne artikel i et bilag til en associeret stats protokol for så vidt angår en EU-retsakt, finder denne artikels stk. 2-6 anvendelse.
2. Forpligtelsen for den pågældende associerede stat til at gennemføre og anvende EU-retsakten suspenderes.
3. Den pågældende associerede stat kan til enhver tid meddele det blandede udvalg, at den har til hensigt at gennemføre EU-retsakten. Den associerede stat specificerer i så fald datoen for, hvornår den agter at anvende EU-retsakten. Det blandede udvalg træffer afgørelse om ændring af det relevante bilag.
4. Det blandede udvalg tager til enhver tid og mindst hvert femte år suspensionen i stk. 2 op til revision, hvis der er behov for at tage hensyn til markedsudviklingen og eventuelle andre kriterier, der måtte være fastsat i det relevante bilag. Det blandede udvalg kan på grundlag af en sådan revision beslutte at ændre det relevante bilag for at fastsætte en frist for den pågældende associerede stats gennemførelse og anvendelse af EU-retsakten. Dette berører ikke rammeaftalens artikel 90, som finder anvendelse, hvis det er nødvendigt for at genoprette det indre markeds integritet og ensartethed.
5. Anvendelsen af en EU-retsakt mellem EU og den pågældende associerede stat suspenderes indtil den dato, hvor det blandede udvalgs afgørelse, jf. stk. 3, træder i kraft, eller indtil den dato, hvor den i stk. 4 omhandlede frist udløber, alt efter hvad der er relevant.

6. Under den i stk. 2 omhandlede suspension reguleres forbindelserne mellem EU og den pågældende associerede stat for så vidt angår anliggender, der hører under EU-retsaktens anvendelsesområde, af de særlige bestemmelser i det relevante bilag.

ARTIKEL 5

Bestemmelser om EU-udvalg

Procedurer, institutionelle ordninger og andre bestemmelser vedrørende EU-udvalg i de EU-retsakter, der er omhandlet i de associerede staters protokoller, findes i rammeaftalens artikel 67 og artikel 80, stk. 5, 6 og 7, samt i de associerede staters protokoller.

ARTIKEL 6

Indførelse af procedurer for tilpasning, udvidelse eller ændring af EU-retsakter

Hvis en EU-retsakt omhandlet i en associeret stats protokol indeholder bestemmelser om EU-procedurer for tilpasning, udvidelse eller ændring af den pågældende retsakt eller om udvikling af nye EU-politikker, EU-initiativer eller EU-retsakter, finder den relevante beslutningsprocedure i rammeaftalen anvendelse.

ARTIKEL 7

Udveksling af oplysninger og notifikationsprocedurer

1. Hvis en EU-medlemsstat skal indgive oplysninger til Europa-Kommissionen, skal en associeret stat også indgive disse oplysninger til Europa-Kommissionen. Det samme gælder, når det er de kompetente myndigheder, der skal fremsende oplysninger.
2. Hvis en EU-medlemsstat skal indgive oplysninger til en eller flere medlemsstater, skal den også indgive de samme oplysninger til Europa-Kommissionen. Europa-Kommissionen skal videregive de pågældende oplysninger til de associerede stater.

En associeret stat skal indgive tilsvarende oplysninger til en eller flere EU-medlemsstater, som videregiver dem til Europa-Kommissionen med henblik på formidling til alle EU-medlemsstater. Det samme gælder, når det er de kompetente myndigheder, der skal indgive oplysninger.
3. På områder, hvor der på grund af sagens hastende karakter kræves en hurtig overførsel af oplysninger, anvendes der passende sektorspecifikke løsninger med henblik på direkte udveksling af oplysningerne.
4. Medmindre andet fastsættes i denne aftale, udfører Europa-Kommissionen sine opgaver i forbindelse med procedurerne for efterprøvning, information, notifikation eller konsultation og lignende anliggender tilsvarende for de associerede stater. Dette berører ikke denne rammeprotokols artikel 5, 6 og 10.

5. Europa-Kommissionen og det blandede udvalg udveksler alle oplysninger vedrørende efterprøvning, information, notifikation eller konsultation og lignende anliggender, der er omhandlet i stk. 4. Ethvert spørgsmål, som måtte opstå i den forbindelse, kan indbringes for det blandede udvalg.

ARTIKEL 8

Revisions- og indberetningsprocedurer

Hvis Europa-Kommissionen eller en anden EU-institution ifølge en EU-retsakt omhandlet i en associeret stats protokol skal udarbejde en rapport, en erklæring eller et andet lignende dokument, udfærdiger Europa-Kommissionen eller en anden EU-institution, medmindre andet er aftalt, sideløbende en tilsvarende rapport, erklæring eller et andet lignende dokument for de associerede stater vedkommende, medmindre andet er fastsat i aftalen. Europa-Kommissionen og de associerede stater hører hinanden og udveksler oplysninger under udarbejdelsen af deres respektive rapporter, erklæringer eller et andet lignende dokument, hvoraf der sendes kopier til det blandede udvalg.

ARTIKEL 9

Offentliggørelse af oplysninger

1. Hvis en EU-medlemsstat ifølge en EU-retsakt omhandlet i en associeret stats protokol skal offentliggøre visse oplysninger om sagsomstændigheder, procedurer og lignende, skal de associerede stater også offentliggøre de relevante oplysninger på tilsvarende måde.

2. Hvis sagsomstændigheder, procedurer, rapporter og lignende ifølge en EU-retsakt omhandlet i en associeret stats protokol skal offentliggøres i *Den Europæiske Unions Tidende*, skal de tilsvarende oplysninger for de associerede staters vedkommende også offentliggøres deri.

ARTIKEL 10

Rettigheder og forpligtelser

Rettigheder og forpligtelser, som EU's medlemsstater eller deres offentlige organer, virksomheder eller borgere har i forhold til hinanden, betragtes som tillagt eller pålagt de associerede parter, idet der ved sidstnævnte alt efter tilfældet også forstås de associerede staters kompetente myndigheder, offentlige organer, virksomheder eller borgere.

ARTIKEL 11

Henvisninger til områder

Når der i de EU-retsakter, der er omhandlet i de associerede staters protokoller, henvises til områderne Den Europæiske Union, Unionen, fællesmarkedet eller det indre marked, skal disse henvisninger i forbindelse med denne aftale forstås som henvisninger til områder som omhandlet i rammeaftalens artikel 104.

ARTIKEL 12

Henvisninger til statsborgere i EU-medlemsstaterne

Når der i de EU-retsakter, der er omhandlet i de associerede staters protokoller, henvises til statsborgere i EU-medlemsstaterne, skal disse henvisninger i forbindelse med denne aftale også forstås som henvisninger til statsborgere i de associerede stater.

ARTIKEL 13

Henvisninger til sprog

Hvis EU-medlemsstaterne eller deres offentlige organer, virksomheder eller borgere ifølge en EU-retsakt omhandlet i en associeret stats protokol har rettigheder eller forpligtelser med hensyn til brugen af et hvilket som helst af EU's officielle sprog, betragtes de tilsvarende rettigheder og forpligtelser med hensyn til brugen af et hvilket som helst af de kontraherende parters officielle sprog som tillagt eller pålagt de kontraherende parter, deres kompetente myndigheder, offentlige organer, virksomheder eller borgere.

ARTIKEL 14

EU-retsakternes ikrafttræden og gennemførelse

Bestemmelserne om ikrafttrædelsen eller gennemførelsen af de EU-retsakter, der er omhandlet i de associerede stater protokoller, er ikke relevante for denne aftale. Fristerne og datoerne for, hvornår de associerede stater skal sætte de i de associerede stater protokoller omhandlede EU-retsakter i kraft og gennemføre dem, følger af rammeaftalens artikel 112 samt af bestemmelserne om overgangsordninger i denne rammeprotokols artikel 3 og 4.

ARTIKEL 15

Henvisninger til, hvem EU-retsakter er rettet til

Bestemmelser om, at en EU-retsakt er rettet til EU-medlemsstaterne, er ikke relevante for denne aftale.

RAMMEPROTOKOL 2 OM GÆLDENDE AFTALER

I overensstemmelse med rammeaftalens artikel 110 har de kontraherende parter truffet aftale om, at følgende gældende bilaterale aftaler mellem EU på den ene side og en associeret stat på den anden side fortsat finder anvendelse efter denne aftales ikrafttræden:

- a) Aftale mellem Det Europæiske Fællesskab og Fyrstendømmet Andorra om fastlæggelse af foranstaltninger svarende til dem, der er fastlagt i Rådets direktiv 2003/48/EF om beskatning af indtægter fra opsparing i form af rentebetalinger¹, udfærdiget i Bruxelles den 15. november 2004 og den ledsagende fælles hensigtserklæring, som ændret ved ændringsprotokollen til aftalen mellem Det Europæiske Fællesskab og Fyrstendømmet Andorra om fastlæggelse af foranstaltninger svarende til dem, der er fastlagt i Rådets direktiv 2003/48/EF om beskatning af indtægter fra opsparing i form af rentebetalinger², udfærdiget i Bruxelles den 12. februar 2016, og ændringsprotokollen til aftalen mellem Den Europæiske Union og Fyrstendømmet Andorra om automatisk udveksling af oplysninger om finansielle konti til forbedring af efterrettelighed vedrørende international beskatning³, udfærdiget i Bruxelles den 13. oktober 2025

¹ EUT L 359 af 4.12.2004, s. 33.

² EUT L 268 af 1.10.2016, s. 40.

³ EUT L, 2025/2400, 5.12.2025, ELI: http://data.europa.eu/eli/agree_international/2025/2400/oj.

- b) Aftale mellem Det Europæiske Fællesskab og Republikken San Marino om fastlæggelse af foranstaltninger svarende til dem, der er fastlagt i Rådets direktiv 2003/48/EF om beskatning af indtægter fra opsparing i form af rentebetalinger¹, udfærdiget i Bruxelles den 7. december 2004 og den ledsagende fælles hensigtserklæring, som ændret ved ændringsprotokollen til aftalen mellem Det Europæiske Fællesskab og Republikken San Marino om fastlæggelse af foranstaltninger svarende til dem, der er fastlagt i Rådets direktiv 2003/48/EF om beskatning af indtægter fra opsparing i form af rentebetalinger², udfærdiget i Bruxelles den 8. december 2015, og ændringsprotokollen til aftalen mellem Den Europæiske Union og Republikken San Marino om automatisk udveksling af oplysninger om finansielle konti til forbedring af efterrettelighed vedrørende international beskatning³, udfærdiget i Bruxelles den 13. oktober 2025
- c) Monetær konvention mellem Den Europæiske Union og Fyrstendømmet Andorra⁴, udfærdiget i Bruxelles den 30. juni 2011
- d) Monetær aftale mellem Den Europæiske Union og Republikken San Marino⁵, udfærdiget i Bruxelles den 27. marts 2012.

¹ EUT L 381 af 28.12.2004, s. 33.

² EUT L 346 af 31.12.2015, s. 3.

³ EUT L, 2025/2428, 5.12.2025, ELI: http://data.europa.eu/eli/agree_international/2025/2428/oj.

⁴ EUT C 369 af 17.12.2011, s. 1.

⁵ EUT C 121 af 26.4.2012, s. 5.

RAMMEPROTOKOL 3
OM FINANSIELLE TJENESTEYDELSER

PRÆAMBEL

I denne rammeprotokol tages der hensyn til de særlige forhold i de associerede stater og til, hvordan deres markeder for finansielle tjenesteydelser vil kunne integreres i EU's indre marked for finansielle tjenesteydelser og dets tilsynsinfrastruktur. Der bør i lyset heraf indføres særlige regler og bestemmelser, som sikrer en gnidningsløs markedsintegration.

Det er hensigten at følge en gradvis tilgang til gennemførelsen og anvendelsen af EU-retsakter for at give en associeret stat fleksibilitet til at prioritere særlige dele af EU-retsakter, for hvilke den agter først at yde grænseoverskridende finansielle tjenesteydelser. En sådan tilgang giver den associerede stat mulighed for at vedtage EU-retsakter gradvist og anvende dem trinvis under hensyntagen til sine særlige omstændigheder og præferencer.

Den vurdering, der foretages af den associerede stats tilsynsinfrastruktur i kraft af en vurdering med henblik på adgang til EU's indre marked for finansielle tjenesteydelser, og de efterfølgende regelmæssige vurderinger, har til formål at evaluere, hvor effektiv, robust og egnet tilsynsinfrastrukturen er, idet der tages hensyn til de særlige kendetegn ved den associerede stats finansielle sektor såsom dens art, diversitet, størrelse og kompleksitet. En robust tilsynsramme er en forudsætning for at sikre integritet og stabilitet på EU's indre marked, fremme tilliden blandt markedsdeltagerne og beskytte forbrugernes og investorenes interesser. EU-tilsynsmyndigheder spiller en central rolle i gennemførelsen af disse omfattende vurderinger, der om nødvendigt kræver, at medlemsstaternes kompetente myndigheder deltager aktivt og samarbejder.

I lyset af de særlige forhold, der gør sig gældende for Andorra og San Marino, og de særlige regler for markedsintegration, der er fastsat i denne rammeprotokol, er det nødvendigt at medtage specifikke tilsynsordninger og garantier i denne rammeprotokol, som ikke berører og adskiller sig fra de tilsynsordninger og garantier, der regulerer forbindelserne mellem EU-medlemsstaterne og det indre marked som helhed. For at undgå misbrug af etableringsfriheden bør finansielle operatører, der er etableret i de associerede stater, forpligtes til at levere i det mindste en del af deres tjenesteydelser inden for de associerede staters jurisdiktion. De kompetente myndigheder i de associerede stater vil forhindre, at der i deres jurisdiktion oprettes retlige enheder uden eller med kun minimalt indhold, som slet ikke eller kun i meget begrænset omfang udøver økonomisk aktivitet. Sådanne tilsynsordninger og garantier er strengt begrænset til denne aftale og har ikke til formål at skabe præcedens, gå ud over deres anvendelsesområde eller at blive anvendt i andre sammenhænge.

DEL I

ALMINDELIGE BESTEMMELSER

ARTIKEL 1

Mål

Målene for denne rammeprotokol er at:

- a) sikre integritet på det udvidede indre marked i EU, markedsgennemsigtighed og forbruger- og investorbeskyttelse samt at tackle risici i forbindelse med forbrugersvig, hvidvask af penge og økonomisk kriminalitet
- b) fremme forebyggelsen af potentielle risici for den finansielle stabilitet
- c) etablere en ramme for, hvordan den associerede stats lovgivning og reguleringsmæssige ramme gradvist bringes i overensstemmelse med EU-retsakter, der gælder for sektoren for finansielle tjenesteydelser
- d) fremme den gradvise udvidelse af EU's indre marked for finansielle tjenesteydelser til den associerede stat
- e) fremme et loyalt samarbejde med hensyn til forskrifter og tilsyn inden for finansielle tjenesteydelser mellem EU og den associerede stat.

ARTIKEL 2

Definitioner

I denne rammeprotokol forstås ved:

- a) "finansielle tjenesteydelser": tjenesteydelser, der er omfattet af de EU-retsakter, der er opført i bilag IX, XII og XXII til hver associeret stats protokol
- b) "EU-tilsynsmyndighed": Den Europæiske Banktilsynsmyndighed (EBA), der er oprettet ved Europa-Parlamentets og Rådets forordning (EU) nr. 1093/2010¹, Den Europæiske Tilsynsmyndighed for Forsikrings- og Arbejdsmarkedspensionsordninger (EIOPA), der er oprettet ved Europa-Parlamentets og Rådets forordning (EU) nr. 1094/2010², Den Europæiske Værdipapir- og Markedstilsynsmyndighed (ESMA), der er oprettet ved Europa-Parlamentets og Rådets forordning (EU) nr. 1095/2010³, eller Myndigheden for Bekæmpelse af Hvidvask af Penge og Finansiering af Terrorisme (AMLA), der er oprettet ved Europa-Parlamentets og Rådets forordning (EU) nr. 2024/1620⁴.

¹ Europa-Parlamentets og Rådets forordning (EU) nr. 1093/2010 af 24. november 2010 om oprettelse af en europæisk tilsynsmyndighed (Den Europæiske Banktilsynsmyndighed), om ændring af afgørelse nr. 716/2009/EF og om ophævelse af Kommissionens afgørelse 2009/78/EF (EUT L 331 af 15.12.2010, s. 12).

² Europa-Parlamentets og Rådets forordning (EU) nr. 1094/2010 af 24. november 2010 om oprettelse af en europæisk tilsynsmyndighed (Den Europæiske Tilsynsmyndighed for Forsikrings- og Arbejdsmarkedspensionsordninger), om ændring af afgørelse nr. 716/2009/EF og om ophævelse af Kommissionens afgørelse 2009/79/EF (EUT L 331 af 15.12.2010, s. 48).

³ Europa-Parlamentets og Rådets forordning (EU) nr. 1095/2010 af 24. november 2010 om oprettelse af en europæisk tilsynsmyndighed (Den Europæiske Værdipapir- og Markedstilsynsmyndighed), om ændring af afgørelse nr. 716/2009/EF og om ophævelse af Kommissionens afgørelse 2009/77/EF (EUT L 331 af 15.12.2010, s. 84).

⁴ Europa-Parlamentets og Rådets forordning (EU) 2024/1620 af 31. maj 2024 om oprettelse af Myndigheden for Bekæmpelse af Hvidvask af Penge og Finansiering af Terrorisme og om ændring af forordning (EU) nr. 1093/2010, (EU) nr. 1094/2010 og (EU) nr. 1095/2010 (EUT L 2024/1620, 19.6.2024, ELI: <http://data.europa.eu/eli/reg/2024/1620/oj>).

ARTIKEL 3

Betingelser for adgang til EU's indre marked

1. En associeret stat skal gives adgang til EU's indre marked for finansielle tjenesteydelser, hvis følgende betingelser er opfyldt:

- a) en komplet, fuldstændig og effektiv gennemførelse og anvendelse af alle EU-retsakter, der gælder for sektoren for finansielle tjenesteydelser som anført i bilag IX, XII og XXII til den relevante associerede stats protokol
- b) en etableret og velfungerende tilsynskapacitet og tilsynsordning for sektoren for finansielle tjenesteydelser, og
- c) indgåelse af et aftalememorandum mellem den associerede stats kompetente myndigheder og EU-tilsynsmyndigheder om tilsynssamarbejde, informationsudveksling og høring.

2. Europa-Kommissionen foretager en omfattende evaluering i overensstemmelse med del II i denne rammeprotokol for at vurdere, om betingelserne i stk. 1, litra a) og b), er opfyldt.

Evalueringen skal omfatte en gennemgang af den associerede stats finansielle sektor, en vurdering af gennemførelsen og anvendelsen af den relevante EU-retsakt og en vurdering af den associerede stats tilsynsinfrastruktur.

3. Den i denne artikels stk. 2 omtalte evaluering foretages på anmodning af den associerede stat, når den har fastslået, at betingelserne i denne artikels stk. 1 er opfyldt. Den associerede stat indgiver sin anmodning gennem Underudvalget for Finansielle Tjenesteydelser, der er nedsat i henhold til denne rammeprotokols artikel 20.

ARTIKEL 4

Delvis adgang til EU's indre marked

1. En associeret stat kan beslutte ikke at søge om adgang til hele EU's indre marked for finansielle tjenesteydelser ved midlertidigt at udelukke et eller flere af følgende markedssegmenter:

- a) bankvæsen
- b) forsikring og genforsikring
- c) formueforvaltning
- d) værdipapirmarkeder.

Med henblik på første afsnit underretter den associerede stat inden for 1 år fra datoen for denne aftales ikrafttræden Europa-Kommissionen om, hvilke segmenter den ønsker at udelukke midlertidigt. Når Europa-Kommissionen har modtaget en sådan underretning, giver den inden for 2 måneder den associerede stat et svar, hvori den meddeler den associerede stat listen over de bestemmelser i EU-retsakter, som den midlertidigt ikke vil skulle gennemføre og anvende.

2. Efter det i denne artikels stk. 1, andet afsnit, omhandlede svar vedtager det blandede udvalg, der er oprettet ved rammeaftalens artikel 76, en afgørelse i overensstemmelse med rammeaftalens artikel 81 om at ændre bilag IX til den relevante associerede stats protokol på grundlag af den liste, som Europa-Kommissionen har forelagt den pågældende associerede stat, med henblik på at præcisere:

- a) listen over de bestemmelser i EU-retsakter, som den associerede stat er forpligtet til at gennemføre og anvende fuldt ud
- b) listen over de bestemmelser i EU-retsakter, for hvilke forpligtelsen for den associerede stat til at gennemføre og anvende dem fuldt ud midlertidigt suspenderes, jf. denne artikels stk. 1.

3. Hvis den associerede stat vælger at gøre brug af undtagelsen i denne artikels stk. 1, finder denne rammeprotokols artikel 3 kun anvendelse på det eller de markedssegmenter, som den associerede stat ønsker at opnå markedsadgang til, så længe undtagelsen gælder.

4. Hvis den associerede stat på et senere tidspunkt ønsker at opnå adgang til et eller flere af de segmenter af EU's indre marked, som den oprindeligt ønskede undtaget, jf. nærværende artikels stk. 1, underretter den behørigt Europa-Kommissionen om sin hensigt. Det blandede udvalg ændrer bilag IX til den relevante associerede stats protokol i overensstemmelse med rammeprotokollens artikel 81 med henblik på at ajourføre listen over de bestemmelser i EU-retsakter, der finder anvendelse. De bestemmelser i EU-retsakter, der ikke længere er omfattet af en undtagelse, jf. nærværende artikels stk. 1, skal være behørigt gennemført og anvendt af den associerede stat, før den kan få adgang til det eller de relevante markedssegmenter. Den evaluering, der er omhandlet i denne rammeprotokols artikel 3, stk. 2, foretages hver gang, den associerede stat beslutter at anmode om adgang til et yderligere markedssegment.

5. Undtagelsen i denne artikels stk. 1 må ikke vare længere end 15 år fra datoen for denne aftales ikrafttræden. Mindst 1 år før den maksimale anvendelsesperiode for undtagelsen udløber, ændrer de associerede parter bilag IX til den associerede stats protokol for at sikre, at den associerede stat har gennemført og anvender alle relevante bestemmelser i EU-retsakter, inden undtagelsen udløber. 6 måneder før nævnte udløbsdato skal den associerede stat have sikret en komplet, fuldstændig og effektiv gennemførelse og anvendelse af alle EU-bestemmelser for sektoren for finansielle tjenesteydelser. Ved den evaluering, der er omhandlet i denne rammeprotokols artikel 3, stk. 2, vurderes det, om den associerede stat har opfyldt forpligtelsen til komplet, fuldstændigt og effektivt at have gennemført og anvendt alle EU-bestemmelser for sektoren for finansielle tjenesteydelser, jf. nærværende stykke.

ARTIKEL 5

Handlingsplan for gennemførelsen og anvendelsen af EU-retsakter

1. Før den associerede stat får adgang til EU's marked for finansielle tjenesteydelser eller til et eller flere af dets markedssegmenter, skal den udarbejde en handlingsplan samt frister for gennemførelsen og anvendelsen af den relevante EU-retsakt for den finansielle sektor eller for et eller flere af dens markedssegmenter.
2. Den associerede stat underretter via Underudvalget for Finansielle Tjenesteydelser Europa-Kommissionen om vedtagelsen af handlingsplanen og om eventuelle væsentlige ændringer heraf. Den associerede stat kan fremlægge opfølgende rapporter som led i gennemførelsen af handlingsplanen.

3. I henhold til denne rammeprotokols artikel 3, stk. 3, udøver den associerede stat på grundlag af sin handlingsplan sin skønsbeføjelse til at afgøre, hvornår det er hensigtsmæssigt at anmode Europa-Kommissionen om at foretage den evaluering, der er nødvendig, for at den associerede stat kan opnå adgang til EU's indre marked.

ARTIKEL 6

Tidspunkt, hvor markedsadgangen får virkning

1. Når Europa-Kommissionen har vedtaget en positiv henstilling som omhandlet i denne rammeprotokols artikel 11, stk. 3, om, at alle nødvendige betingelser i denne rammeprotokols artikel 3 er opfyldt, vedtager det blandede udvalg efter henstilling fra Underudvalget om Finansielle Tjenesteydelser en afgørelse om at give den associerede stat adgang til et eller flere segmenter af EU's indre marked for finansielle tjenesteydelser.

2. Den i stk. 1 omhandlede afgørelse får virkning den første dag i måneden efter datoen for det blandede udvalgs vedtagelse af afgørelsen.

3. I den periode, hvor undtagelsen omhandlet i denne rammeprotokols artikel 4, stk. 1, har virkning, får EU-operatørerne adgang til den associerede stats finansielle marked fra den dato, hvor det blandede udvalgs afgørelse om at give den associerede stat adgang til et eller flere segmenter af EU's indre marked for finansielle tjenesteydelser får virkning. Denne markedsadgang er begrænset til det eller de segmenter, der er omhandlet i den pågældende afgørelse.

ARTIKEL 7

Lokal levering af tjenesteydelser i den associerede stat.

1. Tilsynsmyndighederne i den associerede stat sikrer, at enhver udbyder af finansielle tjenesteydelser, der er etableret på deres område, udøver en væsentlig del af sin virksomhed i deres jurisdiktioner og betjener deres markeder. De forbyder, at udbydere uden aktive forretningsaktiviteter eller uden væsentlige aktiver etablerer sig i deres jurisdiktion.
2. Der føres tilsyn med, at forpligtelsen i stk. 1 overholdes, som led i det tilsyn, der foretages af den associerede stats tilsynsinfrastruktur, der er omhandlet i denne rammeprotokols artikel 13.

DEL II

EVALUERING MED HENBLIK PÅ AT GIVE ADGANG TIL EU'S INDRE MARKED

ARTIKEL 8

Gennemgang af den associerede stats finansielle sektor

1. Under Europa-Kommissionens tilsyn foretager EU's relevante tilsynsmyndigheder og Den Fælles Afviklingsinstans, der er oprettet ved Europa-Parlamentets og Rådets forordning (EU) nr. 806/2014¹, inden for deres respektive kompetenceområder som fastsat i EU-retten en gennemgang af den associerede stats finansielle sektor som følger:
 - a) den associerede stat forelægger hver relevant EU-tilsynsmyndighed og Den Fælles Afviklingsinstans:
 - i) en nærmere beskrivelse af sin finansielle sektor, herunder en liste over godkendte eller registrerede udbydere af finansielle tjenesteydelser og deres juridiske virksomhedsform, navnene på deres direktører, deres aktionærernes navn og nationalitet, koncernforhold og økonomisk relevans (samlede bankaktiver, aktiver under forvaltning og samlede forsikringspræmier)
 - ii) eventuelle supplerende oplysninger, som enhver relevant EU-tilsynsmyndighed og Den Fælles Afviklingsinstans kræver for at kunne fuldende gennemgangen i henhold til denne artikel

¹ Europa-Parlamentets og Rådets forordning (EU) nr. 806/2014 af 15. juli 2014 om ensartede regler og en ensartet procedure for afvikling af kreditinstitutter og visse investeringsselskaber inden for rammerne af en fælles afviklingsmekanisme og en fælles afviklingsfond og om ændring af forordning (EU) nr. 1093/2010 (EUT L 225 af 30.7.2014, s. 1).

- b) enhver relevant EU-tilsynsmyndighed foretager for bank- og forsikringssektorerne en gennemgang af balancerne og aktivernes kvalitet på grundlag af dens metode og i samarbejde med de relevante kompetente myndigheder i den associerede stat
 - c) en relevant EU-tilsynsmyndighed og Den Fælles Afviklingsinstans vurderer eksistensen, strukturen og kvaliteten af indskudsgarantiordningen, forsikringsgarantiordningen og afviklingsordningen i overensstemmelse med relevant EU-ret.
2. EU-tilsynsmyndigheder og Den Fælles Afviklingsinstans kan ved gennemgangen i henhold til denne artikel om nødvendigt lade sig bistå af tredjeparter på nationalt eller internationalt plan.
3. De omkostninger, der er forbundet med gennemgangen i henhold til denne artikel, bæres af den associerede stat.

ARTIKEL 9

Vurdering af den associerede stats gennemførelse og anvendelse af EU-retsakter

1. EU vurderer, om lovgivningen og den reguleringsmæssige ramme i den associerede stat er komplet og i overensstemmelse med den relevante EU-retsakt. EU vurderer navnlig, om der er overensstemmelse med bestemmelserne i EU-retsakter, der gælder for:
- a) hele EU's indre marked for finansielle tjenesteydelser uden nogen sontring, navnlig bestemmelserne om hvidvask af penge og om bekæmpelse af finansiering af terrorisme, og
 - b) det bestemte segment eller de bestemte segmenter af EU's indre marked for finansielle tjenesteydelser som omhandlet i denne rammeprotokols artikel 4, stk. 1.

2. Vurderingen af, om den associerede stats lovgivning og reguleringsmæssige ramme stemmer overens med den relevante EU-retsakt, kan foretages med bistand fra tredjeparter på nationalt eller internationalt plan. Europa-Kommissionen fastlægger det nærmere kommissorium for en sådan overensstemmelsesvurdering og oplyser den associerede stat om den relevante udbudsprocedure og resultaterne deraf.
3. De omkostninger, der er forbundet med vurderingen i henhold til denne artikel, bæres af den associerede stat.

ARTIKEL 10

Vurdering af den associerede stats tilsynsinfrastruktur

1. Vurderingen af den associerede stats tilsynsinfrastruktur skal omfatte en vurdering af, om den associerede stats tilsynsramme er uafhængig, robust og effektiv. En sådan vurdering skal også omfatte tilsyn med hvidvask af penge i den associerede stat, herunder eksistensen af en velfungerende finansiel efterretningsenhed.
2. Den i stk. 1 omhandlede vurdering foretages af hver relevant EU-tilsynsmyndighed i samarbejde med de relevante kompetente myndigheder i EU-medlemsstaterne. Hver relevant EU-tilsynsmyndighed fastlægger kriterierne og metoderne for denne vurdering og underretter Europa-Kommissionen og den associerede stat herom. Kriterierne og metoderne for denne vurdering skal afspejle den gældende EU-ret om den respektive tilsynsrammes uafhængighed, robusthed og effektivitet.

3. EU-tilsynsmyndigheder kan til den i stk. 1 omhandlede vurdering om nødvendigt lade sig bistå af tredjeparter på nationalt eller internationalt plan.
4. De omkostninger, der er forbundet med vurderingen i henhold til denne artikel, bæres af den associerede stat.

ARTIKEL 11

Resultat af evalueringen

1. Når gennemgangen af den associerede stats finansielle sektor som omhandlet i denne rammeprotokols artikel 8 er afsluttet, forelægger hver relevant EU-tilsynsmyndighed og Den Fælles Afviklingsinstans Europa-Kommissionen en udtalelse med en vurdering af den finansielle sektor i den associerede stat.
2. Når vurderingen af den associerede stats tilsynsinfrastruktur som omhandlet i denne rammeprotokols artikel 10 er afsluttet, forelægger hver relevant EU-tilsynsmyndighed Europa-Kommissionen en udtalelse med en vurdering af tilsynsrammen i den associerede stat.
3. Europa-Kommissionen udsteder en henstilling til Underudvalget om Finansielle Tjenesteydelser, idet den tager hensyn til de udtalelser, der er omhandlet i stk. 1 og 2, samt til den vurdering af gennemførelsen og anvendelsen af EU-retsakter, der er omhandlet i denne rammeprotokols artikel 9.

Det afgøres ved den henstilling, der er omhandlet i dette stykkes første afsnit, om den associerede stat skal gives adgang til EU's indre marked for finansielle tjenesteydelser eller til et eller flere markedssegmenter heraf, idet der tages hensyn til følgende overvejelser:

- a) hvis der ved gennemgangen af balancerne eller aktivernes kvalitet som omhandlet i denne rammeprotokols artikel 8, stk. 1, litra b), afdækkes risici, der kan udgøre en fare for et velfungerende indre marked i EU, gives der ikke adgang til det eller de tilsvarende segmenter af EU's indre marked for finansielle tjenesteydelser, før sådanne risici er behørigt afhjulpet
- b) hvis vurderingen af indskudsgarantiordningen, forsikringsgarantiordningen eller afviklingsordningen som omhandlet i denne rammeprotokols artikel 8, stk. 1), litra c), er negativ, gives der ikke adgang til banksegmentet eller til forsikrings- og genforsikringssegmentet, før sådanne mangler er behørigt afhjulpet
- c) hvis der ved vurderingen af gennemførelsen og anvendelsen af gældende EU-ret konstateres mangler på et eller flere områder, gives der ikke adgang til det eller de tilsvarende segmenter af EU's indre marked for finansielle tjenesteydelser som omhandlet i denne rammeprotokols artikel 4, stk. 1, før sådanne mangler er behørigt afhjulpet
- d) hvis der ved vurderingen af den associerede stats tilsynsinfrastruktur konstateres mangler, gives der ikke adgang til det eller de tilsvarende segmenter af EU's indre marked for finansielle tjenesteydelser som omhandlet i denne rammeprotokols artikel 4, stk. 1, før sådanne mangler er behørigt afhjulpet.

4. Hvis Europa-Kommissionens henstilling, der er omhandlet i stk. 3, er negativ, underretter Europa-Kommissionen Underudvalget om Finansielle Tjenesteydelser om, hvilke retningslinjer og tiltag den associerede stat skal følge for at afhjælpe de konstaterede mangler. Den associerede stat må ikke indgive en ny anmodning om evaluering med henblik på at opnå markedsadgang før 1 år efter, at Europa-Kommissionen har givet underretning om sådanne retningslinjer og tiltag. Når den associerede stat indgiver en ny anmodning, fremlægger den dokumentation for, at den har fulgt de foreskrevne retningslinjer og gennemført de nødvendige tiltag.

DEL III

OVERVÅGNING

ARTIKEL 12

Overvågning af den associerede stats gennemførelse og anvendelse af EU-retsakter

1. Når det blandede udvalg i overensstemmelse med denne rammeprotokols artikel 6 har givet den associerede stat adgang til EU's indre marked for finansielle tjenesteydelser eller til et eller flere af dets segmenter, skal Europa-Kommissionen evaluere, om den associerede stats lovgivning og reguleringsmæssige ramme fortsat er i overensstemmelse med den relevante EU-retsakt, så længe markedsadgangen varer. Overvågningen foretages i overensstemmelse med denne rammeprotokols artikel 9.
2. Europa-Kommissionen indgiver resultaterne af den efterfølgende overvågning til Underudvalget for Finansielle Tjenesteydelser, herunder eventuelle henstillinger med henblik på at løse problemer konstateret under overvågningen. Den associerede stat gennemfører henstillingerne inden for den frist, der er fastsat i disse henstillinger.

3. Hvis der ved overvågningen af gennemførelsen og anvendelsen af EU-retsakter konstateres betydelige mangler på et eller flere områder, har EU ret til at suspendere anvendelsen af denne rammeprotokol for så vidt angår det eller de segmenter af finansielle tjenesteydelser, det drejer sig om. Betingelserne og proceduren for en sådan suspension er fastsat i denne rammeprotokols artikel 18 og 19.

4. De omkostninger, der er forbundet med den regelmæssige overvågning i henhold til denne artikel, bæres af den associerede stat.

ARTIKEL 13

Overvågning af den associerede stats tilsynsinfrastruktur

1. Når det blandede udvalg i overensstemmelse med denne rammeprotokols artikel 6 har givet den associerede stat adgang til EU's indre marked for finansielle tjenesteydelser eller til et eller flere af dets segmenter, foretages vurderingen af den associerede stats tilsynsinfrastruktur i overensstemmelse med denne rammeprotokols artikel 10. Vurderingen finder sted hvert andet år, medmindre Europa-Kommissionen bestemmer andet.

2. Europa-Kommissionen forelægger Underudvalget for Finansielle Tjenesteydelser resultaterne af vurderingen, herunder eventuelle henstillinger, som de relevante EU-tilsynsmyndigheder har udarbejdet med henblik på at løse problemer konstateret under overvågningen.

3. Den associerede stat gennemfører henstillingerne omhandlet i stk. 2 inden for den frist, der er fastsat i henstillingerne. De relevante EU-tilsynsmyndigheder kontrollerer, om henstillingerne er blevet gennemført fuldt ud.

4. Hvis den associerede stat ikke afhjælper de mangler, der er konstateret i henstillingerne vedrørende vurderingen, inden for den fastsatte frist, har EU ret til at suspendere anvendelsen af denne rammeprotokol for så vidt angår det eller de segmenter af finansielle tjenesteydelser, det drejer sig om. Betingelserne og proceduren for en sådan suspension er fastsat i denne rammeprotokols artikel 18 og 19.

5. De omkostninger, der er forbundet med den regelmæssige overvågning i henhold til denne artikel, bæres af den associerede stat.

DEL IV

SAMARBEJDET MED EU-TILSYNSMYNDIGHEDER

ARTIKEL 14

EU-tilsynsmyndigheder – generelle principper om beføjelser

1. EU-tilsynsmyndigheder tillægges over for sektoren for finansielle tjenesteydelser og de kompetente myndigheder i den associerede stat alle de beføjelser, de har ved deres oprettelsesforordninger, den relevante sektorspecifikke EU-lovgivning og denne rammeprotokols artikel 8, 10, 11, 13 og 15.
2. EU-tilsynsmyndigheders beføjelser omfatter beføjelsen til at træffe afgørelser og vedtage henstillinger rettet til udbydere af finansielle tjenesteydelser eller de kompetente myndigheder i den associerede stat i det omfang, det er nødvendigt for at sikre et velfungerende indre marked i EU, beskyttelsen af forbrugere, investorer og andre relevante interessenter eller beskyttelsen af EU's indre markeds stabilitet og integritet. Beføjelserne udøves i samråd med den associerede stats finanstilsynsmyndigheder.
3. Den associerede stat sikrer, at EU-tilsynsmyndigheder kan udøve deres beføjelser effektivt i dens jurisdiktion og bidrager følgelig til dækning af deres budgetmæssige behov. Den associerede stats kompetente myndigheder samarbejder med EU-tilsynsmyndigheder i udøvelsen af disses beføjelser inden for de kompetente myndigheders jurisdiktion og træffer alle nødvendige foranstaltninger til at sikre en effektiv og konsekvent håndhævelse af alle afgørelser og henstillinger, der vedtages af EU-tilsynsmyndigheder.

4. Hvor EU-tilsynsmyndigheder har direkte tilsynsmandater eller direkte interventionsbeføjelser i henhold til deres oprettelsesforordninger, den relevante sektorspecifikke EU-lovgivning og denne rammeprotokol, er de afgørelser, som træffes af dem, juridisk bindende og umiddelbart gældende i den associerede stats jurisdiktion, uden at de skal godkendes af en kompetent myndighed i den associerede stat.

ARTIKEL 15

EU-tilsynsmyndigheder – nødbeføjelser

1. I tilfælde af en negativ udvikling i den associerede stats finansielle sektor, der potentielt kan forårsage betydelig finansiell skade for kunder eller forbrugere eller true de finansielle markeders ordnede funktion og integritet eller stabiliteten eller integriteten af det finansielle system i EU eller en eller flere af dens medlemsstater helt eller delvist, har hver EU-tilsynsmyndighed beføjelse til at anmode den relevante kompetente myndighed i den associerede stat om straks at træffe foranstaltninger til på passende vis at imødegå truslen inden for en meddelt frist.
2. Hvis tilsynsmyndigheden konstaterer, at de relevante kompetente myndigheder i den associerede stat ikke har truffet foranstaltninger til at imødegå truslen inden for den meddelte frist, eller at de truffne foranstaltninger ikke i tilstrækkelig grad imødegår truslen, har hver EU-tilsynsmyndighed i disse ekstraordinære nødsituationer beføjelse til på de betingelser, der er fastsat i den relevante sektorspecifikke EU-lovgivning, navnlig artikel 9, stk. 5, i forordning (EU) nr. 1093/2010, artikel 9, stk. 5, i forordning (EU) nr. 1094/2010 og artikel 9, stk. 5, i forordning (EU) nr. 1095/2010, at vedtage følgende afgørelser over for udbydere af finansielle tjenesteydelser, der er etableret i den associerede stat:
 - a) for midlertidigt at forbyde eller begrænse markedsføring, distribution eller salg af visse finansielle instrumenter, produkter eller finansielle instrumenter/produkter med visse specifikke karakteristika eller typer af finansiell aktivitet eller praksis, såsom forbud mod tegning af nye forretninger eller onboarding af nye kunder, i tilfælde af adfærdsrelaterede eller tilsynsmæssige betænkeligheder, eller

b) for midlertidigt at forbyde eller begrænse en form for finansiel aktivitet eller praksis, herunder fri afhændelse af aktiver.

3. Hvis en afgørelse som omhandlet i denne artikels stk. 2 ikke overholdes, vedtager den relevante EU-tilsynsmyndighed en afgørelse om at pålægge udbyderen af finansielle tjenesteydelser, der er etableret i den associerede stat, en bøde af administrativ karakter. De blandede udvalg, der er nedsat ved rammeaftalens artikel 76, vedtager nærmere koordinerede regler for:

- a) de kriterier, der skal anvendes ved fastsættelsen af den pålagte bødes størrelse, og den øvre grænse for dette beløb
- b) proceduren for udøvelse af beføjelsen til at pålægge bøder
- c) gældende forældelsesfrister for pålæggelse og fuldbyrdelse af bøderne.

4. Hver relevant EU-tilsynsmyndighed vedtager i overensstemmelse med betingelserne i den relevante EU-lovgivning en afgørelse rettet til den relevante kompetente myndighed i den associerede stat om at suspendere den tilladelse, der er givet til udbyderen af finansielle tjenesteydelser, i tilfælde af dennes tilsidesættelse af EU-retten, svigagtige aktiviteter, manglende overholdelse af lovgivningen om bekæmpelse af hvidvask af penge og finansiering af terrorisme, manglende overholdelse af kravene til "egnethed og hæderlighed" eller forseelser over for kunder eller potentielle kunder.

5. De afgørelser, der er omhandlet i stk. 2-4, er retligt bindende og gælder umiddelbart inden for den associerede stats jurisdiktion.

ARTIKEL 16

Den associerede stats rolle

Den associerede stats kompetente myndigheder har med undtagelse af retten til at stemme og alene for så vidt angår afgørelser, der er rettet direkte til deres finansielle sektor eller myndigheder, samme rettigheder og forpligtelser som EU-medlemsstaternes kompetente myndigheder i det arbejde, der varetages af EU-tilsynsmyndigheder og deres tilsynsråd.

ARTIKEL 17

Samarbejde om bekæmpelse af hvidvask af penge

Den associerede stat sikrer fuldt samarbejde med EU's og EU-medlemsstaternes udpegede myndigheder med ansvar for bekæmpelse af hvidvask af penge og eventuelle juridiske efterfølgere hertil.

DEL V

EU'S BESKYTTELSESFORANSTALTNINGER

ARTIKEL 18

Beskyttelsesforanstaltninger – principper

1. EU kan midlertidigt suspendere anvendelsen af denne rammeprotokol på det eller de pågældende segmenter af finansielle tjenesteydelser, hvis:
 - a) der er konstateret væsentlige mangler i gennemførelsen og anvendelsen af EU-retsakter i løbet af overvågningen i overensstemmelse med denne rammeprotokols artikel 12
 - b) der er konstateret væsentlige mangler i den associerede stats tilsynsramme i løbet af overvågningen i overensstemmelse med denne rammeprotokols artikel 13
 - c) der er mangel på samarbejde fra den associerede stats kompetente myndigheders side om at bekæmpe uregelmæssigheder, svig, misbrug, hvidvask af penge og finansiering af terrorisme, herunder i tilfælde af manglende overholdelse af afgørelser vedtaget af EU-tilsynsmyndigheder i henhold til artikel 15 i denne rammeprotokol
 - d) EU-retsakter inden for finansielle tjenesteydelser er blevet omgået eller i alvorlig grad tilsidesat.

2. En midlertidig suspension vedtages på de betingelser og efter den procedure, der er fastsat i denne rammeprotokols artikel 19.

ARTIKEL 19

Beskyttelsesforanstaltninger – procedurer

1. Uanset rammeaftalens artikel 90 skal EU, hvis det skønner, at en eller flere af de situationer, der er anført i denne rammeprotokols artikel 18, stk. 1, er opstået, underrette den associerede stat og indbringe sagen for det blandede udvalg.
2. Det blandede udvalg træder sammen straks og under alle omstændigheder ikke senere end 1 måned efter, at det er blevet forelagt sagen. De associerede parter meddeler det blandede udvalg alle nyttige oplysninger med henblik på en tilbundsgående vurdering af situationen. Det blandede udvalg undersøger alle muligheder for at finde en løsning i overensstemmelse med denne aftale og kan om nødvendigt træffe afgørelse i så henseende.
3. Hvis det blandede udvalg ikke finder en løsning på de situationer, der er anført i artikel 18, stk. 1, inden for 3 måneder fra datoen for det blandede udvalgs første møde, jf. stk. 2, underretter EU den associerede stat om sin foreslåede løsning på det konstaterede problem.

4. Hvis den associerede stat ikke efterlever den løsning, EU har foreslået, inden for 3 måneder, suspenderer EU anvendelsen af denne rammeprotokol for så vidt angår det eller de pågældende segmenter af finansielle tjenesteydelser, som sagen drejer sig om, indtil den associerede stat afhjælper den mangel, som EU har konstateret. Den associerede part skal fortsat deltage i en regelmæssig dialog for at finde en løsning, der er acceptabel for alle.

5. Efter suspensionen af denne rammeprotokols anvendelse i overensstemmelse med stk. 4 kan den associerede stat henvise sagen til EU-Domstolen. Hvis den associerede stat agter at indbringe en sag for EU-Domstolen i henhold til dette stykke, skal den straks underrette EU skriftligt herom og forelægge alle relevante oplysninger.

DEL VI

INSTITUTIONELLE BESTEMMELSER

ARTIKEL 20

Underudvalg om finansielle tjenesteydelser

1. Uanset rammeaftalens artikel 76, stk. 8, første punktum, nedsættes der hermed to underudvalg om finansielle tjenesteydelser mellem:

- a) EU, der repræsenteres af Europa-Kommissionen, og Andorra, der repræsenteres af sin myndighed med ansvar for politikken for finansielle tjenesteydelser, og
- b) EU, der repræsenteres af Europa-Kommissionen, og San Marino, der repræsenteres af sin myndighed med ansvar for politikken for finansielle tjenesteydelser.

Med henblik på denne rammeprotokol læses enhver henvisning til et underudvalg om finansielle tjenesteydelser som en henvisning til et af de underudvalg om finansielle tjenesteydelser, der er anført i litra a) og b).

2. Undervalgene om finansielle tjenesteydelser har til opgave at:

- a) føre tilsyn med gennemførelsen af denne rammeprotokol, som anvendt ved hjælp af de associerede staters protokoller og de relevante bestemmelser i bilag IX, XII og XXII til de associerede staters protokoller

- b) udarbejde følgende henstillinger til de blandede udvalg:
 - i) henstillinger om ændring af bilag IX til de associerede staters protokoller, jf. rammeaftalens artikel 81
 - ii) henstillinger om at give adgang til EU's indre marked for finansielle tjenesteydelser eller til et eller flere af dets segmenter, jf. denne rammeprotokols artikel 6
 - iii) andre henstillinger.
 - c) udarbejde henstillinger til associeringsudvalget, hvis det er relevant
 - d) varetage andre funktioner og opgaver, som det er pålagt ved andre af denne rammeprotokols bestemmelser.
3. Europa-Kommissionen kan i nødvendigt omfang indbyde EU-tilsynsmyndigheder til at deltage i tekniske drøftelser på møderne i Underudvalget om Finansielle Tjenesteydelser.
4. Hvis ændringerne af bilag IX til de associerede staters protokoller vedrører begge associerede stater, udfører underudvalgene om finansielle tjenesteydelser deres arbejde på fælles møder på grundlag af koordinerede forslag.
5. Underudvalgene om finansielle tjenesteydelser træder sammen hvert år eller med et andet mellemrum, der fastsættes af deres medlemmer. Møderne kan afholdes ved hjælp af ethvert teknologisk middel, der måtte være til rådighed for de associerede parter.

DEL VII

AFSLUTTENDE BESTEMMELSER

ARTIKEL 21

Centralbankers og monetære myndigheders aktiviteter

Bestemmelserne i denne aftale finder ikke anvendelse på aktiviteter, der som led i gennemførelsen af penge- eller valutakurspolitikker udføres af offentlige myndigheder, centralbanker, monetære myndigheder eller andre enheder, der ejes eller kontrolleres af en associeret part.

RAMMEPROTOKOL 4
OM KONKURRENCEREGLERNE FOR VIRKSOMHEDER

ARTIKEL 1

Hvad angår aftaler, vedtagelser inden for sammenslutninger af virksomheder og samordnet praksis, der allerede består på datoen for aftalens ikrafttræden, og som falder ind under rammeaftalens artikel 38, stk. 1, finder forbuddet i artikel 38, stk. 1, ikke anvendelse fra datoen for aftalens ikrafttræden, hvis de pågældende aftaler, vedtagelser inden for sammenslutninger af virksomheder eller samordnede praksisser ændres inden for 12 måneder fra datoen for aftalens ikrafttræden, således at de opfylder betingelserne i forbindelse med gruppefritagelserne i bilag XIV til den associerede stats protokol.

ARTIKEL 2

Hvad angår aftaler, vedtagelser inden for sammenslutninger af virksomheder og samordnet praksis, der allerede består på datoen for aftalens ikrafttræden, og som falder ind under rammeaftalens artikel 38, stk. 1, finder forbuddet i artikel 38, stk. 1, ikke anvendelse fra datoen for aftalens ikrafttræden, hvis de pågældende aftaler, vedtagelser inden for sammenslutninger af virksomheder eller samordnede praksisser ændres inden for 12 måneder fra datoen for aftalens ikrafttræden, således at de ikke længere er omfattet af forbuddet.

RAMMEPROTOKOL 5
OM SAMARBEJDE PÅ STATISTIKOMRÅDET

ARTIKEL 1

Genstand

1. Denne rammeprotokol finder anvendelse på samarbejdet om statistik mellem de associerede parter med henblik på at sikre produktion og formidling af kohærente og sammenlignelige statistiske oplysninger til beskrivelse og overvågning af alle økonomiske, sociale og miljømæssige politikker, der er relevante for deres samarbejde.

2. Med henblik på stk. 1 udvikler og anvender de associerede parter harmoniserede metoder, definitioner og klassifikationer såvel som fælles programmer og procedurer for tilrettelæggelse af statistisk arbejde på passende administrativt niveau og i overensstemmelse med denne rammeprotokol.

3. Udarbejdelsen af de associerede parters statistikker skal være upartisk, pålidelig, objektiv, videnskabeligt uafhængig, omkostningseffektiv og fortrolig. Udarbejdelsen af statistikker må ikke medføre en uforholdsmæssig stor byrde for de erhvervsdrivende.

ARTIKEL 2

Statistiske underudvalg

1. Uanset rammeaftalens artikel 76, stk. 8, første punktum, nedsættes der hermed to statistiske underudvalg mellem:

- a) EU, der repræsenteres af Europa-Kommissionen, og Andorra, der repræsenteres af sine myndigheder med ansvar for samarbejde på statistikområdet, og
- b) EU, der repræsenteres af Europa-Kommissionen, og San Marino, der repræsenteres af sine myndigheder med ansvar for samarbejde på statistikområdet.

Med henblik på denne rammeprotokol læses enhver henvisning til et statistisk underudvalg som en henvisning til et af de statistiske underudvalg, der er opført i litra a) og b).

2. De Statistiske Underudvalg er ansvarlige for forvaltningen af denne rammeprotokol og skal sikre, at den gennemføres korrekt. De udarbejder til det formål henstillinger og træffer afgørelser i de sager, der er omhandlet i denne rammeprotokol. De Statistiske Underudvalg træffer afgørelse ved konsensus.

3. De Statistiske Underudvalg og Udvalget for det Europæiske Statistiske System, der er nedsat ved Europa-Parlamentets og Rådets forordning (EF) nr. 223/2009¹, tilrettelægger deres opgaver i forbindelse med denne rammeprotokol på fælles møder.
4. De Statistiske Underudvalg træder sammen efter behov. Enhver associeret part kan anmode om et møde i det statistiske underudvalg. De statistiske underudvalg kan beslutte at nedsætte arbejdsgrupper, der kan bistå dem i udførelsen af deres opgaver.
5. En associeret part kan til enhver tid rejse et problem vedrørende denne rammeprotokol i det statistiske underudvalg.
6. Det skal fremgå af et statistisk undervalgs afgørelse, hvornår afgørelsen skal være gennemført. En given afgørelse forelægges om nødvendigt til godkendelse i overensstemmelse med Det Statistiske Underudvalgs forretningsorden og gennemføres af det statistiske underudvalg i overensstemmelse med dets forretningsorden.

¹ Europa-Parlamentets og Rådets forordning (EF) nr. 223/2009 af 11. marts 2009 om europæiske statistikker og om ophævelse af forordning (EF, Euratom) nr. 1101/2008 om fremsendelse af fortrolige statistiske oplysninger til De Europæiske Fællesskabers Statistiske Kontor, Rådets forordning (EF) nr. 322/97 om EF-statistikker og Rådets afgørelse 89/382/EØF, Euratom om nedsættelse af et udvalg for De Europæiske Fællesskabers statistiske program (EUT L 87 af 31.3.2009, s. 164).

ARTIKEL 3

Statistisk samarbejde

1. Det europæiske statistiske program, der er omhandlet i artikel 13 i forordning (EF) nr. 223/2009, udgør rammen for de statistiske tiltag, som de associerede stater skal gennemføre for de relevante perioder, der er omfattet af det europæiske statistiske program. Alle hovedområder og statistiske emner i det europæiske statistiske program anses for relevante for det statistiske samarbejde, der er fastlagt i denne rammeprotokol, og er åbne for de associerede staters fulde deltagelse.
2. Hvert år udarbejder De Statistiske Underudvalg årlige statistiske programmer, der specifikt omfatter EU og den associerede stat (EU/Andorra årligt statistisk program og EU/San Marino årligt statistisk program), som en underkategori af og parallelt med det årlige arbejdsprogram, som Europa-Kommissionen udarbejder i overensstemmelse med kapitel III i forordning (EF) nr. 223/2009. Hvert årligt statistiske program, der specifikt omfatter EU og den associerede stat, skal godkendes af det statistiske underudvalg. Det skal navnlig fremgå af disse programmer, hvilke tiltag inden for de relevante emner for det årlige statistiske program der har prioritet for det respektive statistiske samarbejde mellem EU og den associerede stat i programperioden.
3. Statistiske oplysninger fra de associerede stater fremsendes til Eurostat med henblik på lagring, behandling og formidling. Med henblik herpå arbejder de associerede staters nationale statistiske kontorer tæt sammen med Eurostat for at sikre, at oplysninger fra de associerede stater fremsendes korrekt og formidles til de forskellige brugergrupper via de sædvanlige kanaler som en del af statistikkerne for EU/den associerede stat. Behandlingen af statistikkerne fra de associerede stater reguleres ved forordning (EF) nr. 223/2009.

4. Et statistisk underudvalg undersøger de fremskridt, der er gjort inden for rammerne af EU's og de associerede staters relevante statistiske tiltag. Det vurderer især, om målsætningerne, prioriteringerne og de planlagte tiltag i de første 3 år af denne rammeprotokols anvendelse er blevet gennemført. Det vurderer også, om indholdet af bilag XXI til den relevante associerede stats protokol i tilstrækkelig grad afspejler målet om relevans, jf. denne rammeprotokols artikel 1, stk. 1.

ARTIKEL 4

Deltagelse

1. Enheder, der er etableret i de associerede stater, er berettiget til at deltage i specifikke EU-programmer, der forvaltes af Eurostat, med samme kontraktlige rettigheder og forpligtelser som enheder etableret i EU.
2. Nationale eksperter i de associerede stater kan udstationeres til Europa-Kommissionen ("Eurostat"). De omkostninger, der er forbundet med at udstationere sådanne nationale eksperter til Europa-Kommissionen ("Eurostat"), herunder løn, social sikring, pension, dagpenge og rejsepenge, afholdes fuldt ud af den associerede stat, der udstationerer dem.
3. Enheder, der er etableret i EU, er berettiget til at deltage i specifikke programmer, der forvaltes af de associerede staters nationale statistiske kontorer, med samme kontraktlige rettigheder og forpligtelser som enheder etableret i de associerede stater.

ARTIKEL 5

Andre former for samarbejde

1. Efter gensidig aftale kan overførsel af teknologi på statistikområdet finde sted mellem de nationale statistiske kontorer i de associerede stater og Eurostat.
2. Uden at det berører de særlige bestemmelser og ordninger, der er fastsat i kapitel 19 i bilag XI til hver associerede stats protokol, kan de associerede parter udveksle alle oplysninger på statistikområdet.
3. De associerede parters nationale statistiske kontorer kan indbyrdes udveksle embedsmænd. EU-medlemsstaternes nationale statistiske kontorer kan også udveksle embedsmænd med embedsmænd i de associerede stater. Betingelserne for sådanne udvekslinger aftales direkte mellem de berørte nationale statistiske kontorer.

ARTIKEL 6

Finansielle bestemmelser

1. De associerede stater bidrager hvert år finansielt til det europæiske statistiske program for at dække samtlige omkostninger ved deres deltagelse.
2. Reglerne for de associerede staters finansielle bidrag findes i rammeaftalens artikel 68.

RAMMEPROTOKOL 6
OM VOLDGIFTSPROCEDURER

KAPITEL 1

INDLEDENDE BESTEMMELSER

ARTIKEL 1

Anvendelsesområde

Hvis en associeret part forelægger en tvist til voldgift i overensstemmelse med rammeaftalens artikel 90, stk. 8, artikel 97, stk. 9, eller artikel 98, stk. 6, finder denne rammeprotokol anvendelse.

ARTIKEL 2

Definitioner

I denne rammeprotokol forstås ved:

- a) "klager": den associerede part, der indbringer en tvist for voldgiftsretten i overensstemmelse med rammeaftalens artikel 90, stk. 8, artikel 97, stk. 9, eller artikel 98, stk. 6

- b) "indklagede": den associerede part, der har truffet:
 - i) de kompenserende foranstaltninger omhandlet i rammeaftalens artikel 90, stk. 7
 - ii) beskyttelsesforanstaltningerne omhandlet i rammeaftalens artikel 97, stk. 1
 - iii) de hastende beskyttelsesforanstaltninger omhandlet i rammeaftalens artikel 97, stk. 5
 - iv) de udlignende foranstaltninger omhandlet i rammeaftalens artikel 97, stk. 8
 - v) beskyttelsesforanstaltningerne omhandlet i rammeaftalens artikel 98, stk. 1, eller
 - vi) de udlignende foranstaltninger omhandlet i rammeaftalens artikel 98, stk. 5
- c) "repræsentant for en associeret part": en embedsmand fra eller enhver anden person udnævnt af en associeret part, som repræsenterer denne associerede part i forbindelse med en tvist i henhold til rammeaftalens artikel 90, stk. 8, artikel 97, stk. 9, eller artikel 98, stk. 6
- d) "rådgiver": en person, der er udpeget af en associeret part til at rådgive eller bistå denne associerede part i forbindelse med en sag, der er indbragt for et voldgiftspanel
- e) "assistent": en person, som inden for rammerne af sit mandat foretager undersøgelser for eller bistår et medlem af et voldgiftspanel under det pågældende medlems ledelse og tilsyn af et voldgiftspanel

- f) "kandidat": en person, hvis navn er opført på den liste, der er omhandlet i denne rammeprotokols artikel 4, og som det overvejes at udvælge som medlem af et voldgiftspanel i henhold til nævnte artikel.

ARTIKEL 3

Justitskontor og sekretariatsbistand

På de associerede parter eller voldgiftspanelets anmodning skal Den Faste Voldgiftsrets internationale kontor ("Den Faste Voldgiftsret") fungere som justitskontor og yde passende sekretariatsbistand til voldgiftspanelet.

ARTIKEL 4

Liste over personer, der er villige og i stand til at fungere som medlem af et voldgiftspanel

1. Hvert blandede udvalg udarbejder en liste over 15 personer, der er villige og i stand til at fungere som medlem af et voldgiftspanel. Hver associeret part udpeger med henblik herpå fem personer. De associerede parter udpeger også i fællesskab fem personer, der kan fungere som formand for voldgiftspanelet. Det blandede udvalg sikrer, at sådanne lister til enhver tid opfylder kravene i stk. 2.

2. De lister, der udarbejdes i henhold til stk. 1, må kun omfatte personer, hvis uafhængighed er uomtvistelig, som i deres hjemland opfylder betingelserne for at indtage de højeste dommerembeder, eller som er jurister, hvis faglige kvalifikationer er almindeligt anerkendt, og som besidder specialiseret viden om eller har erfaringer med EU-retten og folkeretten. Listerne må ikke omfatte personer, som er medlemmer af eller tjenestemænd eller øvrige ansatte i en EU-institution, en EU-medlemsstats regering eller en associeret stats regering.

KAPITEL 2

UNDERRETNINGER

ARTIKEL 5

Videregivelse af underretninger

1. Voldgiftspanelet sender alle anmodninger, meddelelser, skriftlige indlæg og andre dokumenter til de associerede parter på samme tid.
2. Hvis en associeret part sender en anmodning, en meddelelse, et skriftligt indlæg eller et andet dokument til voldgiftspanelet, sender den på samme tid en kopi heraf til den anden associerede part.
3. Hvis en associeret part sender en anmodning, en meddelelse, et skriftligt indlæg eller et andet dokument med relation til tvisten til den anden associerede part, sender den samtidig en kopi heraf til voldgiftspanelet.
4. De underretninger, der er omhandlet i stk. 1-3, sendes pr. e-mail, eller, hvis det er relevant, ved hjælp af et andet telekommunikationsmiddel, som giver bevis for fremsendelsen deraf. Medmindre andet dokumenteres, anses en sådan underretning for at være modtaget på dagen for dens afsendelse. Alle underretninger stiles til Europa-Kommissionens Juridiske Tjeneste og til den pågældende associerede stats mission ved EU.

ARTIKEL 6

Meddelelse om voldgift

1. Voldgiftsproceduren anses for at begynde på den dato, hvor den indklagede modtager meddelelsen om voldgift. Meddelelsen om voldgift skal også sendes til Den Faste Voldgiftsret.
2. Meddelelsen om voldgift skal indeholde følgende elementer:
 - a) anmodningen om at indbringe tvisten for voldgiftsretten
 - b) navn og adresse på de associerede parter
 - c) navn og adresse på deres repræsentanter og rådgivere
 - d) retsgrundlaget for proceduren: rammeaftalens artikel 90, stk. 8, artikel 97, stk. 9, eller artikel 98, stk. 6
 - e) angivelse af en af følgende foranstaltninger:
 - i) de kompenserende foranstaltninger omhandlet i rammeaftalens artikel 90, stk. 7
 - ii) beskyttelsesforanstaltningerne omhandlet i rammeaftalens artikel 97, stk. 1

- iii) de hastende beskyttelsesforanstaltninger omhandlet i rammeaftalens artikel 97, stk. 5
 - iv) de udlignende foranstaltninger omhandlet i rammeaftalens artikel 97, stk. 8
 - v) beskyttelsesforanstaltningerne omhandlet i rammeaftalens artikel 98, stk. 1
 - vi) de udlignende foranstaltninger omhandlet i rammeaftalens artikel 98, stk. 5
- f) angivelse af den regel, der er genstand for tvisten, eller som hænger sammen med den
 - g) en kort beskrivelse af tvisten
 - h) udnævnelsen af et medlem af voldgiftspanelet.

3. En tvist om spørgsmålet om, hvorvidt meddelelsen om voldgift overholder kravene i denne rammeprotokol, er ikke til hinder for nedsættelsen af voldgiftspanelet. En sådan tvist skal afgøres endeligt af voldgiftspanelet.

ARTIKEL 7

Svar på meddelelsen om voldgift

1. Senest 20 dage efter modtagelsen af meddelelsen om voldgift skal den indklagede sende sit svar til klageren og til Den Faste Voldgiftsret, som skal indeholde:
 - a) navn og adresse på de associerede parter
 - b) navn og adresse på deres repræsentanter og rådgivere
 - c) et svar på elementerne i meddelelsen om voldgift anført i denne rammeprotokols artikel 6, stk. 2, litra d)-g)
 - d) udnævnelsen af et medlem af voldgiftspanelet.

2. En tvist vedrørende den indklagedes manglende svar eller indgivelse af et ufuldstændigt svar, som ikke gives inden for fristen, på meddelelsen om voldgift, er ikke til hinder for nedsættelsen af voldgiftspanelet. En sådan tvist skal afgøres endeligt af voldgiftspanelet.

KAPITEL 3

VOLDGIFTSPANELET

ARTIKEL 8

Nedsættelse af voldgiftspanelet

1. Voldgiftspanelet sammensættes af tre medlemmer.
2. Voldgiftspanelet nedsættes i overensstemmelse med denne artikels stk. 3 og 4 senest 30 dage efter datoen for indgivelsen af meddelelsen om voldgift, jf. denne rammeprotokols artikel 6.
3. De associerede parter udnævner et medlem af voldgiftspanelet blandt personerne på den liste, over personer, der er villige og i stand til at fungere som medlem af et voldgiftspanel, der er omhandlet i denne rammeprotokols artikel 4, stk. 1. Formanden vælges efter fælles aftale mellem voldgiftspanelets medlemmer fra listen over personer, som de associerede parter i fællesskab har udnævnt til at fungere som formand for voldgiftspanelet.

Hvis voldgiftspanelets medlemmer ikke kan nå til enighed om udvælgelsen af formanden inden for den frist, der er fastsat i stk. 2, kan hver associeret part anmode generalsekretæren for Den Faste Voldgiftsret om at vælge formanden ved lodtrækning fra listen over personer, som de associerede parter i fællesskab har foreslået til at fungere som formand for voldgiftspanelet.

4. Generalsekretæren for Den Faste Voldgiftsret foretager den udvælgelse, der er omhandlet i stk. 3, andet afsnit, senest 5 dage efter den i nævnte afsnit omhandlede anmodning.

Repræsentanterne for de associerede parter har ret til at være til stede ved udvælgelsen.

5. Voldgiftspanelet anses for nedsat på den dato, på hvilken formanden er blevet valgt og har accepteret sin udnævnelse.

6. Hvis den liste over personer, der er villige og i stand til at fungere som medlem af et voldgiftspanel, der er omhandlet i denne rammeprotokols artikel 4, stk. 1, ikke er udarbejdet ved udløbet af den frist, der er fastsat i denne artikels stk. 2, udnævner hver associeret part inden for 5 dage en person til at fungere som medlem af voldgiftspanelet. Hvis der er foreslået personer i henhold til denne rammeprotokols artikel 4, stk. 1, skal udnævnelserne foretages fra nævnte liste over personer. Formanden udnævnes dernæst i overensstemmelse med proceduren i denne artikels stk. 3. Hvis parterne ikke inden for yderligere 5 dage i fællesskab har foreslået mindst én person til at fungere som formand for voldgiftspanelet, skal generalsekretæren for Den Faste Voldgiftsret inden for 5 dage og efter høring af de associerede parter foreslå en person til at fungere som formand for voldgiftspanelet, som opfylder kravene i denne rammeprotokols artikel 4, stk. 2. Medmindre en af de associerede parter inden for 5 dage gør indsigelser mod et sådant forslag, udnævnes den person, som generalsekretæren for Den Faste Voldgiftsret har foreslået.

7. Hvis det ikke lykkes at nedsætte et voldgiftspanel inden for 3 måneder efter datoen for anmodningen om at indbringe tvisten for voldgiftsretten i henhold til denne rammeprotokols artikel 6, udnævner generalsekretæren for Den Faste Voldgiftsret senest 15 dage efter en anmodning fra en af de associerede parter og efter høring af de associerede parter personer, som opfylder kravene i denne rammeprotokols artikel 4, stk. 2, til at udgøre voldgiftspanelet.

ARTIKEL 9

Voldgiftspanelets medlemmers uafhængighed og immunitet

1. Medlemmerne af et voldgiftspanel skal være uafhængige, handle efter deres egen overbevisning og må ikke modtage instruks fra nogen organisation eller regering.
2. Medlemmerne af et voldgiftspanel nyder fra nedsættelsen af panelet immunitet i EU og de associerede stater fra retsforfølgning for handlinger i forbindelse med udøvelsen af deres hverv i voldgiftspanelet.

ARTIKEL 10

Indsigelser mod medlemmer af voldgiftspanelet

1. En associeret part, der har til hensigt at gøre indsigelse mod et medlem af voldgiftspanelet, skal meddele sin hensigt senest 15 dage efter den dato, hvor udnævnelsen af det pågældende medlem blev meddelt, eller senest 30 dage efter den dato, hvor den associerede part blev klar over, at der var forhold, der udgør en overtrædelse af kravene i denne rammeprotokols artikel 9, stk. 1.
2. Meddelelsen om indsigelse sendes til den anden associerede part, det medlem af panelet, der gøres indsigelse imod, de øvrige medlemmer af voldgiftspanelet og Den Faste Voldgiftsret. Den skal beskrive årsagerne til indsigelsen.
3. Hvis en associeret part har gjort indsigelse mod et medlem af voldgiftspanelet, kan den anden associerede part acceptere indsigelsen. Det medlem, der er gjort indsigelse mod, kan også trække sig tilbage. En sådan accept eller tilbagetrækning medfører ikke anerkendelse af de årsager, der er givet til indsigelsen.

4. Hvis den anden associerede part ikke inden for 15 dage efter meddelelsen af indsigelsen accepterer indsigelsen, eller hvis det anfægtede medlem af voldgiftspanelet ikke trækker sig tilbage, kan den part, der gør indsigelse, anmode generalsekretæren for Den Faste Voldgiftsret om at træffe afgørelse om indsigelsen.

5. Når generalsekretæren for Den Faste Voldgiftsret træffer afgørelse om en indsigelse, angiver vedkommende en begrundelse for afgørelsen, medmindre de associerede parter er enige om, at der ikke skal gives nogen begrundelse.

ARTIKEL 11

Erstatning af medlemmer af voldgiftspanelet

1. Hvis det er nødvendigt at erstatte et medlem af voldgiftspanelet i løbet af den voldgiftsprocedure, der er omhandlet i denne rammeprotokols kapitel 5, udnævnes eller udvælges der en afløser i overensstemmelse med denne rammeprotokols artikel 8, stk. 3, som finder anvendelse, selv om den associerede part ikke har udøvet retten til at udnævne eller deltage i udnævnelsen af det medlem af voldgiftspanelet, der skal erstattes.

2. Hvis et medlem af voldgiftspanelet erstattes, genoptages proceduren på det tidspunkt, hvor det medlem af voldgiftspanelet, der skal erstattes, ophører med at udføre sine opgaver, medmindre voldgiftspanelet træffer anden afgørelse.

ARTIKEL 12

Voldgiftspanelets arbejde

1. Formanden for voldgiftspanelet leder alle voldgiftspanelets møder. Voldgiftspanelet kan delegere beføjelsen til at træffe administrative og proceduremæssige afgørelser til formanden.
2. Medmindre andet er fastsat i denne rammeprotokol, kan voldgiftspanelet benytte ethvert kommunikationsmiddel til sine forhandlinger og drøftelser.
3. Kun medlemmer af voldgiftspanelet må deltage i dets drøftelser. Voldgiftspanelet kan dog tillade, at der er assistenter til stede.
4. Udarbejdelsen af afgørelser påhviler alene medlemmerne af voldgiftspanelet og må ikke delegeres til andre.
5. Hvis der opstår et processuelt spørgsmål, som ikke er omfattet af denne rammeprotokol, kan voldgiftspanelet efter høring af de associerede parter træffe afgørelse om, hvilken procedure der skal følges, forudsat at den er forenelig med denne rammeprotokol.
6. Hvis voldgiftspanelet finder, at det er nødvendigt at ændre nogle af de af sagens frister, der er omhandlet i denne rammeprotokol, eller at foretage andre processuelle eller administrative justeringer, underretter det efter høring af de associerede parter skriftligt disse om begrundelserne for ændringen eller justeringen og om den frist eller justering, der er behov for.

KAPITEL 4

BEREGNING AF FRISTER

ARTIKEL 13

Beregning af frister

1. Enhver frist i denne rammeprotokol løber fra dagen efter modtagelsen af underretningen. Hvis fristens sidste dag falder på en weekend eller en lovbestemt fri- eller helligdag for Europa-Kommissionen eller for den pågældende associerede stat, løber fristen til førstkommende hverdag. Lovbestemte fri- og helligdage, der falder inden for fristen, medregnes.
2. Hvis den sidste dag for indgivelse af et dokument falder på en weekend eller en lovbestemt fri- eller helligdag for Europa-Kommissionen eller den pågældende associerede stat, kan dokumentet indgives på den førstkommende hverdag for Europa-Kommissionen eller den pågældende associerede stat, alt efter hvad der er relevant.

KAPITEL 5

VOLDGIFTSPROCEDURE

ARTIKEL 14

Almindelige bestemmelser

Voldgiftspanelet sikrer, at parterne i tvisten behandles lige, og at hver part i tvisten på ethvert hensigtsmæssigt tidspunkt i voldgiftsproceduren gives en passende mulighed for at fremlægge sin sag. Voldgiftspanelet behandler sagerne på en sådan måde, at unødige forsinkelser og udgifter undgås, og med henblik på at bilægge tvisten mellem parterne i tvisten.

ARTIKEL 15

Voldgiftssted

Voldgiften finder sted i Haag. Voldgiftspanelet kan under særlige omstændigheder mødes et andet sted, det måtte finde hensigtsmæssigt.

ARTIKEL 16

Sprog

1. Processprogene i sager for voldgiftspanelet er fransk og engelsk.
2. Voldgiftspanelet kan bestemme, at alle dokumenter, der er vedlagt stævningen eller svarskriftet, og alle yderligere dokumenter, der i løbet af sagen indgives på originalsproget, skal være ledsaget af en oversættelse til et af processprogene.
3. Hver associeret part afholder egne udgifter til oversættelse af dokumenter, der forelægges voldgiftspanelet, og som ikke oprindeligt er udarbejdet på engelsk eller fransk, samt eventuelle udgifter til tolkning i forbindelse med anvendelsen af repræsentanter eller rådgivere under den mundtlige forhandling.

ARTIKEL 17

Stævning

1. Klageren fremsender sin stævning skriftligt til den indklagede, Den Faste Voldgiftsret og hvert medlem af voldgiftspanelet inden for den frist, voldgiftspanelet har fastsat til formålet i overensstemmelse med denne rammeprotokols artikel 20. Klageren kan vælge at betragte sin meddelelse om voldgift som omhandlet i denne rammeprotokols artikel 6 som sin stævning, forudsat at meddelelsen om voldgift opfylder kravene i nærværende artikels stk. 2 og 3.

2. Stævningen skal indeholde følgende elementer:
 - a) navn og adresse på de associerede parter
 - b) navn og adresse på deres repræsentanter og rådgivere
 - c) retsgrundlaget for proceduren, dvs. rammeaftalens artikel 90, stk. 8, artikel 97, stk. 9, eller artikel 98, stk. 6
 - d) en angivelse af en af følgende foranstaltninger:
 - i) de kompenserende foranstaltninger omhandlet i rammeaftalens artikel 90, stk. 7
 - ii) beskyttelsesforanstaltningerne omhandlet i rammeaftalens artikel 97, stk. 1
 - iii) de hastende beskyttelsesforanstaltninger omhandlet i rammeaftalens artikel 97, stk. 5
 - iv) de udlignende foranstaltninger omhandlet i rammeaftalens artikel 97, stk. 8
 - v) beskyttelsesforanstaltningerne omhandlet i rammeaftalens artikel 98, stk. 1
 - vi) de udlignende foranstaltninger omhandlet i rammeaftalens artikel 98, stk. 5
 - e) en redegørelse for sagens kendsgerningen til støtte for kravet

- f) en kort beskrivelse af tvisten, og
 - g) de retlige grunde eller anbringender, der gøres gældende.
3. Stævningen skal så vidt muligt ledsages af dokumenter og beviser, som klageren har lagt til grund, eller indeholde en henvisning til sådanne dokumenter og beviser.

ARTIKEL 18

Svarskrift

1. Den indklagede fremsender skriftligt svarskrift til klageren, Den Faste Voldgiftsret og hvert medlem af voldgiftspanelet inden for den frist, voldgiftspanelet har fastsat til formålet i overensstemmelse med denne rammeprotokols artikel 20. Den indklagede kan vælge at betragte sit svar på meddelelsen om voldgift som omhandlet i denne rammeprotokols artikel 7 som sit svarskrift, forudsat at svaret på meddelelsen om voldgift opfylder alle kravene i denne artikels stk. 2.
2. Svarskriftet skal indeholde et svar på de elementer, der er angivet i stævningen, jf. denne rammeprotokols artikel 17, stk. 2, litra c)-g). Svarskriftet skal så vidt muligt ledsages af alle dokumenter og beviser, som den indklagede har lagt til grund, eller henvise til sådanne dokumenter og beviser.

ARTIKEL 19

Andre skriftlige indlæg

Voldgiftspanelet kan beslutte, hvilke skriftlige indlæg udover stævningen og svarskriftet de associerede parter skal eller kan indgive til det. I henhold til rammeprotokollens artikel 20 fastsætter voldgiftspanelet fristen for at indgive sådanne skriftlige indlæg.

ARTIKEL 20

Frister

De frister, som voldgiftspanelet fastsætter for at indgive stævningen, svarskriftet eller andre skriftlige indlæg, må ikke overstige 90 dage. Voldgiftspanelet kan dog forlænge fristerne, hvis det finder det berettiget.

ARTIKEL 21

Midlertidige foranstaltninger

Voldgiftspanelet må ikke træffe eller indrømme midlertidige foranstaltninger.

ARTIKEL 22

Dokumentation

1. De associerede parter skal fremlægge dokumentation for de forhold, de bygger deres stævning eller svarskrift på.
2. Voldgiftspanelet kan til enhver tid i løbet af sagen anmode de associerede parter om at fremlægge supplerende dokumentation inden for en fastsat frist.
3. Voldgiftspanelet afgør, hvorvidt den dokumentation, der fremlægges, er antagelig, relevant og holdbar.

ARTIKEL 23

Mundtlig forhandling

1. På grundlag af den vejledende tidsplan, der er fastlagt i overensstemmelse med denne rammeprotokols artikel 28, stk. 1, meddeler formanden efter høring af de associerede parter og de andre medlemmer af voldgiftspanelet de associerede parter dato, tid og sted for den mundtlige forhandling. Disse oplysninger gøres offentligt tilgængelige, medmindre den mundtlige forhandling ikke er offentligt.
2. Voldgiftspanelet kan med parternes samtykke beslutte ikke at afholde mundtlig forhandling.

3. Medmindre parterne i tvisten aftaler andet, holdes den mundtlige forhandling i Den Faste Voldgiftsrets lokale i Haag, jf. denne rammeprotokols artikel 15.
4. Voldgiftspanelet kan indkalde til yderligere mundtlige forhandlinger, hvis parterne i tvisten er enige herom.
5. Alle medlemmer af voldgiftspanelet skal være til stede under hele den mundtlige forhandling.
6. Medmindre parterne i tvisten aftaler andet, kan følgende personer deltage i den mundtlige forhandling, uanset om denne er offentligt eller ej:
 - a) repræsentanter for parterne i tvisten
 - b) rådgivere
 - c) assistenter
 - d) tolke, oversættere og voldgiftspanelets retsskrivere, og
 - e) eksperter, som er udpeget af voldgiftspanelet.
7. Senest 5 dage inden datoen for en mundtlig forhandling sender hver part i tvisten voldgiftspanelet og den anden part i tvisten en liste med navnene på de personer, der på vegne af den pågældende part i tvisten vil fremføre mundtlige anbringender eller indlæg under den mundtlige forhandling, samt på andre repræsentanter og rådgivere for parten i tvisten, som vil deltage i den mundtlige forhandling.

8. Det sikres, at klageren og den indklagede tildeles lige megen tid til anbringende og replik under den mundtlige forhandling, som forløber som følger:

a) anbringende

i) klagerens anbringende

ii) den indklagedes anbringende

b) replik

i) klagerens replik

ii) den indklagedes duplik.

9. Voldgiftspanelet kan stille spørgsmål til hver af parterne i tvisten når som helst under den mundtlige forhandling.

10. Voldgiftspanelet sørger for, at der udarbejdes et referat af den mundtlige forhandling, som sendes til parterne i tvisten hurtigst muligt efter den mundtlige forhandling. Parterne i tvisten kan fremsætte bemærkninger til referatet senest 10 dage efter datoen for den mundtlige forhandling. Voldgiftspanelet kan inddrage sådanne bemærkninger i sine overvejelser.

11. En part i tvisten kan senest 10 dage efter datoen for den mundtlige forhandling indgive et supplerende skriftligt indlæg til voldgiftspanelet vedrørende ethvert spørgsmål, der opstod under den mundtlige forhandling.

ARTIKEL 24

Forsømmelse

1. Hvis klageren ikke inden for den frist, der er fastsat af voldgiftspanelet i henhold til denne rammeprotokols artikel 20, og uden en lovlig hindring har indgivet sin stævning, skal voldgiftspanelet træffe afgørelse om, at voldgiftssagen afsluttes, medmindre der er udestående spørgsmål, som det kan være nødvendigt at træffe afgørelse om, eller voldgiftspanelet finder det hensigtsmæssigt.
2. Hvis den indklagede ikke inden for den frist, der er fastsat af voldgiftspanelet i henhold til denne rammeprotokols artikel 20, og uden en lovlig hindring har indgivet sit svar på meddelelsen om voldgift eller sit svarskrift, skal voldgiftspanelet træffe afgørelse om, at voldgiftsproceduren fortsætter, uden at dette betyder, at voldgiftspanelet kan fortolke en sådan manglende indgivelse som svarende til den indklagedes accept af klagerens påstande. Dette stykke finder også anvendelse, hvis klageren ikke har indgivet sin duplik på et modkrav.
3. Hvis en af parterne i tvisten, som er blevet behørigt underrettet i henhold til denne rammeprotokol, ikke møder op til en mundtlig forhandling uden at påberåbe sig en lovlig hindring for en sådan forsømmelse, kan voldgiftspanelet gå videre med voldgiftsproceduren.
4. Hvis en af parterne i tvisten, som er blevet behørigt opfordret til at fremlægge supplerende dokumentation, ikke gør dette inden for de fastsatte frister og uden at påberåbe sig en legitim hindring, træffer voldgiftspanelet afgørelse på grundlag af den foreliggende dokumentation.

ARTIKEL 25

Fortrolighed

1. Oplysninger, som en part i tvisten forelægger voldgiftspanelet, og som den pågældende part i tvisten har angivet som fortrolige, skal behandles som fortrolige af den anden part i tvisten og af voldgiftspanelet.

Hvis en part i tvisten indgiver et skriftligt indlæg, som indeholder fortrolige oplysninger, til voldgiftspanelet, indgiver denne også senest 15 dage derefter et indlæg, der ikke indeholder de fortrolige oplysninger, og som gøres tilgængeligt for offentligheden.

2. Intet i denne rammeprotokol udelukker en part i tvisten fra at offentliggøre sine egne skriftlige indlæg, sine egne besvarelser af forespørgsler fra voldgiftspanelet eller sit eget referat af mundtlige anbringender, forudsat at den pågældende part, når den henviser til oplysninger forelagt af den anden part i tvisten, ikke offentliggør oplysninger, som den anden part i tvisten har angivet som fortrolige.

3. En mundtlig forhandling ved voldgiftspanelet er offentlig, medmindre en part i tvistens indlæg og anbringender indeholder fortrolige oplysninger, eller parterne i tvisten aftaler, at den mundtlige forhandling ikke er offentligt. I så tilfælde bevarer parterne i tvisten fortroligheden af den mundtlige forhandling.

ARTIKEL 26

Ex parte-kontakter

I hele voldgiftssagen må medlemmerne af voldgiftspanelet ikke mødes eller på anden måde kommunikere mundtligt eller skriftligt med en part i tvisten i den anden part i tvistens fravær.

ARTIKEL 27

Voldgiftsprocedurens afslutning

Når parterne i tvisten har fået rimelig mulighed for at fremføre deres argumenter, kan voldgiftspanelet afslutte voldgiftsproceduren.

KAPITEL 6

TIDSPLAN FOR SAGER, DER INDBRINGES FOR VOLDGIFTSPANELET

ARTIKEL 28

Tidsplan for sager, der indbringes for voldgiftspanelet

1. Voldgiftspanelet fastlægger efter høring af parterne i tvisten en vejledende tidsplan for sagen senest 10 dage efter nedsættelsen af voldgiftspanelet. Det kan til enhver tid efter høring af parterne i tvisten forlænge eller afkorte en frist, der er fastsat i denne rammeprotokol, eller som parterne i tvisten har indvilget i.
2. Voldgiftspanelet meddeler parterne i tvisten og det blandede udvalg kendelsen senest 12 måneder efter datoen for nedsættelsen af voldgiftspanelet. Finder voldgiftspanelet, at det ikke kan overholde denne frist, meddeler formanden parterne i tvisten dette skriftligt og angiver årsagerne til forsinkelsen og den dato, hvor voldgiftspanelet agter at afslutte sit arbejde.
3. Inden for 10 dage efter nedsættelsen af voldgiftspanelet kan en part i tvisten indgive en begrundet anmodning om at behandle sagen som hastende. I så fald afsiger voldgiftspanelet en kendelse om sagens hastende karakter senest 15 dage efter modtagelsen af en sådan anmodning. Hvis voldgiftspanelet beslutter, at sagen er hastende, bestræber det sig på at meddele parterne i tvisten sin kendelse i sagen senest 6 måneder efter nedsættelsen af panelet.

KAPITEL 7

VOLDGIFTSKENDELSEN

ARTIKEL 29

Voldgiftspanelet's voldgiftskendelser

1. Voldgiftspanelet bestræber sig på at afsige alle voldgiftskendelser ved konsensus. Hvis der på trods af bestræbelserne ikke kan opnås konsensus, træffes voldgiftskendelsen ved flertal.
2. Voldgiftspanelet's medlemmers dissenser offentliggøres ikke.
3. Voldgiftskendelsen er bindende for parterne i tvisten. I voldgiftskendelsen redegøres der for de faktiske omstændigheder, anvendeligheden af denne aftales relevante bestemmelser og begrundelsen for panelet's resultater og konklusioner.

ARTIKEL 30

Voldgiftskendelsens form og virkning

1. Voldgiftspanelet kan afsige særskilte voldgiftskendelser om forskellige spørgsmål og på forskellige tidspunkter.

2. Alle voldgiftskendelser skal være skriftlige og begrundede.
3. Alle voldgiftskendelser er endelige og bindende for parterne i tvisten.
4. Voldgiftskendelsen skal være undertegnet af voldgiftspanelets medlemmer og oplyse datoen for, hvornår den blev truffet, og voldgiftstedet. Den Faste Voldgiftsret fremsender en kopi af voldgiftskendelsen, der er undertegnet af voldgiftspanelets medlemmer, til parterne i tvisten.
5. Parterne i tvisten skal offentliggøre voldgiftskendelserne i deres helhed, idet fortrolige oplysninger dog beskyttes, jf. denne rammeprotokols artikel 25.
6. Parterne i tvisten håndhæver straks voldgiftskendelserne.

ARTIKEL 31

Gensidigt acceptabel løsning eller andre grunde til at afslutte voldgiftsproceduren

1. Parterne i tvisten kan til enhver tid nå frem til en gensidigt acceptabel løsning på deres tvist. I så fald skal parterne i tvisten i fællesskab underrette voldgiftspanelet om en sådan løsning. Hvis den gensidigt acceptable løsningen kræver godkendelse af en af parterne i tvisten, skal dette krav fremgå af underretningen, og voldgiftsproceduren skal suspenderes i afventning af en sådan godkendelse. Hvis der ikke er noget krav om godkendelse af en af parterne i tvisten, eller når det er blevet meddelt, at eventuelle interne procedurer er gennemført, afsluttes voldgiftsproceduren.

2. Hvis det bliver umuligt at fortsætte voldgiftsproceduren, inden voldgiftskendelsen er afsagt, eller hvis den bliver unødvendig af grunde, der ikke er omhandlet i denne artikels stk. 1, skal voldgiftspanelet informere parterne i tvisten om, at det har til hensigt at træffe afgørelse om at afslutte voldgiftsproceduren. Voldgiftspanelet kan træffe en sådan afgørelse, medmindre der er udestående spørgsmål, som det kan være nødvendigt at afsige kendelse om, eller voldgiftspanelet finder det hensigtsmæssigt.

3. Voldgiftspanelet fremsender afgørelsen om at afslutte voldgiftsproceduren eller det gensidigt aftalte forlig, der er undertegnet af voldgiftspanelet's medlemmer, til parterne i tvisten. Denne rammeprotokols artikel 30, stk. 2-6, finder tilsvarende anvendelse på gensidigt aftalte forlig.

ARTIKEL 32

Berigtigelse af en voldgiftskendelse

1. Senest 30 dage efter modtagelsen af kendelsen kan en part i tvisten, idet den orienterer den anden part i tvisten og Den Faste Voldgiftsret herom, anmode voldgiftspanelet om at berigtige beregningsfejl, materielle eller typografiske fejl eller andre fejl eller udeladelser af lignende art i voldgiftskendelsen. Hvis voldgiftspanelet finder anmodningen berettiget, foretager den berigtigelsen senest 45 dage efter modtagelsen af anmodningen. Anmodninger af denne art har ikke opsættende virkning.

2. Voldgiftspanelet kan foretage berigtigelser på eget initiativ senest 30 dage efter meddelelsen af kendelsen.

3. Berigtigelser skal i henhold til denne artikel ske skriftligt og udgøre en integrerende del af voldgiftskendelsen. Denne rammeprotokols artikel 30, stk. 2-6, finder tilsvarende anvendelse på sådanne berigtigelser.

KAPITEL 8

ØKONOMISKE ANLIGGENDER

ARTIKEL 33

Vederlag og godtgørelse af udgifter, der skal udbetales til medlemmer af et voldgiftspanel og deres assistenter

Senest 7 dage efter nedsættelsen af voldgiftspanelet skal parterne i tvisten ved hjælp af et hvilket som helst kommunikationsmiddel nå til enighed med voldgiftspanelet om:

- a) det vederlag og den godtgørelse af udgifter, der skal udbetales til medlemmerne af voldgiftspanelet, og som skal være rimeligt og sammenligneligt med standarder for paneler fastsat inden for rammerne af Verdenshandelsorganisationen
- b) det vederlag, der skal udbetales til assistenter, idet det samlede vederlag til assistenter for hvert medlem af voldgiftspanelet skal være rimeligt og under ingen omstændigheder må overstige en tredjedel af vederlaget til det pågældende medlem af voldgiftspanelet.

ARTIKEL 34

Omkostninger

1. Hver part i tvisten afholder sine egne omkostninger samt halvdelen af omkostningerne til voldgiftspanelet.

2. Voldgiftspanelet fastslår sine omkostninger i voldgiftskendelsen om sagens realitet. Disse omkostninger må kun dække:

- a) aflønning til medlemmerne af voldgiftspanelet, som angives særskilt for hvert medlem og fastsættes af voldgiftspanelet selv, jf. denne rammeprotokols artikel 33, litra a)
- b) rejseudgifter og andre udgifter, som medlemmerne af voldgiftspanelet har afholdt
- c) aflønning og udgifter til Den Faste Voldgiftsret.

3. Omkostningerne i stk. 2 skal være rimelige og tage hensyn til tvistens værdi, tvistens kompleksitet, den tid, som voldgiftspanelets medlemmer og eventuelle eksperter, der udpeget af voldgiftspanelet, har brugt på den, og alle andre omstændigheder, der er relevante for den konkrete sag.

ARTIKEL 35

Deponering af beløb til dækning af omkostninger

1. Den Faste Voldgiftsret kan i starten af voldgiftsproceduren anmode parterne i tvisten om på forhånd at indbetale et beløb svarende til et skøn over de samlede omkostninger, der er omhandlet i denne rammeprotokols artikel 34, stk. 2.
2. Den Faste Voldgiftsret kan i løbet af voldgiftsproceduren anmode parterne i tvisten om at indbetale yderligere beløb.

3. Alle beløb, som er indbetalt af parterne i tvisten, skal overføres til Den Faste Voldgiftsret, som udbetaler dem til dækning af de udgifter, der reelt er afholdt, navnlig honorarer til voldgiftspanelet og Den Faste Voldgiftsret.

ADFÆRDSKODEKS FOR MEDLEMMER AF VOLDGIFTSPANELER

ARTIKEL 1

Ansvar i forbindelse med afviklingen af sager

1. Med henblik på at sikre voldgiftsprocedurens integritet og upartiskhed skal alle, der er kandidat til at blive medlem af et voldgiftspanel:

- a) undgå utilbørlig adfærd og adfærd, der kan give indtryk af utilbørlig adfærd
- b) være uafhængige og upartiske
- c) undgå enhver direkte og indirekte interessekonflikt, og
- d) iagttage høje adfærdsstandarder, således at tvistbilæggelsesprocedurens integritet og upartiskhed bevares.

2. Tidligere kandidater eller medlemmer af et voldgiftspanel skal opfylde forpligtelserne i dette tillægs artikel 5 og 6.

ARTIKEL 2

Oplysningspligt hos medlemmer af voldgiftspanelet

1. Inden kandidaterne bekræfter deres udvælgelse til medlem af voldgiftspanelet, oplyser de skriftligt de associerede parter om enhver interesse, enhver forbindelse eller ethvert andet forhold, som de er bekendt med, og som kan forventes at påvirke deres uafhængighed eller upartiskhed, eller som med rimelighed kan forventes at give indtryk af utilbørlig eller partisk adfærd, i sagen for voldgiftspanelet.
2. Kandidater og medlemmer af et voldgiftspanel må kun videregive oplysninger om aktuelle eller potentielle overtrædelser af denne adfærdskodeks til det blandede udvalg med henblik på de associerede parters undersøgelse heraf.
3. Medlemmer af et voldgiftspanel skal til enhver tid i sagen for voldgiftspanelet oplyse parterne i tvisten skriftligt om eventuelle interesser, forbindelser eller andre forhold af den i stk. 1 omhandlede art, som de er eller bliver bekendt med.

ARTIKEL 3

Due diligence for medlemmer af et voldgiftspanel

1. Efter udvælgelsen udfører medlemmer af et voldgiftspanel deres opgaver omhyggeligt og hurtigt under hele behandlingen af sagen for voldgiftspanelet og udviser loyalitet og omhu.

2. Navnlig:
- a) behandler de kun de spørgsmål, der blev rejst i sagen for voldgiftspanelet, og som er nødvendige for en voldgiftskendelse, ligesom de ikke må delegere denne opgave til andre
 - b) tager de ethvert passende skridt til at sikre, at deres assistenter er bekendt med og overholder dette tillægs artikel 1, 2 og 6.

ARTIKEL 4

Uafhængighed og upartiskhed for medlemmer af et voldgiftspanel

Medlemmerne af et voldgiftspanel:

- a) skal være uafhængige og upartiske og undgå at give indtryk af utilbørlig eller partisk adfærd og må ikke lade sig påvirke af egeninteresse, udefra kommende pres, politiske overvejelser, offentlige protester, loyalitet over for EU eller de associerede stater eller frygt for kritik
- b) må ikke hverken direkte eller indirekte påtage sig nogen forpligtelse eller acceptere nogen fordel, som på nogen måde ville være til hinder for eller give indtryk af at være til hinder for, at de udfører deres opgaver korrekt
- c) må ikke udnytte deres stilling som medlemmer af et voldgiftspanel til at fremme nogen personlig eller privat interesse og skal undgå handlinger, som kan give det indtryk, at andre befinder sig i en særlig position med hensyn til at påvirke dem

- d) må ikke lade økonomiske, forretningsmæssige, erhvervmæssige, familiemæssige eller sociale forbindelser eller forpligtelser påvirke deres adfærd eller dømmekraft
- e) skal undgå at etablere forbindelser eller erhverve økonomiske interesser, som kan forventes at påvirke deres upartiskhed, eller som med rimelighed kan forventes at give indtryk af utilbørlig eller partisk adfærd
- f) må ikke drøfte noget aspekt af genstanden for eller behandlingen af sagen for voldgiftspanelet med en eller begge parter i tvisten i fraværet af de øvrige medlemmer af voldgiftspanelet.

ARTIKEL 5

Forpligtelser for tidligere medlemmer af et voldgiftspanel

Alle tidligere medlemmer af et voldgiftspanel skal undgå handlinger, der kan give det indtryk, at de var partiske under varetagelsen af deres opgaver eller drog fordel af en af voldgiftspanelets afgørelser eller voldgiftskendelser.

ARTIKEL 6

Fortrolighed

1. Et nuværende eller tidligere medlem af et voldgiftspanel må på intet tidspunkt:
 - a) videregive eller gøre brug af oplysninger, som ikke er offentlige, vedrørende sager for voldgiftspanelet, eller som vedkommende har fået kendskab til under behandlingen af sådanne sager, medmindre det sker som led i sagen, og må under ingen omstændigheder videregive eller gøre brug af sådanne oplysninger til at opnå personlige fordele eller fordele for andre eller til at skade andres interesser
 - b) offentliggøre voldgiftspanelets drøftelser eller nogle af dets medlemmers synspunkter.
2. Et medlem af et voldgiftspanel må ikke videregive en voldgiftskendelse fra voldgiftspanelet eller dele deraf, før den er offentliggjort i overensstemmelse med denne rammeprotokol.

RAMMEPROTOKOL 7
OM VEDTÆGTEN FOR DET PARLAMENTARISKE ASSOCIERINGSUDVALG

ARTIKEL 1

Det parlamentariske associeringsudvalg, der er oprettet ved rammeaftalens artikel 78, etableres og udøver sin funktion i overensstemmelse med denne aftale og denne vedtægt.

ARTIKEL 2

Det parlamentariske associeringsudvalg består af 12 medlemmer. Europa-Parlamentet udnævner fire medlemmer, og de associerede staters parlamenter udnævner hver fire medlemmer.

ARTIKEL 3

Det parlamentariske associeringsudvalg vælger sin formand og næstformand blandt medlemmerne. Formandskabet for det parlamentariske associeringsudvalg varetages på skift for 1 år ad gangen af et medlem, der er udnævnt af Europa-Parlamentet, og et medlem, der er udnævnt af parlamentet i en associeret stat.

ARTIKEL 4

Det parlamentariske udvalg afholder ordinært møde mindst to gange om året, skiftevis i EU og i en associeret stat. Det parlamentariske associeringsudvalg beslutter på hvert møde, hvor det næste ordinære møde skal afholdes. Der kan afholdes ekstraordinære møder, hvis det parlamentariske udvalg træffer beslutning herom i overensstemmelse med udvalgets forretningsorden.

ARTIKEL 5

Det parlamentariske associeringsudvalg vedtager sin forretningsorden med et flertal på to tredjedele af sine medlemmer.

ARTIKEL 6

Udgifterne ved et medlems deltagelse i det parlamentariske udvalg afholdes af det parlament, der har udnævnt det pågældende medlem.